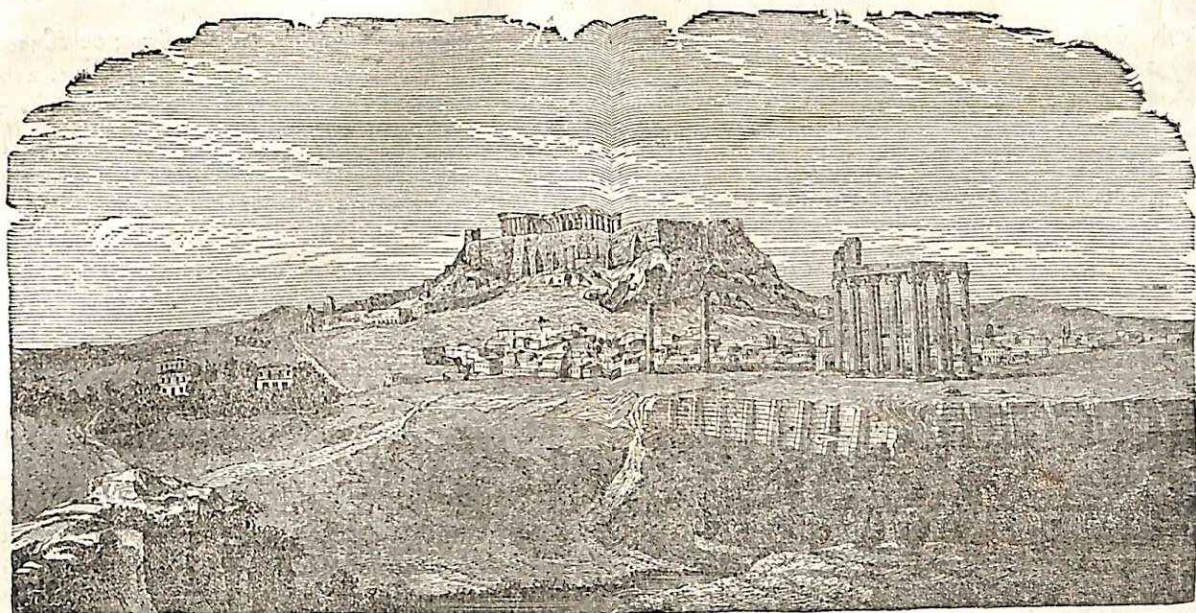

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ, 1858.

ΤΟΜΟΣ Θ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 206.

ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

υ π δ

Π. ΚΑΛΛΗΓΑ.

—•••—

Α'.

ΕΚ τῶν πολλῶν, ὅσα πρόκεινται ἄξια τῆς ἡμετέρας μελέτης, ἴσως τὸ σπουδαιότερον εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ἡμετέρας ἐπαναστάσεως, διότι ἐξ αὐτῆς προβαίνουмен ὁσημέραι, καὶ τοι ἀνεπαισθήτως, ἢ ἐπιλήθμονες τῶν καθ' ἡμᾶς.

Εἶναι φυσικὸν ὅτι, στερούμενοι ἰδίας καὶ συγχρόνου φιλολογίας στρέφουмен τὰ βλέμματα ποτὲ μὲν πρὸς τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα, μόλις ὑποφώσκουσιν, ποτὲ δὲ πρὸς τὰς πόρρωθεν ἐκλαμπόουσας ἐπὶ τοῦ ἰδίου ὀρίζοντος ἀπαυγᾶς, αἵτινες γίνονται ἀμυδρότεροι πρὸς αὐτὸν προσπελάζουσαι. Διὰ τοῦ πρώτου τρόπου, ὅταν τὰς σκιὰς τοῦ παρελθόντος ὡς πράγματα ἐκλαμβάνωμεν, ἀποκλίνουмен εἰς σχολαστικότητα, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου μεγάλα ἐξεγείρονται προσδοκίαι, πρὸς κενὸν κομπασμὸν ἀποβάνουσαι ἐνόσφ δὲν ἐπαληθεύουν, διαχέουσαι φῶς εἰς τὴν περιστοιχίζουσαν ἡμᾶς περιοχὴν, ὥστε νὰ μὴ βλίνωμεν μαντεύοντες, ἀλλὰ νὰ καθορῶμεν ποῦ βλίνουмен. Ἀπεναντίας διὰ τῆς γνώσεως τῆς καταστάσεως, ἐξ ἧς προήλθομεν, εἰσαγόμεθα εἰς τὴν μελέτην πραγμάτων ὑφισταμένων, ἐν οἷς καταφαίνονται οἱ χαρακτῆρες

τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἡμῶν βίου, πρὸ πάντων δὲ αἱ ιδιότητες, τὰς ὁποίας παρ' ἡμῖν κεῖται ν' ἀναπτύξωμεν. Πόθεν ἄλλοθεν μανθάνομεν, τί εἴμεθα καὶ τί δυνάμεθα, πλὴν ἐκ τῶν πρὸ μικροῦ πολυάθλων ἀγώνων, τελεσθέντων διὰ τῆς συνδρομῆς ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους, ὕλικων καὶ πνευματικῶν;

Παραβάλλοντες τὰ ἐνεστῶτα πρὸς τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὰ πρὸ αὐτῆς καὶ μετροῦντες ὅσην διηύσαμεν ὁδόν, ἐν βραχεὶ διαστήματι διὰ πολλῶν διελθόντες, μανθάνομεν νὰ κρίνωμεν περὶ ἡμῶν ἐκ τῶν ἐνόντων, καὶ ῥυθμὸν καὶ σκοπὸν δίδουмен εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς ἡμῶν γνώσεις, ὡς σχετιζόμενας πρὸς τὰ ὑφιστάμενα. Ἰσως δυνάμεθα νὰ προσιωήσωμεν καὶ τὸ ἀγνωστον μέλλον, πρὸς ὃ βαδίζουмен θαρρῶκαλέωτεροι καὶ ἀσφαλέστεροι ἐν ἐπιγνώσει.

Ὅσοι μεθ' ἡμῶν φρονοῦν, ὅτι ἰδεῖν πολλὰ καὶ μεγάλου λόγου ἄξια ἐμφωλεύουν ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ ἐν μέρει μὲν ἀνεφάνησαν κατὰ τὸν πολυπαθῆ σάλον τῆς ἐπαναστάσεως, ἐν μέρει δὲ πολλὰ ἐπιπροσθεῖν ἐπιπράττοντα τὴν πρόοδον αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ ὅποια, καὶ τοι φαινόμενα ἀνυπερβλητά, ἐπὶ τέλους τὸ ἔθνος θέλει ὑπερνικήσει, δι' αὐτοὺς οὐδεμία ὑπάρχει ποθεινότερα ἔρευνα, πάντοτε ἀκμαῖον παρέχουσα θάλγητρον καὶ ἱλαρὸν διαχέουσα φῶς, ὅσον ἡ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν μέχρι τοῦδε τετελεσμένων.

Εἶναι ἀξιοσημείωτον φαινόμενον, ὅτι ἅμα περὶ τοιοῦτου πράγματος ὁ λόγος, δυσπιστοῦμεν, ἀνδύναται νὰ πραγματευθῇ αὐτὸ ἀξιοπρεπῶς ὁ ἐπιχειρῶν, καὶ μετὰ μεγίστης ζήλοτυπίας μερόμεθα πρὸς

αὐτόν, ὅπως προκατελήμμενοι, ὅτι πολὺ ἀνώτερον τῶν δυνάμεων τοῦ τὸ πρόβλημα. Τοιοῦτον αἰσθημα δηλοῖ, ὅτι μετὰ φρονούμεν περὶ τῶν πραγμάτων, καὶ ὅτι περὶ πολλοῦ ἔχοντες αὐτά, δὲν ἐπιτρέπομεν εἰς ἕκαστον νὰ ἐπιθέσῃ χεῖρα.

Ἐνὸς ὅμως τὰ τῆς ἐπαναστάσεως διαμένουν κτῆμα μόνων τῶν μεμνημένων, τῶν ὁποίων δυστυχῶς ὁ σημεῖον ἢ φάλαγξ γίνεται ἀραιότερα, ἀποκρύπτονται ἀπὸ τῆς κοινῆς θέας ὡς ἀπόρητα, καὶ ἀποστερούμεθα τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας.

Ἡ δὲ νομίζομεν, ὅτι καιρὸς εἶναι νὰ πράξωμεν τὸ ἐναντίον, κοινοτέρην ὅσον ἐνεστὶ καθιστώντες τὴν γνώσιν, καὶ προσκαλοῦντες παντοίαν συζήτησιν, διὰ ν' ἀφαιρεθῇ πᾶν κάλυμμα, διότι περὶ κοινού πρόκειται κτήματος, πάντας ἐνδιαφέροντος καὶ πάντας ἔχοντος ἐξίσου φύλακας ἀγρόπνους.

Πρὸς τοιοῦτον τείνοντες γενικώτερον σκοπὸν καὶ πιστεύοντες ὅτι αἱ διασαφήσεις διελύκουν τὰς ἐριδας, καὶ ὅτι αἱ περὶ ἱστορίας τῆς ἡμετέρας ἐπαναστάσεως ἀξιώσεις ὀριζόμεναι ικανοποιούνται, ἐπεχειρήσαμεν τὴν ἐξέτασιν τοῦ προβλήματος καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ὁφείας καὶ περὶ ἱστοριογραφίας μὴ ἀπέχοντες νὰ προτάξωμεν παρατηρήσεις.

Μικρὰν εἴμεθα τοῦ ν' ἀποδώσωμεν εἰς αὐτὰς συστηματικὴν ἀξίαν, οὔτε τὰς προβάλλομεν ὡς πόρισμα ἐμπειρίας καὶ κανόνες ἀλκυνάστους. Ἀποροῦντες μάλιστα ζητοῦμεν ἐκ τῶν πραγμάτων λύσιν, καὶ παρακολουθοῦντες τὸν σκοπὸν προσαρμόζομεν τὰ πρὸς αὐτὸν πρόσφορα μέσα. Καὶ πάλιν δυσπιστοῦντες εἰς τὴν ἐφαρμογὴν προσφεύγομεν, ὡς εἰς νέαν βήσανον, προκαλοῦντες πάντοτε τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου καὶ οὐδέποτε σκοποῦντες νὰ ἐπιβάλλωμεν τὴν ἰδίαν ἡμῶν.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐκπρέψῃ ὡς αἱ ἱστορίαι ὅλων τῶν μεγάλων πράξεων, ὥστε καὶ ὅταν φαίνεται μακρινόμενον τὸ αἰσθημα ἡμῶν καὶ κατώτερον τῆς ὑποθέσεως, ἢ δὲν σώζωμεν τὴν δύναμιν νὰ μαντεύσωμεν τί ἔχομεν ἴδιον, διὰ τῆς ζωηρᾶς εἰκόνης νὰ ἐξεγείρωμεν τὸ φρόνημα καὶ ν' ἀναζωπυρήσωμεν τὰς λεηθαργούσας δυνάμεις.

Β'.

Τίνα σκοπὸν προτίθεται ἡ ἱστορία, τί ἐπαγγέλλεται νὰ παρέξῃ; Ἡ ἀπλουστάτη ἀπάντησις τοῦ ἐρωτήματος εἶναι, ὅτι προτίθεται ἀλήθειαν. Ἀλλ', ὡς ἔδειξεν ὁ Πλάτων, λίαν ἀκανθώδες τὸ ζήτημα, *τί ἐστὶν ἀλήθεια*; Ποῦ κεῖται, καὶ πῶς εὐρίσκεται, ποῖα ἡ λυθία λίθος, πρὸς ἣν ἐξετάζεται ἡ ἀληθὴς ἱστορία;

Ὡς ὅλαι αἱ ἀπλᾶ καὶ λακωνικαὶ ἀπαντήσεις καὶ αὐτῇ λοιπὸν οὐδὲν ἀπαντᾷ, διότι πολλὰ ζητοῦμεν καὶ ἐν ὀλίγοις δὲν διδόνται.

Δὲν δυνάμεθα τοιοῦτοτρόπως ν' ἀποφύγωμεν ἐκτενεστέρην ἐρευναν, διώκοντες τοσαύτην συντομίαν, ὅση εἶναι ἀπαραίτητος, ὥστε νὰ κατανοήσωμεν τὸ πρόβλημα.

Διὰ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας ἐννοοῦμεν βεβαίως πίκας.

τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἐξιστορουμένων, ὅπως συνέβησαν, ἀνευ παραμορφώσεως καὶ ἀναχρονισμῶν, καὶ κατὰ τὰς λεπτομερείας αὐτῶν. Προσέτι ἀπαιτοῦμεν τὸ μέρος ἐκάστου ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἡθικὴν ἀξίαν τῶν πράξεων, διότι ὡς θεαταὶ πρέπει νὰ γνωρίζωμεν, πότε νὰ ἐπικροτήσωμεν καὶ πότε νὰ συρίζωμεν. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὲν μᾶς φαίνονται πλήρη, διότι ἡ τυχαία διαδοχὴ συμβάντων μᾶς γίνεται ἐπὶ τέλους φορτικὴ ἐπισφωρεσις, ὥστε ζητοῦμεν καὶ τὰς αἰτίας καὶ τ' ἀποτελέσματα. Τοιοῦτη ἀλληλουχία συνάπτει στενότερον τὰ ἐξιστορούμενα, ὥστε γεννᾶται τὸ διάφορον, ἐνῶ ἐξ ὁρίσμων αἰτίων προσδοκῶμεν ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα πάλιν ἄλλα αἰτία μετατρέπουν, ἢ ἐπαναξάνουν, ἢ ματαιοῦν. Συμπράττοντες τότε καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦ νοῦ καὶ τῆς προγνώσεως καὶ τῆς κρίσεως εἰς τὸ καθορῶμενον θέαμα, μεθ' ἡδονῆς παρακολουθοῦμεν αὐτό, ἢ μᾶλλον τὸν ἱστορικόν, ὅστις καθ' αὐτὸ λέγει, ὅτι ἡθέλαμεν εἰπεῖ ἡμεῖς αὐτοί, ἂν ἐκοπιᾶμεν εἰς τὴν αὐτὴν ἐρευναν, καὶ διὰ τοῦτο ἀσμένως ἀκούομεν τὸν λέγοντα, ὅτι ἡμεῖς αὐτοὶ διανοοῦμεθα, ἀλλ' ἀκόπως, οὔτε ἀρχεῖα ἀναδιφῆσαντες, οὔτε μάρτυρας παντοίους ἐξετάσαντες, οὔτε τὸ ἀξιόπιστον αὐτῶν βασανίσαντες, οὔτε χρονολογίας παραβαλόντες, οὔτε χώρας καὶ τόπους ἐπισκερθεύοντες, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν γένει μεθ' ἰδρώτος καὶ μόχθου ἐργάζονται οἱ ἱστορικοί.

Ἰδοὺ ὅτι πάλιν ἐν ὀλίγοις ἐδείξαμεν τὰ στοιχεῖα, ἐν οἷς ἀναλύεται ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια. Ὅσον ἐνεστὶν ἀκρίβεια τῶν διηγημάτων, ἐκτίμησις τῆς ἡθικῆς ἀξίας τῶν πράξεων, καὶ ἡ διὰ τῆς ἐρευνῆς τὸν αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων ἀλληλουχία αὐτῶν.

Ὅταν τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐνυπάρχουν, φαίνεται ὅτι ἔχομεν τελείαν ἱστορίαν οὐδενὸς ἄλλου δεομένην, πλὴν νοήμονος ἀναγνώστου, τὸν ὁποῖον δὲν πιστεύομεν σπανίζοντα.

Καὶ μολαταῦτα πολλὰ δυνάμεθα νὰ δείξωμεν ἱστορικὰ ἔργα, καὶ τὰ τρία περιλαμβανόμενα στοιχεῖα, ὅπως τὰ ἐξέθεσάμεν, ἀλλὰ μὴ εὐαρεστοῦντα ἀναγνώστας, εἰς οὓς δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν νοημοσύνην.

Διὰ τοῦτο ἐνομίσαμεν ἀπαραίτητον νὰ προτάξωμεν ὀλίγα τινα περὶ ἱστοριογραφίας, διὰ νὰ ἐξηγηθῶμεν περὶ τῶν περὶ ἱστορίας ἀξιώσεων. Διὰ τὸ ἱστοριογράφος δὲν ἀρέσκει εἰς τὸν ἀναγνώστην; Τίνος τὸ πταῖσμα, τοῦ ἱστοριογράφου, ἢ τοῦ ἀναγνώστου; Ἡμεῖς, καὶ τοὶ μὴ ἱστοριογράφοι, ἀλλ' ἀναγνώσται, καὶ κατὰ τοῦτο ἐν γένει μὴ ἀρμόδιαι κριταί, οὐχ ἥττον τολμῶμεν ν' ἀποδώσωμεν τὸ λάθος εἰς τοὺς ἱστορικούς, διότι ἐπὶ τέλους οὗτοι πρὸς εὐνοίαν τῶν ἀναγνώστων ἐργάζονται, καὶ ἀποτυγχάνοντες δὲν εἶναι ἀπταιστοί. Ὅπως δὲ ποτε, ὁ ἀναγνώστης, ἥτοι ὁ πολὺς, εἶναι ἀνεξέλεγκτος καὶ ἀδιόρθωτος, οὔτε παρ' αὐτῷ δύνανται ἐπανειλημέναι νοησεῖαι, ἐνῶ περὶ ἱστοριογράφου, τοῦ ἐνός, πολλὰ ἔχομεν νὰ εἴπωμεν καὶ μέχρις ἀνατομίας αὐτοῦ προχωροῦμεν μετὰ χειρουργικῆς ἀπανθρωπείας.

Ἐνταῦθα ὅμως οὐδένα ἔχομεν σκοπὸν νὰ κακίσωμεν, ἀλλ' ἀνατέμνομεν τὰ τρία ἐκτεθέντα στοιχεῖα, διερχόμενοι αὐτὰ κατὰ σειρὰν καὶ ἐν ἀνέσει, διότι δὲν πρόκειται διὰ τῆς ἀνατομικῆς σμίλης νὰ κρεουργήσωμεν τινα, ἀλλ' ἀφηρημένα στοιχεῖα νὰ διαστείλωμεν.

Λέγοντες ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια πρὸ πάντων ἀπαιτεῖ. ἔχθασιν ἀκριβῆ τῶν γεγονότων, φαίνεται ὅτι τὸ πᾶν εἴπομεν, ἢ τοῦλάχιστον ὁ ζητῶν τι ἐπέκεινα τούτου παρὰ τοῦ ἱστοριογράφου εἶναι ἐκ τῶν οὐδέποτε ἀρεσκομένων καὶ Ἀρκαδίων αἰτούντων. Ἀλλ' ἡμεῖς ὑπεσχέθημεν μετὰ παραδειγματικῆς ὑπομονῆς νὰ διαλύσωμεν τὴν ἔριν καὶ οὐδὲν ν' ἀφήσωμεν ἀνεξέλεγκτον, καὶ τοὶ φαινόμενον αὐταπόδεικτον.

Ἡ ἀκρίβεια τῶν γεγονότων εἶναι ἀναντιρρήτως πάσης ἱστορίας ἡ πρώτη βῆσις, διότι ἀλλῶς ἀντὶ ἱστορίας ἔχομεν μυθιστορίαν. Κατὰ τοῦτο διαφέρει ἐκείνη, ὅτι ὅσα διηγεῖται συνέβησαν ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ, καὶ πραγματικῶς ὑπῆρξαν, οὐχὶ ὡς ἀδόξενα καὶ θρυλλούμενα, ἀλλ' εἶδον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

Καὶ τοῦτο δεχόμεθα οὕτως ἔχον, πρὸς διαστολὴν τοῦ μύθου ἀπὸ τῆς ἱστορίας, ἐνῶ ἄλλως ὁμοῦ συμπορεύονται καὶ ὑπὸ μίαν στέγην διαιτῶνται ἀναμῖξ, ἑτερόφυλα ὄντα.

Ἀλλ' ἡ σύγκρισις ἱστορίας καὶ μύθου δύναται ἐπὶ πολλοῖς νὰ χρησιμεύσῃ καὶ τοὶ ὑπαρχούσης ἐτερότητας.

Πᾶν ὅ,τι διηγεῖται τις μὴ ὑπάρξαν, ἀπλῶς χάριν διηγήσεως, δὲν εἶναι μῦθος, ἀλλὰ λήρημα κενὸν καὶ ἀπροσδιόνυσον. Διὰ ν' ἀποτελέσῃ μῦθον καὶ νὰ προστεθῇ τὸ ἐπαγωγὸν καὶ τερπνόν, καὶ πάντοτε τὸ αὐτό, καὶ τοὶ παντοῖως ἐπαναλαμβάνόμενον καὶ διαπλαττόμενον, πρέπει νὰ ὑπόκειται ἐννοιά τις διαφανομένη ὑπὸ τὸ κάλυμμα τοῦ ἀρηγήματος.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πᾶν γεγονὸς, ὅσον ἀκριβές, καὶ πιστὸν καὶ βέβαιον, ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ συμβάν, δὲν ἔπεται ὅτι εἶναι ἄξιον τῆς ἱστορίας καὶ ὅτι ἀπαρτίζει μέρος αὐτῆς. Πλείστα γίνονται οὐδεμίαν ἔχοντα ἔννοιαν ἰδιαιτέραν, οὐδὲν λέγοντα, καὶ περὶ οὐδενὸς μαρτυροῦντα. Τοιαῦτα δύναται τις νὰ ἐπισφωρῇ ὅσον ἐνεστὶ πολλὰ καὶ τὸν ἀριθμὸν ἀπειρα, καὶ ἐν τούτοις ὁμοῦ ὅλα οὐδὲ ἄκρην σελίδος τῆς ἱστορίας ἀποτελοῦντα. Ἡ ἱστορία, εἴτε ἔθνος, εἴτε ἀτόμου, σύγκειται ἐξ ἐκείνων τῶν γεγονότων, ὅσα δεικνύουν τὸ ἔθνος ἢ τὸ ἄτομον ἐνεργεῖν, ἢ πάσχειν, ἢ διανοοῦμενον. Ἀλλὰ συγχρόνως συμβαίνουναι πλείστα καὶ ἐντὸς τοῦ ἐθνικοῦ βίου καὶ ἐντὸς τοῦ βίου ἀτόμου, περὶ οὐδενὸς τούτων μαρτυροῦντα.

Ὅλα τὰ καθ' ἡμέραν συμβαίνοντα, ἐπιτιθέμενα καθ' ἣν τάξιν συνέβησαν, ἀπὸ ὥρας εἰς ὥρας, καὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν, ἀπαρτίζουν τὰ λεγόμενα χρονικά. Ἐν αὐτοῖς ἔχομεν τῶν τῆς ὕλης τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ τὰ χρονικά δὲν ὀνομάζομεν ἱστορίαν. Ὁ ἱστοριογράφος ἐκ τῶν χρονικῶν ἀντλεῖ καὶ

εἶναι εὐτυχής, ὅταν ἔχῃ χρονικά, διὰ νὰ πορισθῇ ἐξ αὐτῶν τὴν ὕλην, ἀλλ' ἀντιγράφων αὐτολεξεῖ καὶ ἀνευ ἰδίας κρίσεως καὶ ἐκλογῆς, οὐδὲν ἔπραξεν.

Ἰδοὺ ὅτι ἐσμικρύνουμεν μὲν τὸ ἔργον τοῦ ἱστοριογράφου, ἀλλὰ συγχρόνως ἀνυψώσαμεν αὐτό, ἀναδεικνύοντες τὸν ἱστοριογράφον τοῦ χρονογράφου ὑπέρτερον.

Τὸ δυσχερὲς πρόβλημα εἶναι ὅμως, ποῖα τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, τ' ἀπαρτίζουν τὴν ὕλην τῆς ἱστορίας καὶ ποῖα ἀλλότρια αὐτῆς, ἐν μόνῳ χρόνῳ ἀπομνημονευτέα. Τοῦτο τὸ πρόβλημα γίνεται ἐπὶ δεινότερον εἰς τὸν συγγραφέα τὴν σύγχρονον ἱστορίαν, διότι ἕκαστος ἀπαιτεῖ πᾶν τὸ κατ' αὐτόν, ὅλα τὰ παθήματα καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ ὅ,τι ἔπραξε καὶ διενόηθη. Τίς δὲν ἤκουσε τοὺς ἀγωνιστὰς μεμψιμοιροῦντας κατὰ τῆς ἐπιλήσιμονος σιωπῆς τῆς ἱστορίας, καὶ πολλὰ προσφέροντας ἔγγραφα καὶ πιστοποιητικὰ φέροντα σφραγίδας ἐπισήμους, καὶ τὰ τραύματα αὐτῶν δεικνύοντας, τὰ ὁποῖα μετὰ τοσαύτης ἀνατομικῆς ἐπιστήμης ἐκθέτει ἡ Ἰλιάς; Ἀλλ' ἐν τούτοις ἐπιμένουσι κωφεύοντες οἱ ἱστορικοί!

Ἡ ἱστορία δὲν εἶναι μνήμων συντάσσειν ἐκθεσιν περὶ παντὸς γεγονότος, διότι δὲν ζητοῦμεν κατὰ μέρος ἕκαστον συμβάν, ὅπως εἶναι ὁ τελικὸς τῶν χρονικῶν σκοπός, ἀλλὰ τὴν συνάφειαν αὐτῶν καὶ τὴν συνεχῇ πλοκήν, ἐξ ἧς προκύπτει ἡ περιπέτεια καὶ τὸ σύνολον. Αὐτὸ τὸ συνεχὲς προχέομενον ῥεῦμα τῶν συμβάντων καὶ ἐκβάλλον πρὸς ὀριζομένην ἐξόδον ὀνομάζομεν ἱστορίαν.

Ἡ ἱστορία εἶναι ἡ κατὰ χρόνον ἐκθεσις τροπῶν καὶ μεταβολῶν, ἀς ὑπέστη ἔθνος ἢ ἄτομον. Ἐκείνων ἐπομένως χρῆζομεν, ἐν οἷς ἐγκυμονεῖται τὸ ἐπερχόμενον, τὸ ὁποῖον καὶ τοῦτο ἐγκυμονεῖ ἄλλο κατόπιν αὐτοῦ, καὶ οὕτω καθέξῃς.

Τὸν χρόνον διαίρομεν εἰς παρελθόν, ἐνεστώδες καὶ μέλλον. Ἐνῶ ἡ ἱστορία παρακολουθεῖ τὴν περιτροπὴν τῶν χρόνων, εἰς τοῦτο περιστρέφεται κυρίως, ν' ἀπεικονίσῃ τὴν ἀλληλουχίαν αὐτῆς τῆς κυκλοφορίας.

Ἀλλ', ὡς εἴρηται, εὐτυχεῖς ἡμεῖς ἂν εἴχομεν συνεχῇ χρονικά καὶ ἀδιάσπαστα, ἀνευ χασμάτων. Δὲν λέγομεν ὅτι τὸ χρονικὸν τῆς Πύρου, πλῆρες ὑποτιθέμενον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Τρωϊκῶν μέχρι τῶν Μηδικῶν, ἐνῶ μόλις ἀπὸ τοῦ 264 πρὸ Χριστοῦ ἀρχεῖται, ἀνταλλάσσεται πρὸς τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν Θουκυδίδην, ἢ πρὸς τὴν Ἰλιάδα, ἀλλὰ βεβαίως ἀπ' αὐτοῦ δίδομεν ὅτι νεώτεροι ἔγραψαν περὶ ἀρχαίας ἱστορίας, ὡς στερημένοι τῆς πρώτης βίας.

Ἐν γένει ἐξετάζοντες τὸ σχῆμα τῶν χρονικῶν ὁποιοῦνδήποτε, μανθάνομεν ἀκριδέστερον, τὴν δὲ ἱστορίαν.

Τὰ χρονικά κατὰ σειρὰν διαλαμβάνουν καὶ ἀναμῖξ μικρὰ καὶ μεγάλα συμβάντα, καὶ μάλιστα ὡς ἐκ συμπτώσεώς τινος, ἢ ὡς ἐκ τῆς ἀτομικῆς ἐντυπώσεως τοῦ χρονογράφου, ὡς ἐπὶ πολὺ τὰ μικρὰ περιγράφονται ἐν ἐκτάσει καὶ λεπτομερῶς, τὰ δὲ

μεγάλα μόλις σημειούνται και επιπολαιώς. Πολύ λίγες υπάρχουν χήματα, αλλά πάντοτε ο δεσμός των απομνημονευμένων διατηρείται χρονολογικός. Ενώ ούδαμὸς κατακρίνεται ἐσωτερικῇ συνάρσει ἢ εἰρημῇ.

Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι διὰ τῶν χρονικῶν ὑπάρχει μὲν πιστὴ ἐκπαλὴσις τῶν γενομένων καὶ τῶν πραγμάτων, δὲν ὑπάρχει ἑμὴς ἱστορικὴ ἀλήθεια. Αὐτὴ ἀπαιτεῖ πρὸς ἀπεκτισμὸν εἰκόνας ὁμοιοσχημονος, ἐπὶ ἐκάστου πράγματος τὸ οἰκεῖον μέγεθος, μικρὸν τὸ μικρὸν καὶ τὸ μέγαλον ἀνάλογον. Ὁ χρονολογικὸς τοιοῦτοτρόπος οὐδεμίαν καταβάλλει τέχνην· πιστῶς ἐπαναλαμβάνων ὅσα ἤκουσε καὶ ἔμαθε, ἐνῶ ὁ ἱστορικὸς ἀνευ τέχνης οὐδὲν πράττει, ἢ δὲ τέχνη αὐτοῦ εἶναι, ν' ἀποδώσῃ εἰς τὰ περιγραφόμενα τὸ οἰκεῖον ἀνάστημα, θέτων τοῦτέστιν ἐν πρώτῃ τάξει καὶ ἐμπροσθεν τῆς σκηνῆς ἐν πλήρει ἐπιφανείᾳ τὰ μεγάλα καὶ καίρια καὶ κρίσιμα, δι' ὧν ἐμφαίνεται γενικώτερον ἢ τύχη τοῦ ὅλου, τὰ δὲ ὑποδεέστερα καὶ εὐτελὴ καὶ ἐξ ὧν μικρὸν τι ἐξαρτᾶται τάτων ὀπισθεν καὶ εἰς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς, ὥστε νὰ μὴ ἐπιπροσθῶν τὰ σπουδαιότερα, καὶ νὰ μὴ ἀπορράττουν τὴν ὄψιν πρὸς σκάνδαλον τοῦ νοήμονος ἀναγνώστου. Ἐντεῦθεν ἐπεταί ὅτι ἐκεῖνα, ἐξ ὧν οὐδὲν ἤρτηται καὶ οὐδὲν μεταβάλλεται, ὅπως παρέλκουν, ὡς ἀνέκδοτα δὲ καὶ ἐν οὐδεμίᾳ διατελοῦντα συναφεῖς κάλλιον ν' ἀποσιωπῶνται, ὅταν παρέχουν ὄχλον.

Δὲν λέγομεν ὅτι ἀπεδείξαμεν, ἀλλὰ σχεδὸν ἐπιτολογησάμεν, ὅτι πολλὰ συμβαίνοντα οὐδεμίαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ εὐρίσκουν θέσιν καὶ εἶναι ἀνευ ζημίας ἀποβλητέα· ἀλλὰ τοῦτο ἔχομεν ἤδη βέβαιον, ὅτι ἡ ἱστορία δὲν εἶναι ἐπίπεδον φέρον ὡς κόκκους ἄμμου ὅλα τὰ γενομένα χύδην. Ἀπεναντίας εἶναι λίαν ἀνώμαλος πίναξ, ὅσον ἀνώμαλα τὰ πράγματα, καὶ ἐκ τῆς ἀνωμαλίας λαμβάνει ψυχὴν ἢ εἰκὼν καὶ ὡς διὰ μαγικῆς τινος δυνάμεως ἀνακαλοῦνται εἰς τὴν ζῶν τὰ παρωχημένα καὶ εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ παρελθόντος πεπωκότα. Τὰ χρονικά εἶναι νεκρολογία καὶ πολυάνδριον, ἐν ᾧ ἀνάκεινται μνημεῖα νεκρῶν, ἢ δὲ ἱστορία, καθ' ὅλην τὴν ἐνάργειαν περιστάνουσα τὰ πράγματα καὶ δίδουσα χρώματα εἰς τὰς σκιὰς καὶ φῶς εἰς τὰ χρώματα, εἶναι εἰκὼν ζῶσα καὶ ἐμψυχος.

Ὡς τέχνη ἡ ἱστοριογραφία δὲν εἶναι τοῦ τυχόντος, οὔτε τοῦ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως γνωρίζοντος τὰ ἱστορούμενα κτῆμα, ἀλλὰ τοῦ ἐπιτηδεύοντος διὰ τὸν ὄντα τὴν ὕλην καὶ κατὰ τὴν ὀπτικήν ρυθμίζοντος τὴν σκιαγραφίαν. Καὶ ὡς τέχνη μὲν ἔχει κανόνες, ἀλλὰ πρὸς ἐφαρμογὴν χρῆζει ἐμπειρίας.

Ἠρόδειος τὰς σήμερον νὰ ἐφεύρωμεν αὐτοὺς τοὺς κανόνες, διδάσκοντες ἡμεῖς τοὺς διδασκάλους τῆς ἱστορίας, καὶ τὴν γρηκὴν τέχνην αὐθαδῶς καλοῦντες ἐνώπιον τῆς διδασκαλικῆς ἡμῶν ἑδρας; Ἀπαγε! Ἀρότου ὑπάρχει ἱστορία, ἀπὸ τοῦ Ἡρόδοτου μέχρι σήμερον, τηροῦνται οἱ κανόνες, τοὺς ὁποῖους ζητοῦμεν· ἀλλ' ἀντὶ νὰ βεβαιώσωμεν περὶ αὐτῶν αὐθεντικῶς, ἡμεῖς οἱ πάσης αὐθεντίας ἐστε-

ρημένοι, προτιμῶμεν νὰ εὐρωμεν αὐτοὺς ὡς ἐν τοῖς πράγμασι κειμένους.

Ὁ φυσικὸς διὰ τῆς παρατηρήσεως ἀναλύων μετ' ἐπιστάσεως τὰ φαινόμενα, ἐξάγει τὸν διέποντα αὐτὰ νόμον, ἐκ τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων τὸν ἀμετάτρεπτον νόμον τῆς βρυότητος, καὶ ἐκ τοῦ νόμου τῆς βρυότητος παντοίας συνεπείας.

Ὡσαύτως καὶ ἡμεῖς ἐκ τοῦ σκοποῦ τῆς ἱστορίας ἐξάγωμεν τὴν μέθοδον αὐτῆς καὶ τοὺς διέποντας τὴν ἱστοριογραφίαν νόμους, ὡς ἀπαραιτήτους καὶ οὐδόλως κατ' ἀρέσκειαν.

Τίνες λοιπὸν οἱ κανόνες, καθ' οὓς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὰ μὲν μεγάλα συμβαίνοντα, τὰ γενικώτερον ἔχοντα σημασίαν καὶ κυριότητα τὰ πλεῖστα τῶν γενομένων, ἐν οἷς τοῦτέστι τὰ πλεῖστα κινδυνεύονται, καὶ καθ' ἃ ἐμφαίνεται ἡ ῥοπή τῶν πραγμάτων καὶ τῆς τύχης ἢ περιπέτειας, ὡς ἐξ ὅρα προβάλλονται ἐπισημασμένα ἀμέσως τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου, ἐνῶ τὰ δευτερεύοντα καὶ τριτεύοντα παρακολουθοῦν κατὰ σύμμετρον ἀπόστασιν, μὴ φέροντα ὄχλον εἰς τὸν καθορῶντα τὸ θέμα, ὁποῖον ὑπάρχει πραγματικῶς καὶ κατὰ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἐννοίαν;

Πρῶτος πρὸς τοῦτο κανὼν βεβαιῶς ἢ εὐρεῖς αὐτῶν τῶν γενικωτέρων συμβάντων διὰ προηγουμένης ἐπιθεωρήσεως ὅλης τῆς ὕλης, τὴν ὁποίαν πανταχόθεν πορίζεται ὁ ἱστορικὸς, ἐπιζητῶν τίνες ὑπῆρξαν αἱ κρίσιμοι ἐποχαὶ καὶ ἰχνηλατῶν τὰς συνεπείας αὐτῶν.

Πραγματικῶς ἐπιτυχάνων εἰς τὴν θήραν ταύτην, ἔχει τὰς κλειδας τῶν γενομένων καὶ ἀνεπαίσθητος ἀποκαλύπτεται εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ ἡ ἀληθινοῦς τῶν πραγμάτων, οὐχὶ ὡς διαδοχὴ κατὰ χρόνον, καὶ μονότονον ἔπειτα καὶ ἔπειτα καὶ ἔπειτα, ἀλλ' ὡς προπαρασκευῇ κρίσιμων συμβάντων, ἐξ ὧν ἡ τῶν ὅλων ῥοπή.

Ὁ δευτερός κανὼν ἐπίσης ἐπεταί, ὅτι ὁ ἱστορικὸς ὀφείλει νὰ κρύψῃ τὴν ἰδίαν τέχνην, δηλ. πόσους κατέβαλε κόπους, ὡς θέμα φορτικὸν παρενοχλοῦν τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἀμεσον αὐτῆς παράστασιν, ἀμικτον καὶ φυσικὴν, καὶ τότε πιθανὴν, διότι δὲν παρεμβαίνει χεῖρ κρατοῦσα καὶ διευθύνουσα τοὺς μίτους. Τὸ ἔργον εἶναι τέλειον, ὅταν ἀπέλθῃ ὁ ἐργάτης, καὶ αὐτὸς μεταξὺ τῶν θεατῶν καθήμενος καὶ ζητούμενος ποῦ εἶναι, διὰ νὰ λάβῃ τὸν δίκαιον ἔπαινον.

Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ ἱστορικὸς, οὐδέποτε προτάσσει ἐκὐτὸν τοῦ ἔργου, ἀλλὰ μένει ἀόρατος ὀπισθεν αὐτοῦ· πρέπει ἀβιάτως νὰ προκύπτῃ ἡ σχέσις τῶν μικρῶν πρὸς τὰ μεγάλα, καὶ προτιμότερον νὰ μὴ προκύπτῃ ἐκ πρώτης καὶ δευτέρας ὀψεως, ἢ νὰ γίνεται χρῆσις ἐπιτετηδευμένων συνδυασμῶν, ἐν οἷς λείπει τὸ πιθανόν. Διὰ τοιαύτης ἐπιτηδεύσεως ἀναπορεύτως γεννᾶται ἡ δυσπιστία κατὰ τοῦ συγγραφέως ὡς παραμορφοῦντος καὶ ἀλλοιοῦντος κατ' ἐπίνοιαν, καὶ ἐπιβούλως τὰ πάντα τεχνάζοντος πρὸς σαγήνησιν καὶ ἀπόδειξιν τοῦ ἀναποδείκτου.

Ἀλλ' ἡδη ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ἄκρον γνώρισμα τοῦ δοκίμου ἱστορικοῦ καὶ τὸ μεθόδεμα αὐτοῦ χρῆζε

πλατυτέρας ἐξηγήσεως, ἢ ὅσον δυνάμεθα νὰ δώσωμεν, ἐμβατεύοντες κατ' ἐμπνευσιν εἰς τὰ ἔγκατα τῆς τέχνης.

Τὰ κρίσιμα συμβαίνοντα ἐν πρώτῃ καθίστανται τάξι, καθόσον διὰ τῶν ὑποδεεστερῶν προπαρασκευάζονται καὶ ἐνῶ ταῦτα προαναγγέλλουν σπουδαιότερόν τι, ἐξ οὗ ἐπικρατεῖ λύσις, ἐκ τῆς προσδοκίας αὐτοῦ γενᾶται τὸ διακρίνον. Ὁ ἀναγνώστης βλέπει πολλά καὶ ἀλλεπάλληλα παρερχόμενα ἐνώπιόν του, ἐν ἁκρεῖ προβαίνοντα καὶ αἰφνιδια μᾶλλον, ὥστε ἐξ ὅλων αὐτῶν προμαντεύει τὸ σπουδαιότερον τοῦ ὁποῖου βρυότερον πάντοτε ἀκούεται ἐπερχομένου τὸ βᾶδισμα καὶ ἀνησυχῶν παραφυλάττει αὐτό, ἢ μᾶλλον ὁ νοῦς αὐτοῦ προτρέχει πάντοτε, ὥστε εἶναι ὅλος ἐν τοῖς ἱστορούμενοις, οὔτε ὅσον ν' ἀναπνεύσῃ ἀποσπώμενος. Ὄταν ὅμως φοβερόν τι προσδοκᾶται, πᾶν δὲ νέον συμβᾶν ἐπαυξάνῃ τοὺς κινδύνους καὶ τὴν ἀνησυχίαν τοῦ ἀναγνώστου, ὁ δὲ κύβος περὶ τῶν ὅλων, περὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ἔθνους γενναίου, αἰετοῦ μεγάλου ὀνόματος, πολλῶν φυσικῶν καὶ πνευματικῶν πλεονεκτημάτων κατόχου, καὶ τέλος προσφιλοῦς, ὁ ψυχρότερος ἀναγνώστης κινεῖται μετὰ παλμοῦ στρέφων τὰς σελίδας, συμπάσχων καὶ συναγαλλόμενος, ἐν μέσῳ τῶν πραγμάτων αὐτῶν καὶ ἐν μέσῳ τῆς ὅλης περιπέτειας, βαρὺν ἔχον τὸν οὐρανὸν ἐπὶ κεφαλῇ καὶ τρέμουσαν τὴν γῆν ὑπὸ τοὺς πόδας.

Ἀλλὰ φαίνεται παρασυρόμεθα καὶ ἡμεῖς φαντασιοκοποῦντες, ἐνῶ πρόκειται ν' ἀναλύσωμεν τὰ τῆς τέχνης.

Ἐνῶ λέγομεν, ὅτι τὸ σπουδαιότερον προπαρασκευάζεται, οὐδὲν εἵπομεν σχεδόν, μὴ ὀρίσαντες διὰ τίνος τρόπου.

Ἀναποφεύκτως ἐν οἰκλήποτα ἱστορία ὑπάρχουν τοιαῦτα κρίσιμα καὶ γενικώτερα συμβαίνοντα, καὶ αὐτὰ χρησιμεύουν πρὸς ὑποδιαίρεσιν αὐτῆς εἰς περιόδους, διότι μετὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν μεταβάλλουν ὄψιν ὅλα τὰ πράγματα. Αὐταὶ αἱ περίοδοι ἀποτελοῦν σταθμούς, ἢ μᾶλλον εἶναι καταιγίδες, μεθ' ἃς ὁπωσοῦν γίνεται πάλιν αἰθρία. Δὲν ὑπομένει ὁ ἀναγνώστης πάντοτε προσηλούμενος τεταπνικῶς καὶ πληττόμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ φλογώδους πάθους, ὅπως ἡ μονότονος ἀπάθεια καὶ ἡ ὁμαλὴ καὶ οὐδέποτε μεταβαλλομένη διήγησις ψυχραίνει αὐτόν. Βαθμῶδον παθινόμενος δέχεται τὸ ἄκρον, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ μέτρον τι, ἀλλὰ κατόπιν εἶναι ἀπαραιτήτος ἡ καταπάυσις πρὸς νέαν δοκιμασίαν. Ἐγκαίρως ἐπερχόμενον τὸ αἶθρον λόγου, ἀνευ ἐξογκώσεως περιττῆς καὶ πυρετώδους ὑπερβολῆς, βαθεῖαν ἐγχαράττει ἐντύπωσιν, διότι αἱ πομπωδὲς στερεῖ ἀλλὰ κεναὶ λέξεις λησμονοῦνται, ἐνῶ τὰ καίρια πράγματα διαμένουν ἀνεξάλειπτα.

Διὰ τῆς διαίρεσεως τῶν περιόδων ἐντὸς τῆς ἱστορίας τοῦτο ἐξαισιῶς κατορθοῦται, ἀλλὰ δὲν εἶναι τέχνασμα τοῦ συγγραφέως ἢ ἐκπληροῦσα ὅτι τὰ πράγματα αὐτὰ ἀπαιτοῦν τέχνην, ἐν οἷς τῶντοι τοιαῦτα ὑπάρχουν περίοδοι συμμεταβάλλουσαι τῶν ὅλων τὴν ὄψιν.

Ἐνῶ πρὸς τὸ κρίσιμον τέρμα αὐτῶν τῶν περιόδων ρυθμίζει τὴν διήγησιν ὁ συγγραφεὺς, δὲν παρακολουθεῖ αὐστηρῶς χρονολογικὴν τάξιν, ὡς ἐρημερί, ἀλλὰ τὰ καθέκαστα ἐκθέτει μέχρι τῆς κρίσιμου ἐκείνης στιγμῆς, καθόσον μάλιστα ἐν αὐτῇ ἐγκατεῖται ἡ ῥοπή ἐκείνων. Τὸ κύριον συμβᾶν ὑποκαίεται πάντοτε μακρόθεν, ὡς ὁ μίτος, δι' οὗ συνδέεται ἡ σειρά τῆς διήγησεως, τὰ λοιπὰ δὲ παρεμπιπτοῦν ὡς ἐπεισόδια καὶ, καθόσον ἡρτηνται ἐκ τοῦ κυρίου συμβάντος, διακόπτονται, ὥστε συνάμα ἐπερχεται καὶ ἡ λύσις αὐτῶν. Εἰς τοῦτο ἐνίσταται ἐκείσεως συντελεῖ καὶ ἡ ἀνακεφαλαίωσις.

Τὰ ἐπεισόδια εἶναι ὁ δεινότερος σκόπελος τοῦ ἱστορικοῦ, διότι παρεμβάλλων αὐτὰ ἀπομακρύνει τὸ κύριον γεγονός καὶ διατπᾶ τὴν προσοχὴν. Ἀλλ' ὅταν συμπλέκη αὐτὰ ἐπιτηδεύσῃ, μὴ δίδων τοιαύτην ἔκτασιν, ὥστε νὰ λησμονηθῇ τὸ κύριον, περὶ οὗ πρόκειται, τὰ ἐπεισόδια ἐπαυξάνουν τὸ διακρίνον, διότι ἔχουν τὸν νοῦν ἡμῶν μετέωρον καὶ ποθοῦντα τὸ τέλος, πρὸς ὃ καὶ αὐτὰ φέρονται, ἀλλ' εὐχρηστούμενοι εἰς τὸ μέγεθος τῶν πραγμάτων, ὅσα ὁμοῦ συμπλέκονται ὡς μέρος τῆς αὐτῆς σκηνῆς.

Ἐκ τοῦτου μανθάνομεν πόσον δεινὸν τὸ ἔργον τοῦ ἱστοριογράφου πρὸς μόνην διάταξιν τῆς ὕλης. Δὲν ἀπαιτοῦμεν ἐν τοῦτοις νὰ ἐφεύρῃ, ἢ νὰ κατασκευάσῃ τι, ἀλλὰ μάλιστα ζητοῦμεν οὐδὲν νὰ προσθέσῃ καὶ οὐδὲν ν' ἀφαιρέσῃ. Θέλομεν μετὰ μεγίστης ἐπιστάσεως νὰ ἐξερευγήσῃ τὰ πράγματα καὶ πρὸ πάντων τὰς σχέσεις αὐτῶν, νὰ γνωρίσῃ πῶς συνάπτονται, πῶς συνακολουθοῦν πρὸς τὸ αὐτὸ τέρμα, πῶς συγκροτοῦνται, ἢ ὑποδοιοῦνται καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ πῶς προπαρασκευάζεται σπουδαῖόν τι, τὸ ὁποῖον συγκεκριαίται τὰ πάντα καὶ εἰς ὃ ταῦτα συγκροτοῦνται. Πρὸς τοῦτο ὁ ἱστοριογράφος ἀόκνως κατασκοπεύει, πανταχόθεν στρέφων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ οὐδὲν παρελκὼν πρὸς εὐκρίνειαν, τὴν ὁποίαν ἐπιτυγχάνει ἀποδίδων τοσαύτην ἔκτασιν εἰς τὴν διήγησιν ἐκάστου συμβάντος, ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸ κύριον καὶ σπουδαῖον, τοῦ ὁποῖου οὐδέποτε γίνεται ἐπιλήσμων. Ἐνῶ φαίνεται ὅτι παρεκκλίνει, καὶ ὅτι ἄλλην τρέπεται ὁδὸν διὰ τῶν ἐπεισοδίων, πάλιν ἐπὶ τέλους ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἀγούσαν πρὸς τὸ τέρμα, πρὸς ὃ ὅλα συμβαδίζουν ὑπὸ γενικωτέρας ὡλομένης ἀνάγκης, ἐνώπιον τῆς ὁποίας κλίνομεν τὸν αὐχένα, διότι τὰ πράγματα εἶναι τῆς κρίσεως καὶ ἐπινόας ἡμῶν ὑπέρτερα, καὶ δάκτυλος ἀόρατος τὰ κινεῖ.

Ἐκ τῆς διατάξεως τῆς ὕλης, ὅπως ἡδη ὑπεδείξαμεν, ἄλλο προσγίνεται μέγιστον πλεονέκτημα εἰς τὸν ἱστορικόν, ὅτι δύναται νὰ ἐξελέγῃ τὸ ἀξιόπιστον τῶν ἱστορούμενων. Εἶναι ἀδύνατον ἐν συνάπτει ὅλα εἰς σύμφωνον εἰρμόν, ὁποῖον τὸ ἀποτέλεσμα ἐπιμαρτυρεῖ, νὰ μὴ λάβῃ ἀφορμὴν καὶ τεκμήριον ἐκ τῶν λοιπῶν, πρὸς ἀνόρθωσιν διηγημάτων ἀπίθων καὶ ἀδεσπότων καὶ ἀποκρύφων. Εἶναι ἀδύνατον ἡ πιθανότης τοῦ ὅλου νὰ μὴ φέρῃ αὐτὸν εἰς τὴν πιθανότητα ἐκάστου μέρους καὶ νὰ μὴ διαλύσῃ φῶς πρὸς ἀνακάλυψιν ἀγνώστων καὶ ἀνεξερευ-

νήτων πραγμάτων, δσάκις συντελοῦν πρὸς εὐκρίνειαν τῶν κατὰ τὸ πλεῖστον γνωστών.

Ἀλλ' ἐνῶ διδάσκωμεν τὸν ἱστορικὸν τὴν εἰς περιόδους κατατομὴν τῆς ὕλης, διὰ τὴν μὴ φανῶμεν ἀνακόλουθον ὁρεῖλον ἀμέσως νὰ κλείσωμεν τὴν περίοδον ταύτην, διὰ τὴν νὰ μεταβώμεν εἰς ἄλλην, περὶ ἧς ὑπεσχέθημεν.

Γ'.

Ἰσως συντελεῖ πρὸς ἀναψυχὴν μικρὸν τι νὰ ἐνδιατρίψωμεν, ὅπου ἀφίχθημεν, ἐπισκοποῦντες ὅσῃν διηνύσαμεν ὁδόν.

Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια ἦτο τὸ ζητούμενον, καὶ κατόπιν αὐτῆς ἐλαύνοντες εὗρομεν, ὅτι τὰ πράγματα εἶναι διαφόρου μεγέθους, τὸ ὅποιον ἔργον ἔχει ἡ ἀληθὴς ἱστορία νὰ δείξῃ. Τοῦτο πράττει λοιπὸν ἀνυψοῦσα τὰ ἔξοχα, τὰ δὲ ὑποδεστέρα καταβιβάζουσα. Ἀλλ' ἡ ἀνύψωσις δὲν ἐπιτυγχάνει διὰ λέξεων, ἐνῶ δὲν προκύπτει ἐκ τῶν πραγμάτων. Διὰ τοῦτο κατεστήσαμεν ἐπιφανῆ τὰ καίρια ἀπὸ ἄκρας εἰς ἄκραν παρεμβάλλοντες τὰ λοιπὰ ἢ ἐπιτροχάδην ἢ ἐπεισοδιακῶς, ὅταν ἦναι ἐκτενέστερα ὅτε μὲν διεξιόντες αὐτά, ὅτε δὲ διακόπτοντες τὸ νῆμα, διὰ τὴν νὰ τὸ ἀναδέσωμεν πάλιν, ὅπου τὸ ἐπισόδιον συμπίπτει. Τὸ σύμπλεγμα τοῦτο ἐκαλέσαμεν ἱστορικὴν περίοδον, ἀπαρτίζουσαν εἰκόνα πολυμικτον μὲν, ἀλλὰ καθ' ἣν δὲν διασπᾶται ἡ προσοχή, διαβλέπουσα πάντοτε τὰ σπουδαῖα καὶ καίρια, δι' ὧν ἐπέρχεται γενικωτέρα περιτροπή, διὰ τῆς προπαρασκευῆς καὶ τῆς ἐκδόσεως διὰ τῶν προανακρουσμάτων καὶ τῶν ἀπηχημάτων συνεχιζομένη.

Τὰ κατὰ τὸν μίτον μονοτονὸν διαδοχῆς τοῦ χρόνου ἐκτιθέμενα, παρατίθενται μὲν, ἀλλὰ δὲν συνάπτονται, καὶ διὰ τοῦτο μεταθέτομεν αὐτά, μικρὸν τι ἀπειθοῦντες πρὸς τὴν χρονολογικὴν τάξιν, διὰ τὴν νὰ τάξωμεν αὐτά, ὅπου γίνεται καταφανὴς ἐκαστοῦ ἡ δύναμις (la portée).

Ἀλλ' ἡ δύναμις αὕτη, κατὰ τὸν ἀποδιδόμενον τόπον εἰς τὰ ἱστορούμενα, εἶναι ὅπως ὕλη κατὰ τὴν διάταξιν τῆς ὕλης, τοῦτέστι μὴ ἐπαρκούσα εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, περιλαμβανούσαν καὶ τὴν ἠθικὴν αὐτῶν δύναμιν, ἥτοι τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἠθικῆς ἀξίας, καὶ μάλιστα προκειμένου περὶ πράξεων τῶν ὁμοίων ἡμῶν, τῶν ὁποίων προβάλλεται ἐν παραδείγματι ἡ ἑξ.

Ἰσως ἀσπείθημεν εἰπόντες, ὅτι ὁ ἀναγνώστης ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίσῃ, πότε νὰ ἐπικροτήσῃ καὶ πότε νὰ συρίξῃ. Ὁ νοῦς ἡμῶν γνωρίζει ἀφ' ἐαυτοῦ καὶ νοήμονα ζητοῦμεν ἀναγνώστην. Ἀλλὰ μεταξὺ ἱστορικοῦ καὶ ἀναγνώστου νοήμονος κινδυνεύει νὰ γεννηθῇ ψυχρότης, ὅταν ἐκεῖνος εἰς μόνον τ' ἀποτελέσματα ἀποβλέπῃ, τὴν ἐπιτυχίαν ἔχων ὁδηγὸν καὶ αὐτὴν ἐξιστορῶν καὶ ἐκθειάζων.

Ἐνῶ διετάξαμεν τὰ ἱστορούμενα κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῶν ἑκδοσιν, αὐτὴν μόνον παρηκολούθησαμεν ὡς λάτριν τοῦ ἀποτελέσματος, ἐπόμενοι εἰς τὴν ἀμαξίαν τοῦ ἐκαστοῦ θριαμβεύοντος.

Ἀλλὰ τὰ πραττόμενα πρῶτον ὑπάρχουν ἐν τῇ

διανοίᾳ τοῦ πράττοντος, ὡς βουλευμάτα καὶ διανοήματα κατὰ τὴν προκρίσιν καὶ τὰς διαθέσεις καὶ ἐν γένει καθ' ὅσον συντελοῦν πρὸς συγκρότησιν ἀποφάσεως. Ἐπειτα προβαίνει ἡ ἐκτέλεσις διὰ παντοίων προσκομμάτων, κατὰ δὲ τὴν ὑπερνίκησιν αὐτῶν ἐμφανίζεται ἡ δύναμις τῆς θελήσεως, ἡ εὐφυΐα καὶ ἐμπειρία, καὶ τέλος ἐκ τῆς ἐκδόσεως προκύπτει, ἂν τὸ πρᾶχθῃ καὶ τὸ διανοηθῇ εἶναι τὰ αὐτά, ἢ ἄλλο ἦτον ἐν τῇ βουλήσει καὶ ἄλλο ἐπράχθη, πολλάκις τὸ ἐναντίον.

Μέχρι τοῦδε περὶ ἐκτελέσεως καὶ ἐκδόσεως ὡμιλήσαμεν καὶ κατ' αὐτὰς ἐρρύθμισαμεν τὴν διήγησιν, οὐδόλως ἐνασχοληθέντες περὶ διανοίας, ἐξ ἧς ἐν τούτοις ὅλα προβαίνου. Σχεδὸν παρελείψαμεν τοιούτοτρόπως τὸ οὐσιωδέστερον, τὸ ἐνδόξιμον τῶν πράξεων καὶ τὰς ἐνεργούς αἰτίας αὐτῶν.

Ἐνῶ δὲ ἡ πρᾶξις εἶναι ἐν τῇ διανοίᾳ, διὰ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὰς ἀφορμὰς μανθάνομεν περὶ τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν τοῦ πράττοντος, ἂν δυνάμεθα νὰ τὰς δεχθώμεν, ἢ ἂν εἶναι ἀπαράδεκτοι.

Τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ ἐν τούτοις ὡς ἐγγίστα μαντεύομεν τεκμαιρόμενοι ἐκ παντοίων σημείων καὶ ἐκ τῶν προχθέντων καὶ ἐκ τοῦ ὅλου ἥθους καὶ τῆς ἐν γένει πολιτείας. Ἄρα στενῶς συνέχεται ἡ ἐκτέλεσις καὶ ἡ τῶν μέσων χρήσις παρέχει τὸ μέτρον τῆς κρίσεως ἡμῶν, οὐ μόνον περὶ τῆς εὐφυΐας καὶ ἐμπειρίας τοῦ πράττοντος, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἠθικῆς ἀξίας τῶν πράξεων, διότι ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν μέσων βλέπομεν τὸ ἠθικὸν φρόνημα, ὡς καὶ αὐτῶν ἐξαρτωμένων ἔτι ἐκ τῆς προαιρέσεως. Ἡ ἑκδοσις μόνη ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς προκρίσεως ὡς συμπλεκόμενη πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς ἀνάγκας.

Ἐκ προοιμίου δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν εἰς πόσον ἀμαρτήματα ἐνδέχεται νὰ ἐμπέσῃ ὁ ἱστορικὸς οὐδεμιᾶς τυγχάνων συγγνώμης, εἰς ὃν φιλοτιμεῖται νὰ προσφέρῃ τελειοτέραν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς προσθήκης τῆς περὶ ἠθικῆς ἀξίας τῶν πράξεων κρίσεως.

Εἰ μὲν προβαίνει ἐσκεμμένως καὶ μετὰ δισταγμῶν ἀποφαίνεται ὑπεκφυγὼν νὰ χαρακτηρίσῃ τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ πάθη τῶν ἱστορουμένων προσώπων καὶ νὰ διαρρήξῃ τὸ προσωπεῖον, τὸ ὅποιον ἐπιτηδεύει αὐτὰ ἔφρον, λέγεται ἐπιπόλαιος, ἐστερημένος διορατικοῦ βλέμματος, ἀδέλτερος καὶ ἀτέλεστος εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας. Ὁ ἱστορικὸς συνορῶν ἐκ περιωπῆς τὰ τετελεσμένα, μεχριστοῦ οἱ ὑποκριταὶ ἐξήλθον τῆς σκηνῆς καὶ ἀπέθεσαν τὴν στολήν, εἶναι ἀνάξιος ἀκροάσεως ὁμιλῶν περὶ πραγμάτων, ἅτινα πρὸ πολλοῦ δὲν ὑπάρχουν, οὔτε ἐπανερχονται, ὅταν δὲν φωταγωγῇ αὐτά, ὅπως ἦτον ἀδύνατον νὰ ἴδωμεν, ἐνῶ ἐγίνοντο, διότι τῶρα κρατεῖ διὰ χειρὸς ὅλους τοὺς μίτους καὶ εἰσδύει εἰς ὅλα τὰ μυστήρια, ἅτινα ἐπὶ τέλους ὁ χρόνος ἀπεκάλυψε. Τὸ κυριώτερον θέλητρον τῆς ἱστορίας καὶ καθυπὸ τὸ διαφέρον αὐτῆς εἶναι, νὰ λύσωμεν τὰς σφραγίδας τοῦ αἰνίγματος, μὴ ὑποκείμενοι πλέον εἰς ἀπάτην καὶ βλέποντες τοὺς ἀγωνισαμένους, οὐχὶ ὁποῖοι ἤθελον νὰ φαίνωνται

ἀλλ' ὁποῖοι ἦσαν. Τοῦτο συνάμα ἀπαιτεῖ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια. Μέχρι τίνος ἐξακολουθεῖ καὶ εὐδοκίμει ἡ ἀπάτη; Ὅσοι ἐπέτυχον φανκίζοντες τοὺς συγχρόνους, δὲν θέλουν ἀνακαλυφθῇ τέλος πάντων παρὰ τῶν μεταγενεστέρων, καὶ ἡ ἱστορία οὐδὲν συντελεῖ ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης; Πόσον στενὴ εἶναι ἡ πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν σχέσις, βλέπομεν ἐκ τοῦ αἰσθημάτων ἡμῶν ἀνακουφιζομένων, ὅταν συντρίβεται τὸ προσωπεῖον τοῦ πανούργου καὶ εἰς τὴν δικαίαν ἡμῶν περιφρόνησιν παραδίδεται ὁ ἐνοχός, ὅστις διέφυγε τὴν καταδίκην τῶν συγχρόνων, παρ' αἷξαν τιμηθεὶς, ἐνῶ πάλιν μετὰ βολείας συναισθήσεως κοσμοῦμεν τὴν μνήμην ἐκεῖνου, οὐτίνως παρεγνωρίσθησαν αἱ ἀρεταὶ καὶ τὸ φρόνημα, καὶ εὐσεβῶς πλέκομεν εἰς αὐτὸν ἀμάραντον στέφανον εὐπρεπίζοντες τὴν καρδίαν ἡμῶν εἰς ναὸν λατρείας.

Φιλοτιμούμενος ὁ ἱστορικὸς νὰ μὴ φανῇ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐλλιπής, καὶ ἐπιχειρῶν νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ ἄδυτα καὶ δι' ἐξωτερικοῦ βλέμματος νὰ διασχίσῃ τὴν ἀχλὺν, ἥτις καλύπτει τ' ἀνθρώπινα, διττῶς κινδυνεύει ἐν τούτοις.

Εἰ μὲν φιλαγῶν κρίνει περὶ τῶν ἐν τιμῇ καὶ δόξῃ καὶ, ὅπου ὀφθαλμοφανῶς δὲν ἀποδεικνύεται ἡ κακία, ὑποθέτει ἀγαθὰς διαθέσεις καὶ προαίρεσιν ἀγνήν, λογίζεται εὐπιστος, ἀπειρος τοῦ κόσμου, ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῶν κινούντων τ' ἀνθρώπινα πάθη ἐλατρίων, καὶ οὐδέποτε ἐμβλέψας εἰς τὰς ἀδύσους τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας. Τίς εἶναι τέλειος, τίς ἀναμάρτητος ἐπὶ τῆς γῆς, τίς εἶναι πάσης ἰδιοτελείας ἀμέτοχος; Ἄν δὲν εἴμεθα φιλοκερδεῖς, εἴμεθα φιλόδοξοι, ἂν δὲν εἴμεθα φίλαρχοι, εἴμεθα φθονεροί. Ἀμα ἀφαιρέσωμεν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνου ψυχῆς πᾶν ἐλάττωμα, πᾶσαν ἀτέλειαν, πᾶσαν σιάν, δὲν φαίνεται πλέον ὅτι λαλοῦμεν περὶ ἀνθρώπου. Χρεωστούμεν λοιπὸν νὰ θέσωμεν τὸν δάκτυλον ἐπὶ τοῦ ἐμπαθοῦς μέρους, διὰ τὴν μὴ δειχθῶμεν εὐαπάτητοι, νηπιάζοντες καὶ ὀνειροπολοῦντες, ὅτι αὐτόχρημα ἡ ἀρετὴ περιφέρεται ἐπὶ τῆς γῆς, μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων οἰκοῦσα καὶ τὰ συνήθη πράττουσα.

Εἰ δὲ πάλιν ὁ ἱστορικὸς, τὴν ἐναντίαν τρεπόμενος, ζητεῖ ν' ἀποτρέψῃ πᾶν τὸ ἐπιπλάστον καὶ ν' ἀφαιρέσῃ τὸ ψιμύθιον καὶ νὰ καταδείξῃ ἀνθρώπους τοὺς ἀνθρώπους, οὐχὶ ἡμιθέους, ἀνατέμνων καὶ διυλίζων τοὺς χαρακτῆρας καὶ εἰς τὰ ἔγκτα εἰσδύων καὶ ἐπὶ τέλους εὐρίσκων τὸ ἀσθενὲς καὶ νοσερὸν καὶ ἰδιοτελές, τὰ πάντα φαίνεται κακίζων καὶ φθονερός καὶ μάλλον ὡς προκαταλειμμένος λαλῶν, ἢ ὡς κρίνων. Ὁ τὰ πάντα σμικρύνων, καὶ οὐδὲν δεχόμενος ὑπερέχον καὶ τιμῆς ἀξίον ἄνευ φόγου, ἐπὶ τέλους εἶναι καὶ αὐτὸς σμικρός, ἐν τῷ ἰδίῳ πῆχει μετρώων, καὶ, μὴ δυνάμενος νὰ ὑψωθῇ πρὸς ὅτι ἀπαντᾷ, ῥίπτει αὐτὸ χαμαί, ὅπου αὐτὸς ἔρπει. Ὡς ἔλεγεν ὁ Βολταίρος, ἂν δὲν λανθάνωμαι, παρ' ὑπηρεταῖς δὲν ὑπάρχουν ἥρωες (Il n'y a pas de héros pour un valet).

Πραγματικῶς εἰς σφηνικὴν ἐνεπέσαμεν ἀποριῶν, ἥσως ἄνευ λόγου. Τί εἶναι ὅλα ταῦτα πρὸς τὴν ἀπέρριτον ἀπλότητα τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας; Τάχα

μέτρον τι καὶ μεσότης, ἀπέχουσα πάσης ὑπερβολῆς δὲν σώζει ἀπὸ τῶν τοιούτων ἀμαρτημάτων; Ὅταν ἡ ἀρχὴ δικαιοσύνης ἀποβαλὴν σχεδὸν, ἢ ὡς ἐπὶ πολὺ, ἀνέφικτος, ἀντ' αὐτῆς δὲν ἐπαρκούμεθα εἰς τὴν ἐπεικίαν, πάντοτε ἐμπνέουσιν σέβας;

Καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν ὅτι ὁ ἐπεικὴς ἱστορικὸς εἶναι πολὺτιμος, ἀλλὰ διὰ τοῦτο σπάνιος. Τίς εἶναι ὁ ἐπεικὴς; Εἶναι τοιοῦτος, ὅστις, ἅμα ὑπάρχουν διεστώτα, διὰ τὴν νὰ ἐξέλθῃ τῆς περιπλοκῆς ἀποδίδει εἰς ἕκαστον ἐν μέρει δίκαιον καὶ ἐν μέρει ἄδικον, καὶ οὕτω τεμαχίζων νομίζει ὅτι συνδιαλάττει τὰ συγκρουόμενα. Ἀλλ' οὕτω πράττων ἀνεξέταστος δὲν κινδυνεύει νὰ δικαιώσῃ ἕκαστον καθ' ὃ μέρος δὲν δικαιοῦται, καὶ καθ' ὃ μέρος δικαιοῦται νὰ μὴ δικαιώσῃ;

Καὶ ἡ ὄντως ἐπεικία δὲν ἀσχεῖται ἄνευ ἐπιγνώσεως καὶ ἐλέγχου τῶν ἀντιθέτων, καὶ ὅστις ἀποτέμνει ὑπερβολὰς, πρὸ πάντων χρεωστὲς νὰ γνωρίσῃ, ποῦ εἶναι τὰ δίκαια ὅρια τῶν πραγμάτων. Διὰ τὴν νὰ ἐκπληρώσωμεν λοιπὸν τὸ ἔργον τοιαύτης ἐπεικίας, ἐμπέτομεν πάλιν εἰς ὅλας τὰς δυσχερείας, περὶ ὧν μεχριστοῦδε ἐλαλήσαμεν ὡς ἀναπορεύκτους.

Ὅταν βλέπομεν διχνοίαν, καὶ ἀντίκρουσιν παθῶν, ὡς σχεδὸν πάντοτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ ἐνίοτε στάσεις καὶ ἐμφύλιον πόλεμον, εἴμεθα βέβαια ἐπεικεῖς μὴ τασσόμενοι συστηματικῶς πρὸς τοῦτο ἢ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἀλλὰ διὰ τὴν νὰ διαχωρίσωμεν τί παρ' ἐκάστῳ μετέχει λόγου καὶ δὲν εἶναι ἀποβλητέον καὶ κακόν, πρέπει νὰ προχωρήσωμεν μετὰ τῆς ἐρεῦνης, τὴν ὁποίαν εὗρομεν τοσούτον ἀκανθώδη.

Ἐπὶ παραδείγματός, δυνάμεθα νὰ μεμνηθῶμεν τὸν Σωκράτη, διότι ἐφιλοσόφησε, καὶ τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι κατεδίκασαν τὸν Σωκράτη ὡς ἄνδρα ἐνάρτεον; Ἀλλ' οὐτὸς ὁ Σωκράτης ὡς φιλοσοφῆσας ἀξιοκατάκριτος, οὐτὸς οἱ Ἀθηναῖοι μισοῦντες τὴν ἀρετὴν ἐπύτισαν αὐτὸν τὸ κῆνιον. Ποῦ κεῖται λοιπὸν ἐν ταῦθα ἡ ἐπεικία; Πῶς δυνάμεθα οὕτε τὸν Σωκράτη, τοιούτων ἀρετῶν ἄνδρα, νὰ μὴ ἀδικήσωμεν, οὕτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀποδώσωμεν κακίαν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον;

Ἐμμένοντες εἰς τὴν ἀκραν δυσχερίαν τοῦ προβλήματος, μακρὰν εἴμεθα τοῦ ἰσχυρισμοῦ, ὅτι ὁ ὄντως ἱστορικὸς ἀμηχανεῖ πρὸς λύσιν αὐτοῦ. Ὁ τοιοῦτος ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὰ πρὸς λύσιν μέσα, ὡς ὅλα τὰ περιφανῆ ἔργα μαρτυροῦν. Ἀλλ' ἂν δὲν κατανοήσωμεν τὴν δεινότητα τῶν ἀπορουμένων, δὲν ἐκμανθάνομεν τὴν τέχνην, ἥτις ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς ἐπεικίας καλύπτεται καὶ δι' ἧς ἐκπληροῦται τὸ σκοπούμενον.

Ἄν δώσωμεν προσοχὴν εἰς τὰ λεχθέντα, παρατηροῦμεν, ὅτι δύο τινα πρόκειται νὰ συναρμολογήσωμεν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἠθικὴν. ἐκεῖνη μὲν παρέχουσαν τὰ πράγματα, ταύτην δὲ τὴν περὶ αὐτῶν ἐκτίμησιν καὶ κρίσιν. Ἀλλὰ τὰ δύο ταῦτα δὲν συνταυτίζονται, καὶ ἐν τούτοις κύριον ἔργον ἔχομεν τὴν ἱστορίαν.

Ἡ ἠθικὴ ἐκ γενικῶν ὁρμάται ἀρχῶν, καθ' ἧς

ρυθμίζομεν καὶ τὸ φρόνημα καὶ τὰς πράξεις, καὶ περὶ ἀρρηγμένων ἀρχῶν εἵμεθα ἐξ ἀνάγκης αὐστηροὶ καὶ ἀνένδοτοι, διότι διώκομεν τὸ τέλος καὶ τοῦτο μόνον προβάλλομεν ὑπογραμμὸν καὶ στήλην.

Ἡ ἱστορία δὲν ἔχει τὸν αὐτὸν σκοπὸν, νὰ καταστήσῃ ἡμᾶς ἠθικωτέρους, νὰ βελτιώσῃ τὸ φρόνημα καὶ νὰ ἐνστάξῃ εἰς τὰς ψυχὰς τὸ ἱκαντικὸν φάρμακον ἀπαρεγκλίτων ἀξιομάτων, διότι, ἅμα δὲν ὑπάρχει ἐν τοῖς ἱστορουμένοις, θέτομεν αὐτὸ ἡμεῖς, οἰκοθεν εἰσάγοντες καὶ μεταχειριζόμενοι ὡς περικάλυμμα τὴν ἱστορίαν, ἥ ὡς δοχεῖον καὶ πανδοχεῖον, παντὸς δοξαζομένου χωρητικόν.

Οἱ λέγοντες τὴν ἱστορίαν διδακτικὴν κατὰ τὸν σκοπὸν αὐτῆς καὶ νομίζοντες ὅτι ἀναβιβάζουν αὐτῆς τὴν ἀξίαν, λανθάνονται ὥστε ἀπονέμοντες εἰς αὐτὴν ὑπερτερίας τάξιν. Ἡ ἠθικὴ δὲν ἀντίκειται βεβαίως εἰς τὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ διασπῶμεν τὸ νῆμα αὐτῆς μεταχειριζόμενοι τὰ ἱστορικὰ συμβάντα ὡς θέματα ἠθικολογικῶν παρεκβάσεων, ἢ καὶ ἄλλων ὁμοίων. οἷον πολιτικῶν, στρατιωτικῶν, δικαιοδικῶν καὶ λοιπῶν. Ἀντὶ ἱστορίας ἔχομεν τότε ἱστορικὰ τεμάχια καὶ μαθήματα παντοῦ, ἡ δὲ ἱστορία γίνεταί ἀπλῶς ὑπόστρωμα θεωριῶν.

Ἀλλὰ τάχα εἶναι ἡ ἱστορία κατάλληλον ὑπόστρωμα αὐτῶν; Οὐδαμῶς, ὡς ἐννοοῦμεν οἰκοθεν, διότι πόρρω ἀπέχουν τὰ πράγματα τῆς τελειότητος ἀρχῶν. Δυσὸν θάτερον ἔρχη, ἢ ὁ ἠθικολόγος ὑπερνικῇ τὸν ἱστορικὸν καὶ τότε τὰ πάντα κακίζονται καὶ μετ' ἀγκυρακτῆσεως καταμαστιζονται, ἢ ὁ ἱστορικὸς εἶναι ὑπέρτερος τοῦ ἠθικολόγου, καὶ τότε αἱ ἠθικαὶ ἀρχαὶ παρακρούονται ἐπιθετικῶς, προσκαρμύζονται περικυκλούμεναι εἰς τὴν ἀνθρώπινον ἀτέλειαν καὶ ἐνίοτε κινδυνεύουν αἱ στυγερώτεραι πράξεις νὰ στεφανωθοῦν.

Διαχωρίζοντες τὸ ἔργον ἱστορίας καὶ ἠθικῆς ἀμφοτέρως ἱκανοποιούμεν καὶ εὐεργετοῦμεν, τὴν μὲν ἱστορίαν, μὴ ἐπιτρέποντες διακοπτομένην τὴν συνάφειαν αὐτῆς, καὶ διασχίζομένην τὴν διήγησιν διὰ παρεκβάσεων ἄλλοτριων κατὰ τὰς δόξας, τὰ συμβεβηκότα καὶ τὰ θεωρήματα ἐκάστου, τὴν δὲ ἠθικὴν, μὴ ἀνεχόμενοι παραχωρήσεις κατ' οἰκονομίαν, σοφίσματα, δικαιολογίας ἀτόπου, καὶ ἀπολογίας ῥητορικὰς τῶν συμβαινόντων.

Ἀλλ' ἐνῷ διαχωρίζομεν τὴν σφαιρὰν ἱστορίας καὶ ἠθικῆς, δὲν ἐννοοῦμεν, ὅτι ὁ ἱστορικὸς εἶναι οὕτως εἰπεῖν ἐφερημένος ἠθικῆς, στρέφων εἰς αὐτὴν μεγαλοπρεπῶς τὰ νῦτα.

Τὴν ἱστορίαν λαμβάνομεν ὡς ἔχουσιν ἐν ἑαυτῇ τὸ ἴδιον τέλος, τὸ ἐν τοῖς ἱστορουμένοις καίμενον, τὸ ὅποιον ὠνομάσαμεν καὶ ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Ὁ ἱστορικὸς ἔργον ἔχει αὐτὸ νὰ μεταδώσῃ πλήρη εἰς τὸν ἀναγνώστην, οὐχὶ δὲ τὰς περὶ ἠθικῆς δόξας. Βλέπων ὁ ἀναγνώστης τὸν ἱστορικὸν τείνοντα νὰ πείσῃ αὐτὸν περὶ ἠθικῶν δογμάτων, δικαίως δυσπιστεῖ περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας διαπλαττομένης πρὸς ἴδιον τέλος.

Ἀλλὰ διὰ νὰ μεταδώσῃ πλήρη τὰ ἱστορούμενα ὁ ἱστορικὸς, χρεωστῇ νὰ προχωρήσῃ πρὸς πᾶσαν

ἀνάλυσιν, καθόσον παρέχουν τὰ πράγματα τὸ ἐνδοσίμον. Μετὰ ψυχολογικῆς δριμύτητος εἰσδύων εἰς τὰ διανοήματα καὶ ἀνιχνεύων ὅλα τὰ κινούντα ἐλατήρια, δεικνύει εἰς ἡμᾶς αὐτὸν τὸν μηχανισμόν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γενομένων, καθ' ἃς διήλθον φάσεις καὶ καθ' ὅλους τοὺς συνδυασμούς, ὅποιοι πραγματικῶς ὑπῆρχαν. Πρὸς τοῦτο πρὸ πάντων ἀπεκονίζει ἀκριβῶς τοὺς χαρακτηρηστικὰς καὶ τὴν φυσιογνωμίαν τῶν προσώπων, ὥστε κατὰ πλαστικὴν ἐνέργειαν ἀντιλαμβάνομεθα ὅλων τῶν ιδιοτήτων αὐτῶν ὡς ἀπαρτιζομένων πρόσωπα ζῶντα, ἔχοντα πάθη καὶ σκοποὺς καὶ κατ' αὐτὰ ἐργαζόμενα.

Ὅταν ἔχωμεν ἐνώπιον ἡμῶν τοιαύτην πλήρη εἰκόνα, καθ' ἣν διαχωρίζονται τὰ πρόσωπα κατὰ τοὺς ἰδιόζοντας αὐτῶν χαρακτηρηστικὰς, ὡς φρονούντα καὶ πράττοντα καὶ συντελοῦντα κατὰ τὰς ἰδίας σκέψεις καὶ ἀφορμὰς εἰς τὴν διαδοχὴν τῶν συμβάντων, ἐξ ὧν σύγκειται τὸ θέμα, αἱ ἠθικολογικαὶ παρατηρήσεις θέλουν διαταράξῃ μᾶλλον αὐτὸ καὶ μεταστρέψῃ τὴν προσοχὴν εἰς ἄλλην ἔρευναν μὴ συνεχομένην μετὰ τῆς ὑποθέσεως.

Ἐκάστη ἐποχὴ ἔχει τὰς ἰδίας αὐτῆς περιστάσεις τὸ ἴδιον πρόβλημα, κατὰ τὰς ἐπικρατούσας παραδόσεις, κατὰ τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας, κατὰ τὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν, καὶ τὰ ἐν γένει κοινωνικὰ στοιχεῖα. Πῶς δυνάμεθα ἄρα κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον νὰ κρίνωμεν περὶ πάσης ἐποχῆς καὶ τὰ πάντα πρὸς τὴν αὐτὴν στήλην εὐθύνοντες;

Ποῦ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια, ἂν ὁ ἱστορικὸς δὲν καταδείξῃ ὅλα τὰ κατὰ τοὺς καιροὺς ἐξειδιάζοντα, ἂν δὲν δώσῃ εἰς ἐκάστην ἐποχὴν τὸ οἰκτεῖον χρῶμα, δὲν διαγράψῃ τὸν ὀρίζοντα τὸν περιέχοντα τὰ γενόμενα καὶ δὲν ἀποκαλύψῃ πραγματικῶς τὴν ἀλληλεπίδρασιν ταύτην τῶν ἐπικρατουσῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ὑπηρετούντων αὐτὰς ἢ ἀντιμαχόμενων κατ' αὐτῶν προσώπων μέχρι τῆς κρίσεως, δι' ἣς ἐπέρχεται νέα τάξις πραγμάτων καὶ ἄλλη ἐξελλίσσεται σκηνή;

Ἀντὶ νὰ λαλήσῃ ὁ ἱστορικὸς περὶ ἠθικῆς κατὰ θεωρίαν, δεικνύει αὐτὴν ἐν τοῖς πράγμασι, δεικνύει τὰ ἦθη καὶ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν καὶ περιγράφει τὸ ὑπόρξαν, τὸ ὅποιον διὰ τῶν σοφωτέρων διδασκαλιῶν δὲν μεταβάλλεται, οὕτε ἐπανερχονται αἱ αὐταὶ περιστάσεις καὶ τὰ αὐτὰ διδόμενα, διὰ νὰ ἐκφραζόμεν ἡμεῖς τὰς διδασκαλίας του.

Ἀπεναντίας βλέποντες ἐμπράκτως τὰ ἦθη καὶ τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν, τί παρέχουν καὶ ποίους δίδουν καρποὺς καὶ τί ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τέλους προβαίνει, ἔχομεν τὸ διδακτικώτερον μάθημα, διότι ἔχομεν ὅλην τὴν ἐννοίαν τῶν πραγμάτων, περὶ ὧν οἰκοθεν προβαίνει ἡ κρίσις, μὴ παρεμβάλλοντος τοῦ ἱστορικοῦ ἄλλοτρίως σκέψεις, ὅσον διδακτικαὶ καὶ ἂν ἦναι καθ' ἑαυτάς, οὐδὲ περιάγοντος ἡμᾶς εἰς τ' ἄχαν' τῆς πολυπειρίας αὐτοῦ πελάγη.

Δὲν ἦσαν ἄρα περιττὰ ὅσα μεχρικοῦδα ἐμακρολογήσαμεν, διότι ὥρισamen τὸ ἔργον τοῦ ἱστορικοῦ ἐκτιμῶντος τὴν ἠθικὴν ἀξίαν τῶν πράξεων. Παρ' αὐτοῦ ἦδη ζητοῦμεν ἦθος καὶ χαρακτηρὰ, τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἠθικῆς καταστάσεως, ὅποια ὑπάρχει

καθ' ἐκάστην ἐποχὴν, καὶ πῶς οἱ ἐκάστοτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀναφαινόμενοι μετέρχονται τὴν ἠθικὴν. Καὶ νὰ δικαιώσῃ καὶ νὰ καταδικάσῃ ἔχει ἐξουσίαν, οὐδέποτε ὅμως ἐγκαταλιμπάνων τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν, οὔτε παρεκτροπόμενος εἰς γενικὰς καὶ ἀρρηγμένας ἀναπτύξεις χάριν αὐτῶν, ἢ διὰ νὰ χρησιμεύσουν πρὸς βελτίωσιν τοῦ ἀναγνώστου. Μάλιστα ὑπερτάτην μετέρχεται δικαιοσύνην ἐπὶ ἐκάστου συμβάντος διαχωρίζων τὸ μέρος τῆς προκρίσεως καὶ τῆς μεταποιήσεως τῶν γενομένων διὰ τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἀκαταλογίστου περιπλοκῆς.

Τούτου χάριν χρεωστῇ νὰ καταδείξῃ τὰς πράξεις καθ' ὅλας αὐτὸν τὰς περιστάσεις, κατὰ τὸ φρόνημα τοῦ πράττοντος καὶ κατὰ τὰς κρίσεις τῶν συγχρόνων καὶ κατὰ τὰς συνεπειὰς αὐτῶν, ὅταν εἶναι τῆς ἱστορίας ἀξίαι, ἀποκαθιστῶν τὴν ὅλην τὴν προσοχὴν καὶ τῶν πραγμάτων.

Πρὸ πάντων πρέπει νὰ ἐνθυμῆται, ὅτι εὐχρὲς εἰς τὸν ἐκτὸς τῶν πραγμάτων ἱστάμενον, καὶ ἀγνοῦντα τὸ πῆζον αὐτὸν βῆρος, καὶ ἀρρηγμένως διαλογιζόμενον, νὰ εἴπῃ, τί ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ πῶς ἄλλως ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Δὲν εἶναι ὅμως τὰ πράγματα ἐξίσου εὐχρὲς εἰς τὸν ἔχοντα πρὸ ὀφθαλμῶν ὅλας τὰς δυσχερείας καὶ μετ' αὐτῶν παλαιόντα, καὶ οὐδὲ ἄνεσιν εὐρίσκοντα, οὔτε ἐξίσου βλέπει τὸ προτιμότερον ὁ πρὸ τῆς ἐκβάσεως μαντεύων καὶ ὁ μετὰ τὴν ἐκβασιν ἐπισκοπῶν.

Ὅταν ὁ ἱστορικὸς καταδείξῃ τὴν περιπλοκὴν καὶ τὰς δυσχερείας ὅλας, καὶ τὴν στενοχωρίαν καὶ τὰ μαντεύματα καὶ ἐπινοήματα πῶς ἀπέβησαν, παρὰ νὰ ἐπιδείξῃ ἐκυτὸν σοφώτερον τῶν πεπραγμένων, ἀκαίρως νοουθετῶν καὶ παιδεύων καὶ ἐπὶ πᾶσι προβάλλων ἐκυτὸν, πολὺ μᾶλλον ἐπιτυχάνει, αὐτὸς μὲν ἀποσυρόμενος, ἐκ δὲ τῶν πραγμάτων προσκαλῶν τὴν νοουθεσίαν, ὅταν εὐδοκίμῃ νὰ καταστήσῃ ἐπιφανεῖς τοὺς ἠθικοὺς αὐτῶν χαρακτηρηστικὰς καὶ δι' αὐτῶν χρωματίζῃ τὴν εἰκόνα, ὥστε ν' ἀπαυγάζεται ἡ ἐν αὐτῇ ἐγκειμένη διάνοια.

Ὁ τοιοῦτος ἱστορικὸς, οὔτε ἀβέλτερος καὶ ἄγνοστος τῶν ἀνθρωπίνων ἐλέγχεται, οὔτε θυμωστής τῆς ἐπιτυχίας, οὔτε κακίζων ἐκ προθέσεως. Ἐπεικῆς εἶναι βεβαίως, ἀποδίδων εἰς ἕκαστον τὸ ἴδιον καὶ οὐδὲν παραμορφῶν, ὥστε καὶ τὴν ἰδίαν γνώμην ἐκφέρων δὲν παρενοχλεῖ ἀντικαθιστῶν ἐκυτὸν εἰς τὰ πράγματα, διότι παρέσχεν ὅλα τὰ στοιχεῖα ὅσων χρῆζει πρὸς ἰδίαν γνώμην ὁ ἀναγνώστης.

Ἀνασκοποῦντες ὅσα ἐκρίναμεν ἀπαρτίζοντα τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν προσόντα, εἰς δύο τινὰς ἀνάγομεν αὐτά, τὴν εὐθετον καὶ ἐπικαίριον διάταξιν τῆς ὕλης, καὶ τὸν ἠθικὸν χρωματισμὸν τῶν ἐνεργούντων προσώπων κατὰ τὰς ἐπικρατούσας δόξας. Ἐκ τούτων συνθέτομεν σκηνὰς διαδοχικῶς παραλλαττούσας καὶ πλείστην ἐχούσας ἐνέργειαν, ὅσην δυνάμεθα νὰ ἐξεγείρωμεν ἐκ τῆς διηγήσεως πραγμάτων, παρωχημένον, ἀλλὰ τῶν ὁποίων σώζονται οἱ χαρακτηρηστικοί, ὅσοι ἐμφαίνουν τὴν ἐνεργὸν δύναμιν καὶ τὴν πρὸς τὰ γινόμενα ὠθοῦσαν ὁρμήν. Ἐν ταῖς σκηναῖς ταύταις οὐδὲν παρέλκει, οὐδὲν ὑπάρχει ἄργον καὶ ἄλ-

λότριον, ἀλλὰ συνεργεῖ εἰς τὴν ὅλην πρόοδον. Ἐνῷ μάλιστα προβάλλομεν καθ' ὃ μέρος ἕκαστον συνεργεῖ συμπλεκόμενον ἐν τῇ διηγήσει, ὑπάρχει ἀνωτέρα σαφήνεια, ἣν δὲν παρέχουν τὰ πράγματα, ἐνῷ γίνονται, διότι κατόπιν ἀνακαλύπτεται ἡ σχέσις αὐτῶν καὶ ἡ εἰς τὰ τελούμενα σύμπραξις.

Ἐν τῇ προόδῳ ταύτῃ κεῖται ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια, ἀφοῦ τ' ἀποτελέσματα ἐπιβεβαιῶνται κατὰ μέρος καὶ ἡ ἀλληλοδιάδοχος πλοκὴ δὲν εἶναι αὐθαίρετος τοῦ συγγραφέως συνδυασμός καὶ ἐντεχνος ἀπάτη, ἀλλ' ἡ διὰ συντόνου μελέτης ἀνακαλυπτομένη σύμπτωσις, ἐν ἣ καθορῶμεν τὸν διέποντα τ' ἀνθρώπινον νόμον. Ἡ ἀνθρώπινος ἀτέλεια, αἱ παντοῖαι ἀνάγκαι, μεθ' ὧν παλαίωμεν, ἡ κατὰ τὸ μέτρον τῶν κοινῶν γνώσεων καὶ ἐπικρατουσῶν ἰδεῶν ἀνάπτυξις ἐκάστου, τὸ ἐπισφαλὲς τῶν ἐπὶ τῆς γνώμης τῶν ἀνθρώπων στηριζομένων ἐπιχειρημάτων, καὶ τὸ ἀβεβαιοῦν τῶν διὰ τῆς συμπράξεως τῶν πολλῶν διωκομένων, ἡ ἔλλειψις κρίσεως καὶ διορατικοῦ πνεύματος τοῦ πλήθους, συνακολουθοῦντες τὸν προεξέχοντα ἄνευ ἐπιγνώσεως ἐκείνου, ὃ αὐτὸς ἐπιγινώσκει, ἀλλὰ καθ' ἀπλὴν ἐμπιστοσύνην, ἐκλείπουσαν ἅμα σφαλῇ εἰς πράγματα ἴσως ἐπουσιώδη, ἐπιδεχόμενα διόρθωσιν καὶ μὴ ἐξαλείφοντα πᾶσαν πιθανότητα τοῦ προσδοκώμενου, ἡ ἀμέσως εἰς τὰ ἐναντία μετατρέπομένη ἐμπιστοσύνη, ἡ ματαιώσις σχεδίων μετὰ βιθυτάτης σκέψεως καὶ ὑπερφυῶς ἐπινοίας καταρτισθέντων διὰ λόγους οὐτιδανούς καὶ ἀπροσδοκήτους συμπτώσεις, ἡ ἐκ τῶν πραγμάτων βεβαιουμένη κατόπιν ἐπιτυχία αὐτῶν καὶ ἄνευ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἐπινοήσαντος, συντελουμένων παρ' ἐκείνου, ὅστις οὐδὲν ἐπενόησε καὶ ἐν τούτοις δρέπει τὸν στέφανον τῆς δόξης, ἡ κερδαίνουσα τὴν ἐμπιστοσύνην ἐπιτηδειότης διὰ μέσων καταλλήλων πρὸς ἐκείνους, τῶν ὁποίων ἐπιζητεῖται ἡ εὐνοία, οὐδόλως ὅμως πρεπόντων εἰς τὸ σκοπούμενον, οὔτε ὑποδεικνύοντων αὐτό, ἡ ὀργὴ τῶν μὴ διακρινόντων τὸ μέσον τοῦ σκοποῦ καὶ ἡ ἀτελεσφόρητος ἀγανάκτησις κατὰ τῆς ἀπάτης τοῦ πλήθους, ὅλα ταῦτα καὶ ὅσα διὰ βραχείων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταδείξωμεν, ὡς ψυχολογικὰ καὶ τῆς εἰς τὰ βυθότατα εἰσδυούσης ἐμπειρίας φαινόμενα, εἶναι πολὺ διδακτικώτερα ὅλων τῶν ἠθικολογικῶν ἀποστροφῶν καὶ τῶν νοουθεσιῶν καὶ σεμνοπρεπῶν παρακρίσεων, αἵτινες μᾶς ἀποσύρουν τοῦ θεάματος καθ' ἣν στιγμὴν προβαίνει ἡ ἐννοία αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἀντικαθιστῶντες τὴν ἐμπειρίαν εἰς τὴν ἠθικὴν, δὲν φαίνεται ὅτι πράττομεν ἔργον ἀπαίσιον ἐμπεδοῦντες ἕκαστον εἰς τὰ ἴδια ἐλαττώματα; Ἐξηγοῦντες πῶς τὸ τελεσθὲν ἐτελεσθῇ, καὶ τὸ ἀμαρτηθὲν ἡμαρτήθῃ, ἐδώκαμεν παρρησίαν εἰς τὸ ἀμαρτηθῆναι καὶ τὴν θέαν αὐτοῦ κατεστήσαμεν θελητικὴν διὰ τῆς ζωηρότητος τῆς εἰκόνης καὶ τῆς περιπαθοῦς περὶ αὐτοῦ φροντίδος, μὴ λανθασθῇ ἡμᾶς οἰαδήποτε λεπτομέρεια;

Εἰς τὴν σπουδαιότητα ταύτην ἔρευναν ἦδη μεταβαίνομεν.

(Ἐπεταὶ συνέχεια.)

ΠΕΡΙ ΠΟΔΟΣΚΑΦΩΝ.

—οοο—

Μέχρι τῆς σήμερον τὰ πλοῖα ἐκινούντο εἴτε ὑπὸ τοῦ ἀνέμου εἴτε ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ· νῦν δὲ ἔχομεν καὶ πλοῖα διὰ τῶν ποδῶν κινούμενα, διὰ καὶ ποδίσκαρα ὠνόμασαν αὐτὰ οἱ Γάλλοι.

Ὅποια δὲ εἶναι τὰ ποδίσκαρα ταῦτα; Τὸ μὲν παρατηρούμενον ἐξολογρήματα, ἐξικονίζον ἀκριβῶς αὐτὰ, ἡ δὲ κατωτέρω σημείωσις, διηγουμένη λεπτομερῶς ποδίσκαφικὴν τινὰ ἐκδρομὴν, ἀρκοῦσι νομίζομεν, εἰς λύσιν τῆς ἀπορίας.

Τὰ ποδίσκαρα, ἐφευρεθέντα ἐν Ὁλλανδίᾳ, κατασκευάζονται ἐξ ἐλάτης, ἐκ σιδήρου ἢ ἐκ χαλκοῦ, καὶ ὁμοιάζουσι δύο ξυλίνῃς ἐμψόχῃς· ἔχουσι δὲ μῆκος μὲν δεκατεσσάρων ποδῶν καὶ ἡμίσεως, ὕψος δὲ δ' αὐτῶν ἑνὸς. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἀνωτέρου μέρους ἐκαστέρως τῶν ἐμβάδων ὑπάρχουσι τρία μικρὰ πέταλα, εἰς τὰ ὁποῖα θέτων ὁ ναυδάτης τοῦ ποδῆ δὲν ὀλισθαίνει. Ἐπὶ τοῦ ποδίσκαφου ἐπιβάλλει εἰς μόνος, ὅστις κρατῶν μακρὸν κάρμακα ἀπολαύοντα καὶ κατὰ τὰς δύο ἀκρας εἰς πυξίδα, καὶ ἐσταμένως πάντοτε ὁρῶν ὡς τὸ σκαφίδιον.

Τὸ προτέρημα τῶν ποδίσκάρων εἶναι ἐν καὶ μόνον· ὅτι διευθύνονται μετὰ μεγίστης εὐκολίας, καὶ μετὰ μεγίστης εὐκολίας ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ παρουσιαζόμενα ἐμπόδια, ὥς μὴ βυθιζόμενα πρὸ πάντων πλέον τῶν ἐξ ἀκτύλων ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Διὰ τοῦτο πλέον σὺν ἐφ' ὧν ἐν γένει τῶν ὑδάτων βυθίων καὶ ἀβαθῶν.

Ἐν Ὁλλανδίᾳ διαγωνίζονται τὰ ποδίσκαρα καὶ δίδονται βραβεῖα εἰς τὰ θριαμβεύοντα. Ὁ ἐκ Ῥοτερδάμης Κ. Ο. τετράκις κατὰ συνέχειαν ἐνίκησε. Πολλὰκις διέτρεξε δεκατέσσαρας λεύγας ἐπὶ ποταμοῦ μεταξὺ ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην πόλιν, ὥστε αἱ ἐκδρομαὶ αὐτοῦ καταντῶσιν ἀληθῆ ταξείδια. Πολλὰ δὲν ἐπίστευον κατ' ἀρχὰς τὸ ἐπιχειρήμα· εἰς μάλιστα καὶ ἐπροκάλεσε διὰ στοιχήματος τὸν Κ. Ο. ἐδόχθη δὲ οὗτος καὶ ἀνέλαβε νὰ ἀναβῇ ποδίσκαφικῶς τὸν ῥῖνον ἀπὸ Ῥοτερδάμης εἰς Κολωνίαν ἐντὸς ἐπτά ἡμερῶν. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐσταί· χημάτισαν συγχρόνως. Ἡ ἀπὸ Ῥοτερδάμης εἰς Κολωνίαν κατ' εὐθείαν γοχημὴν ἀπόστασις εἶναι 54 λευγῶν διὰ τοῦ ποταμοῦ ὅμως εἶναι 80, ἕνεκα τῶν παλυκρίθμων αὐτοῦ ἀγκώνων. Ἀλλ' εἰς τὸν σημαντικὸν τοῦτον ἀριθμὸν πρέπει νὰ προστεθῶσιν

ἐτι 40, ἕνεκα τῆς ἀνάγκης εἰς ἣν εὐρίσκεται τὸ ποδίσκαφον νὰ λοξοδρομῇ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν βιαιῶν ρευμάτων. Ὅθεν τὸ διάστημα τὸ ὁποῖον ἐμελλε νὰ διατρέξῃ ὁ Κ. Ο. ἦτο 136 λευγῶν. Καὶ ἀνεγνώρισε μὲν κατ' ἀρχὰς τὴν σπουδαιότητα τῶν δυσκολιῶν, οὐχ ἦττον ὅμως ἐπαχείρησε τὸ ταξείδιον. Ἀναχωρήσας λοιπὸν ἐκ Ῥοτερδάμης τὴν 17 Αὐγούστου τὴν 6 ὥραν καὶ 35 λεπτὰ τῆς πρωίας, ἔφθασεν εἰς Κολωνίαν τὴν 22 τὴν 9 καὶ 1/2 τὸ ἑσπέρας· ἦτοι 9 ὥρας πρὸ τῆς ταχθείσης προθεσμίας. Καὶ σημειώτεον ὅτι ἀδιακόπως εἶχε τὸν ἀνεμὸν ἀντίπρῳρον. Νύκτα καὶ ἡμέραν ἔπλεε, καὶ μόνον ὅτε κατεπονείτο ἐξ ὀλοκλήρου ἀνεπαύετο ὀλίγον· διό, ἐν διαστήματι ἐξ ἡμερῶν καὶ 16 ὥρων, μόλις ἀνεπαύθη εἰκασιν ὥρας. Τὸ μεταξὺ Ῥύχρορτ καὶ Κολωνίας διάστημα ἔπλευσε διὰ μιᾶς, καὶ μόνον ἐν Δυσσελδὸρφ ἔλαβε μικρὰν τινὰ ἀναψυχὴν.

Ὅταν τὰ ὕδατα εἶναι ἥσυχα τὰ ποδίσκαρα πλέουσι δύο λεύγας καθ' ὥραν. Ὅσάκις ὁ ἀνεμὸς ἔπνεε πάντη ἐναντίος, ὁ Κ. Ο. μόλις διέτρεχεν ἐν τέταρτον λεύγας ἢ ἡμίσειαν τὸ πολὺ καθ' ὥραν. Συχνάκις, ὅποταν ἔπρεπε ν' ἀντιπαλαίσῃ πρὸς μόνον τὸ ρεύμα, διέτρεχε τρία τέταρτα, ποτὲ ὅμως δὲν ὑπερέβη τὰ πέντε.

Πανταχοῦ ὅπου ἐβλεπον διαβάνοντα τὸ ποδίσκαφον τὰ πλήθη συνέρρον ἐνθουσιῶντα εἰς τὴν ὄχθην, καὶ λέμβοι πλήρεις θρυμμασμοῦ συνώδευον αὐτὸ ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην κώμην. Ὅπως δὲ προλάβῃ ἐνδεχομένους δισταγμούς, ὁ Κ. Ο. ἐλάμβανε πιστοποιήσεις παρὰ τῶν ἐγκρίτων ἐκάστου μέρους εἰς ὃ προσήρχετο. Αὐτὰι δὲ ἐξετέθησαν δημοσίᾳ πρὸς πληροφориαν τῶν ἀπίστων.

ἔμπορον Κοτζῆ Ἰακούβ, τὸν ὁποῖον μετὰ ταῦτα ἐποίησεν ἀδελφὸν του. Οὗτος εἶχε περιέλθει ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, καὶ ἔτερεπε πολλάκις τὸν Κιόρογλου διηγούμενος τὰ ὅσα εἶχε ἰδεῖ.

Ὁ ἔμπορος Κοτζῆ Ἰακούβ, πορευθεὶς μίαν ἡμέραν εἰς τὴν πόλιν Ὀρραν, παρετήρησε συνηγμένους πολλοὺς εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ παρῳήσας εἶδε νεανίσκον, ὁποῖον περιγράφει ὁ ποιητής:

« Ἡ καρδία μου ἀγαπᾷ νέον μὲ ὀρῶς τοξοειδῆς, μὲ μέσην στενὴν καὶ μὲ χεῖλη ὅμοια μὲ κάλυκα, μὲ ῥόδον ἡμίκλειον, Νεκρίσκε, πρόσφερε θυσιάν τὴν ψυχὴν σου εἰς τὸ κάλλος, θεώρει με δούλον σου· Περίελθε τὸν κόσμον ὅλον καὶ δὲν θὰ εὕρῃς παιδίον διδὸν χρηστοτέρως ἐλπίδας. Τὸ ὄνομά του εἶναι Ἀϊβάζ Παλῆ. Εἶναι ὁ παράδειτος τοῦ ὀργίου οὐρανοῦ! ὁ πατήρ του εἶναι κρεωπώλης· ὁ δὲ υἱὸς εἶναι μεταλλεῖον πολυτίμων λίθων ».

Ὁ Κοτζῆ Ἰακούβ ἠρώτησεν ἀπὸ ποῖον κήπον εἶναι τὸ ῥόδον τοῦτο; τίνος λειμῶνος εἶναι τὸ φυτὸν τοῦτο; Τὸν ἀπεκρίθη δὲ τις·—Ὁ πατήρ του εἶναι κρεωπώλης τοῦ πασᾶ τῆς πόλεως ταύτης καὶ ὀνομάζεται Ἀϊβάζ Παλῆ. Ὁ ἔμπορος ἐσκέρθη τότε καθ' ἑαυτὸν ταῦτα·—Ὁ Κιόρογλου παιδίον δὲν ἔχει· διατὶ νὰ μὴ υἱοθετήσῃ νεανίσκον τόσον ὥρατον; Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ κάμω; Ἐάν, ὅταν ἐπιστρέψω εἰς τὸ Τζαμλί Πέλ, διηγηθῶ ὅ,τι εἶδω, δὲν θὰ μὲ πιστεύσῃ. Εὗρε τότε ζωγράφον εἰς τὴν Ὀρραν καὶ τὸν ἐπλήρωσεν ἀδρῶς διὰ νὰ κάμῃ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀϊβάζ.

Ἀφοῦ δὲ περιήλθεν ἡμέρας τινὰς, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Τζαμλί Πέλ. Ἀκούσας δὲ ὁ Κιόρογλου ὅτι ὁ ἀδελφὸς του Κοτζῆ Ἰακούβ ἐπανῆλθε, διέταξε παρευθὺς τοὺς περὶ αὐτὸν νὰ ἐξέλθωσιν εἰς συνάντησιν καὶ νὰ τὸν φέρωσιν εἰς τὴν πόλιν μὲ τὴν προσήκουσαν τιμὴν. Ὅτε δὲ κατέβη ἀπὸ τὸν ἵππον ἐρίλῃς τὴν παρειὰν αὐτοῦ ὁ Κιόρογλου καὶ τὸν ἐκάθισε πλησίον του, ἐνῶ ὁ Κοτζῆ Ἰακούβ ἐφίλει τὰς δύο χεῖρας του καθὼ ἀνωτέρου του.

Παιδίον, φέρε κρασί, ἀνέκραξεν ὁ Κιόρογλου ἃς πίωμεν εἰς τιμὴν τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν. Καὶ ἐκάθησαν καὶ ἔπιον τόσον, ὥστε ὁ Κοτζῆ Ἰακούβ ἤρχισε νὰ μεθύῃ, καὶ ἠρθάνθη τὴν κεφαλὴν του ἀνάπτουσαν. Ὁ Κιόρογλου ἠρώτησεν αὐτὸν πόθεν ἤρχετο· αὐτὸς δὲ ἀπεκρίθη ἀπὸ τὴν Ὀρραν. — Μὴ εἶδες κατὰ τύχην εἰς τὴν Ὀρραν ἄλογον ὠραιότερον τοῦ Κιράτ; — Δὲν εἶδα. — Εἰπέ με εἶδες ἐκεῖ ἀνθρώπους ὠραιότερους καὶ γενναϊότερα τῶν συντρόφων μου; — Δὲν εἶδα. — Εἶδες συμπτώσιον μᾶλλον εὐφρόσυνον τοῦ ἰδιοῦ μου; — Δὲν εἶδα. — Εἶδες οἰνοχόους ὠραιότερους καὶ πλουσιώτερα ἐνδεδυμένους τῶν δικῶν μου; — Ἀδελφε πολέμιστά, εἶδα ἐκεῖ νεὸν τὸν ὁποῖον αἱ χεῖρες ὧν τῶν νέων σου δὲν εἶναι ἄξιαι νὰ λούσων. Ἰδοὺ σὺ ἐγήρασες, καὶ εἶσαι ἄτεκνος· διατὶ νὰ μὴ υἱοθετήσῃς αὐτόν, διὰ νὰ τὸν καταστήσῃς, ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς, πολέμιστὴν ἄξιον νὰ σὲ ὑπηρετήσῃ καὶ νὰ σὲ διαδεχθῇ ὅταν ἀποθάνῃς, ὥς καὶ στήριγμα καὶ υἱὸν ἐν ὅσῳ θὰ ζῇς; — ἤρχισε τότε νὰ ἐγκωμιάζῃ τὸ κάλλος τοῦ Ἀϊ-

ΚΙΟΡΟΓΛΟΥΣ.

Περσικὴ ἐποποιία.

(Συνέχεια. Ἰδε φυλλ. 205.)

—οο—

ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΤΡΙΤΗ.

Ὁ Κιόρογλου ἐκλέξας πρὸς κατοικίαν τὸ Τζαμλί Πέλ, ἔκτισε φρούριον (1). Ὅλοι οἱ ἀκούσαντες τὰ περὶ τῆς ἀνδρίας, γενναϊότητος καὶ ἐλευθεριότητος αὐτοῦ ἔσπευσαν νὰ συγκαταλεχθῶσιν εἰς τὴν συμμορίαν του. Ἐντὸς ὀλίγου τὸ φρούριον κατεστάθη πόλις περιέχουσα ὀκτὼ χιλιάδας οἰκογενειῶν. Ἐνταῦθα ὁ Κιόρογλου ἐγνωρίσθη μὲ τὸν

(1) Φρούριον, Kalaa περσιτί, λέγεται πᾶν πολύκλιον περιτειχισμένον μὲ πύργους καὶ τοξοειδῆς εἰς τὰς γωνίας. Φαίνεται δὲ καὶ τὴν σήμερον τὰ εἰρεῖναι τοῦ φρουρίου τοῦ Κιόρογλου εἰς τὰ Τζαμλί Πέλ.

βάζει καὶ τὸ ἀρξενωπὸν ἡθὺς τοῦ. Ὁ δὲ Κιόρογλου ἀπεκρίθη. — Καὶ πῶς, ἔμπορε ἀνάξιος, δὲν ἡδύνασο νὰ ἐξοδεύσῃς τινὰ τουμάνια (1) διὰ νὰ πληρώσῃς ζωγράφον καὶ νὰ μὲ φέρῃς τὴν εἰκόνα του; — Ὁ ἔμπορος ἐξέβλεπεν ἐκ τοῦ κόλπου τοῦ μικρὴν εἰκόνα καὶ τὴν παρουσίασεν εἰς τὸν Κιόρογλου. Ὁ Κιόρογλου τὴν ἔλαβε, καὶ ἀρῶν τὴν παρετήρησεν, οἱ χαρινοὶ τῆς θελήσεώς του ἐξέφυγον ἐκ τῶν χειρῶν τῆς ὑπομοχθῆς του, καὶ ἀνέκραξε. — Δελὶ Χασάν, ἐτοιμάσατε ἄλυσιν καὶ δεσμά. — Διὰ ποῖον λόγον, καὶ τί εἶναι τὸ σφάλμα μου; Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ ἀνταμοιβή, διότι σὲ ἤρξα υἱόν; — Διότι ἐψεύσθης. Ἀκουσέ με, ἀναχωρῶ παρευθὺς εἰς τὴν Ὁρραν καὶ θὰ περιμένῃς τὴν ἐπιστροφὴν μου δέσμιος εἰς εἰρκτήν. Ἐὰν ὁ νέος ἀξίξῃ τῷ ὄντι τοὺς ἐπαινοὺς σου, τὸ ὄνομά μου νὰ μὴ εἶναι Κιόρογλου ἐὰν δὲν ἐκλύψω τὴν κεφαλὴν σου μὲ βροχὴν ἐκ χρυσοῦ, καὶ δὲν σὲ ὑψώσω ὑπεράνω τοῦ θόλου τῶν οὐρανῶν. ἄλλοιμονον ὅμως εἰς σέ, ἐὰν ὁ Αἰθάζ εἶναι ἀνάξιος τῶν ἐπαινῶν σου, διότι θὰ ἀποσπάσω τὴν ῥίζαν τῆς ὑπάρξεώς σου ἀπὸ τὴν γῆν τῆς ζωῆς, καὶ ἡ τιμωρία σου θὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς ἀναίδεους ψεύστας ὡς σὺ. δὲν πρέπει νὰ ψεύδεσαι εἰς τοὺς ἀνωτέρους σου.

Ταῦτα εἰπὼν, προσέταξε νὰ δέσῃ τὸν ἔμπορον ἀπὸ τὸν λαιμὸν καὶ τὸν πόδα καὶ νὰ τὸν ῥίψῃ εἰς φυλακὴν.

— Δελὶ Χασάν! ἐτοιμάσον τὸν Κιράτ. Ὁ Δελὶ Χασάν ἔβαλε μόνος τὸ ἐρίππιον καὶ τὸ προσκέφαλον εἰς τὸν ἵππον τοῦ κυρίου του, καὶ τὰ συνδέσεν ἐπτάκις μὲ τὸν ἱμάντα. — Ἀναχωρῶ εἰς Ὁρραν, εἶπεν ὁ Κιόρογλου. Κανεὶς ἐξ ὑμῶν νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ πῇ μέχρι μέθης ἕως οὗ ἐπανεέλθω. Ἀλλοιμονον εἰς ἐκεῖνον εἰς τοῦ ὁποῖου τὴν οἰκίαν ἀντηχήσῃ ὁ ἥχος ὀργάνων μουσικῶν ἢ τυμπάνου. Νὰ ἐνθυμῇ αὐτὴν τὴν ἀπαγόρευσιν, εἰ δὲ μὴ θὰ σᾶς ἐκρίνω ὡς βλαβεράν ἀκανθάν. Ἀναχωρῶ μόνος πρὸς ζήτησιν τοῦ μέλλοντος υἱοῦ μου, τοῦ Αἰθαζ. Ὁ ἀποθάνω ἢ θὰ ἐπανεέλθω μὲ αὐτόν. Ἀκούσατε τὸ τραγοῦδιόν μου.

«Ὁ ὑιοθετήσω τὸν Αἰθαζ Παλή. Περιμένετε τὴν ἡμέραν τῆς υἱοθετήσεως μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς μου. Ζητήσατέ τον εἰς Τουρκίαν καὶ Συρίαν μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς μου. Ἀνθρώπος ἀνδρείος ἀναβαίνει ψαλὸν ἢ καστάνοχρονον ἄλογον, καὶ καλπάζει καθ' ὅσον τὸ μήκος τῆς ὁδοῦ, ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ ἵππου, τοῦ ἐλαφρόποδος. Σφάζετε μοσχάρια, πρόβατα, καὶ τραφῆτε ἀπὸ τὰ ποίμνιά μου ἕως οὗ ἐπιστρέψω. Ὁ Κιόρογλου εἶπεν. ὁ διάβολος νὰ πάρῃ τὸν ἐχθρόν. οἱ ἀνδρεῖοι καλπάζουν ἐπὶ τῶν ἀραβικῶν ἵππων. ὑπάγετε καὶ πῖετε μέχρι τῆς ἐπανόδου μου.»

Εἰπὼν ταῦτα ὁ Κιόρογλου ἀπεχαιρέτισε τοὺς ἀδελφούς του, ἀνέβη τὸν Κιράτ, καὶ ἐπορεύθη μόνος ἡμέραν καὶ νύκτα ἀπὸ κώμης εἰς κώμην πρὸς τὴν πόλιν Ὁρραν. Μόλις δὲ ἀπέχεν ὥσει παρασάγγην

ἓνα, καὶ ἡθιάνθη πείναν σφοδράν. Ἰδὼν δὲ ποίμνα φυλάττοντα ποίμνιον εἰς τὴν κατωφέρειαν λόφου εἶπε καθ' ἑαυτόν. — Ἡ παροιμία εἶναι καλή. ἐὰν πεινᾷς ὑπάγε εἰς τὸν ποιμένα, ἐὰν δὲ εἴσαι κουρατμένος εἰς τὸν καμηληλάτην. Τώρα ἄς σκευθῶ πῶς θὰ κατωρθώσω νὰ προγευθῶ. Καὶ πλησιάσας ἀνέκραξεν. — Ὁ Θεὸς νὰ σὲ εὐλογήσῃ, βοσκέ! δὲν ἤμπορεῖς νὰ μὲ δώσῃς νὰ προγευθῶ; — Ὁ ποιμὴν ὑψώσε τὴν κεφαλὴν καὶ ἰδὼν πολεμιστὴν τοῦ ὁποῖου μὲ τὰ ὅπλα μόνον ἡδύνατο νὰ ἀγορασθῇ τὸ ποίμνιον τοῦ καὶ αὐτὸς ὁμοῦ, ἀπεκρίθη. — Νέε, δὲν ἔχω φαγητὸν ἄξιον διὰ σέ, ἀλλ' ἐὰν εὐχριστῇσαι μὲ γάλα πρόβατον, ὑπάγω νὰ σὲ φέρω. — Ὁ Κιόρογλου εἶπεν. — Εἰς αὐτὴν τὴν ἐρημίαν σταγὼν γάλακτος ἀξίζει τὸν κόσμον ὅλον. ὑπάγε νὰ φέρῃς. — Ὁ ποιμὴν ἦτο ὑψηλὸς καὶ παχύς. ἐκράτει δὲ καὶ ῥόπαλον ὑπερμέγεθος, τοῦ ὁποῖου ἡ κεφαλὴ ἦτο ὠπλισμένη μὲ ἥλους, μὲ παλαιὰ σίδηρα λόγχης, μὲ πέταλα τετρακυμμένα καὶ μὲ πᾶν ὅ,τι κοπτερόν ἡδυνήθη νὰ προμηθευθῇ. ἐξύγιζεν εἰκοσι δύο λίτρας, καὶ ἐκρέματο ἐκ τοῦ καρποῦ τῆς χειρὸς του. Ὁ ποιμὴν ὑψώσε τὸ ῥόπαλον, καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὅλα τὰ πρόβατα συνήχθησαν περὶ αὐτόν. Εἶχεν ἐπίσης μεθ' ἑαυτοῦ κώθωνα ξύλινον, τὸν ὁποῖον οἱ Κούρδοι μωδᾶζ ὀνομάζουσι, χωρητικὸν πολλῶν λιτρῶν γάλακτος. Ἀρῶν τὸν ἐγέμισε μέχρι στεφάνης, ἔθεσεν αὐτόν ἐνώπιον τοῦ Κιόρογλου καὶ τῷ ἔδωκε μέγα κοχλιάριον ξύλινον διὰ νὰ φάγῃ. Μόλις ἔπειν ὀλίγον καὶ αἰσθανθεὶς ἑαυτὸν ἡδύνατον εἶπε. — Βοσκέ, δὲν ἔχεις ὀλίγον ψωμίον; — Ἐχω, ἀπεκρίθη ἄλλ' υἱὸς ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ τὸ φάγῃ. — Ὁ Κιόρογλου ἐπανελάβετο. — Τὸ ὄνομά του δεικνύει ὅτι τρώγεται, καὶ φθάνει νὰ εἶναι ὀλιγώτερον σκληρότερον τῆς πέτρας, δόσε. Ὁ ποιμὴν λέγει. — Εἶναι ἀπὸ κριθῶν καὶ κεχρί. τὸ ἐξύμωσα διὰ τοὺς σκύλους μου. — Ἀδιάρητον φέρετο. — Ὁ ἥλιος τὸ ἐξήρανε καὶ ἔγεινε σκληρότερον καὶ ἐμούχλικον. θὰ συντρίψῃ τοὺς ὀδόντας σου. — Μὴ φοβῆσαι, παλληκάρη μου, δός με το γρήγορα. — Εἰς τὴν ῥάχην τοῦ ποιμένος ἐκρέματο σάκος δερμάτινον, καταβιδάσας λοιπὸν αὐτὸν τὸν ἐβλεπεν ἐνώπιον τοῦ Κιόρογλου, ὁ ὁποῖος ἦτο τόσο φρικτὰ πεινασμένος ὥστε ἔχωσε τὰς δύο χεῖρας του εἰς τὸν σάκον καὶ ἐκβλῶν πᾶν ὅ,τι εὔρε, κατέκοψε καὶ ἔρριπεν εἰς τὸ γάλα. Ὁ ποιμὴν τὸν ἐβλεπε, καὶ ἰδὼν ὅτι ὁ ξένος του, ὅστις εἶχεν ἐτοιμάσει τροφὴν δέκα πέντε ἀνθρώπων, ἐξηκολούθει τὸ ἔργον του, εἶπε καθ' ἑαυτόν. — Ἀπὸ τὴν πείνάν του ἐτρελλάθη. διότι κανεὶς υἱὸς τοῦ Ἀδὰμ δὲν δύναται νὰ καταβροχθίσῃ ὅλον τοῦτο. Ἀρῶ φάγῃ πέντε ἢ ἕξ γουλιανίαις τὸ ὑπόλοιπον θὰ τὸ ῥίψῃ μὲ τοῦτο τὸ ὁποῖον ἐτοίμασε, θὰ ἔτρεφῃ ὀλόκληρον ἐδομαδα ὅλους τοὺς σκύλους οἱ ὁποῖοι φυλάττουν τὸ ποίμνιον μου. — Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Κιόρογλου ἔτριβε ψωμίον, καὶ ἐγέμιζε τὸν κώθωνα. Ἐπὶ τέλους, ἐμβάψας τὸ κοχλιάριον, τὸ ὁποῖον ἔμεινεν ἀκίνητον καθέτως, ἐσήκωσε τοὺς ὀρθαλμούς καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἰστάμενον ὀρθιον ἔμπροσθέν του καὶ παρατρεφόντα εἶπε. — Κάθησε, βοσκέ, νὰ φάγωμεν μαζί. — Ὁ

(1) Νόμισμα τῆς Περσίας, ἀξίας περίπου 12 δραχμ.

ποιμὴν ἀπεκρίθη. — Βέη, μόνος τὸ ἡτοίμασας, καὶ μόνος πρέπει νὰ τὸ φάγῃς, διότι δὲν δύναμαι νὰ σὲ συντροφεύσω.

Τότε ὁ Κιόρογλου λαβὼν τὸ κοχλιάριον ἤρχισεν τὴν ἐργασίαν του. Ὁ μέγας καὶ τραχὺς αὐτοῦ μύσταξ ἐκάλυψε τὴν εἰσοδὸν, καὶ ὁ ἄρτος ἐξήρχετο ἀπὸ τὸ στόμα του, ἐνῶ τὸ γάλα ἔτρεχεν εἰς τὸ στηθὸς του. Ὁ Κιόρογλου θυμώσας ἔρριψε τὸ κοχλιάριον καὶ ἀνυψώσας τὸν μύστακα ὁ ὁποῖος ὑπερέβαινε καὶ τὰ ὠτία του, ἤνοιξε στόμα ὅμοιον μὲ εἰσοδὸν σπηλαίου, καὶ λαβὼν πινάκιον μὲ τὰς δύο χεῖρας του, ἐρρόφησε τὸ περιεχόμενον μέχρι τῆς τελευταίας σταγόνας. Ὁ ποιμὴν τὸν ἡτένιζε μετὰ ἐκπλήξεως, καὶ ἔλεγε καθ' ἑαυτόν. — Μὰ τὸ ἅγιον ὄνομα τοῦ Ἀλλάχ! αὐτὸς δὲν εἶναι ἀνθρώπος, διότι ἀνθρώπινον ὃν δὲν ἤμπορεῖ νὰ καταβροχθίσῃ τόσην ποσότητα φαγητοῦ. Ἀς ἰδῶμεν ἐντοσούτῳ τί θὰ ἀπογίῃ. Ἐὰν φύγῃ θὰ εἶναι ὁ βρυκόλαξ τῆς ἐρήμου (1), ἢ αὐτὸς ὁ Σχτανᾶς. ἐὰν δὲ μείνῃ, εἶναι υἱὸς ἀνθρώπου. Λέγεται ὅτι ἡ πείνα ἐρῆσας συσσωματωμένη εἰς τὴν γῆν. αὐτὸς λοιπὸν θὰ εἶναι ἡ πείνα, διότι ἔφαγεν ὅλον τὸ γάλα τῶν προβάτων μου. ἀλλὰ μετὰ μίαν ὥραν θὰ πεινάσῃ πάλιν, καὶ τότε θὰ φάγῃ καὶ ἐμέ. — Ὁ δὲ Κιόρογλου διελογίζετο ταῦτα. — Πῶς θὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ὁρραν καὶ θὰ ἰδῶ τὸν Αἰθαζ. Ἐὰν φανῶ μὲ τὸ ἐνδύμα τοῦτο, καὶ ἀναβαίνων τὸ ἄλογον τοῦτο, ἐπειδὴ τὸ ὄνομα καὶ ἡ φήμη μου εἶναι πασίγνωστα, θὰ μὲ γνωρίσουν. Ἀς φορέσω κάλλιον τὰ ἐνδύματα τοῦ ποιμένος, καὶ οὕτω νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν πόλιν. Εἶπε λοιπὸν εἰς τὸν ποιμένα. — Ἐλα ν' ἀλλάξωμεν τὰ φορέματά μας. Ὁ ποιμὴν γελᾶσας ἀπεκρίθη. — Διὰ τί περιγελάς τὴν πτωχείαν μου; Μόνον τὸ σάλι τὸ ὁποῖον ἔχεις εἰς τὴν κεφαλὴν ἢ τὸ ὁποῖον περιζώνωσαι, ἢ καὶ μόνον ἡ μάχαιρα τὴν ὁποῖαν φέρεις εἰς τὴν ζώνην σου, ἀρκεῖ πρὸς ἀγορὰν τοῦ αἵματος (2) καὶ τοῦ ποιμνίου μου. Διὰ τί μὲ περιγελάς οὕτω; — Τοῦτο εἰπὼν ἔπτυσεν εἰς τὴν παλάμην του καὶ ἤρπασε τὸ ῥόπαλον, καὶ πάλιν αὐτὸ ἀπειλητικῶς, λέγει εἰς τὸν Κιόρογλου. — Σὺ ὁ ὁποῖος τόσο θηρρεῖς εἰς τὸ πλάτος τῶν ὤμων σου, παρατήρησε καὶ τὸ πλάτος τοῦ λαιμοῦ μου. — Ὁ δὲ Κιόρογλου μειδιᾶσας εἶπεν. — Βοσκέ, ὀρκίζομαι εἰς τὸν Θεὸν, ὅτι δὲν σὲ περιγελά. Εὐρίσκεται ἔμπορος τις εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅστις μὲ χρεωστῇ χίλια πεντακόσια τουμάνια. Ἐὰν φανῶ ἔμπροσθέν του μὲ τὸ ἄλογον τοῦτο καὶ μὲ τὰ ἐνδύματα ταῦτα, θὰ μὲ ἐκφύγῃ. Ἦλθα διὰ λόγον σπουδαῖον. ἄς ἀλλάξωμεν γρήγορα. Ἐὰν ἐπιστρέψω, θὰ σὲ ἀποδώσω τὰ ἐνδύματα, καὶ θὰ λάβω πάλιν τὰ ἰδικά μου. Καὶ ἐὰν δὲν ἐπιστρέψω δύνασαι νὰ φέρῃς τὸ ἄλογον τοῦτο εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ νὰ τὸ πωλήσῃς.

(1) Τὸ φάγισμα τῆς ἐρήμου. Culi—Beiabana εἶναι τὸ λίαν γνωστὸν μορμούκιον τῶν Ἀσιατικῶν μύθων.

(2) Πρὸς ἀγορὰν τοῦ αἵματος μου. ὑπαινίττεται τὸ jus talionis τοῦ Κορανίου. Ὁ φονεὺς ὀφείλει νὰ πληρώσῃ τοὺς συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος μὲ τὴν ζωὴν τοῦ ἢ μὲ χρήματα.

Ἡ τιμὴ του εἶναι δύο χιλιάδες τουμάνια. ὥφελῃς καὶ μὴ με λησμονῇς εἰς τὰς προσευχάς σου. Κράτησε τότε καὶ τ' ἄλλα μου πράγματα. — Ὁ δὲ ποιμὴν λέγει καθ' ἑαυτόν. — Ἀναμφιβόλως αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος εἶναι τρελλός. δὲν δύναμαι ἀλλέως νὰ ἐξηγήσω ὅ,τι μὲ λέγει. — Ἐλα, βέη, ἐκδύσου. — Ὁ Κιόρογλου ἐξεδύθη καὶ ἐξέβαλεν ὅλα αὐτοῦ τὰ ἐνδύματα. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ποιμὴν ἐκδύθει, περιεβλήθη τὰ ἐνδύματα ἐκείνου ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔλαβε καὶ τὴν κάπν του. Ὁ Κιόρογλου τὴν ἔρριπεν εἰς τοὺς ὤμους του, φορέσας δὲ καὶ τὸν πῖλον τοῦ ποιμένος εἶπεν εἰς αὐτόν. — Δόσε με τώρα καὶ τὸ ῥόπαλόν σου. διότι βλέπω ὅτι εἰς κειρὸν ἀνάγκης δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἀντὶ σπάθης. — Καὶ λαβὼν αὐτὸ ἐπρόσθεσε. — Βοσκέ, ἡ ψυχὴ σου, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀλόγου μου (1).

Ὁ Κιόρογλου ἀνεχώρησε πεζὸς φέρων τὴν κάπν καὶ τὸ ῥόπαλον τοῦ ποιμένος. Ἰδὼν δὲ μετ' ὀλίγον τὴν πόλιν Ὁρραν ἐπορεύθη ἕως εἰς τὴν πύλιν αὐτῆς. Καὶ ἐκφωνήσας τὸ Πισμιλλάχ (ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ) εἰσηλθε, καὶ διαβαίνων ἀπήντησε Τούρκον φέροντα μίαν ὀκτὴν κρέας, καὶ ἀτενίζοντα αὐτὸ περιπαθὸς ἐνῶ συγχρόνως προσήχετο σενάζων. Ὁ Κιόρογλου τὸν ἠρώτησε τουρκιστί. — Τί κρέας βαστάς καὶ τὸ ὀρέγεται τόσο καὶ ἀναστενάξεις δι' αὐτό; Ὁ δὲ Τούρκος ἀπεκρίθη. — Εἶσαι ξέος, κύριε, ἢ ἔρχεσαι ἀπὸ χώρων μακρῶν; — Μάλιστα, ἔρχομαι μακρόθεν. Καὶ ὁ Τούρκος. — Δὲν ἤξεύρεις ὅτι εἰς ἄλλας χώρας τὸ ψωμίον εἶναι ἀκριβὸν ἐνῶ ἐδῶ εἶναι τὸ κρέας; Ἐχω ἄρρωστον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἰατρός διώρισε κρέας. ὑπάγω καθ' ἑκάστην εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ ζητῶ εἰς μάτην, διότι δὲν εὐρίσκω. Σήμερον τέλος πάντων ἤρξα εἰς τὸ ἔργαστήριον τοῦ Αἰθαζ, υἱοῦ τοῦ κρεωπώλου Ἰπραχίμ. ἐπλήρωσα τὴν ὀκτὴν δύο γρόσια, καὶ διὰ τοῦτο ἀναστενάζω. — Ὁ δὲ Κιόρογλου ἠρώτησεν. — Εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι τόσο ἀκριβὸν τὸ κρέας; — Ναι, τῇ ἀληθείᾳ, λέγει ὁ Τούρκος, δύο γρόσια διὰ μίαν ὀκτὴν, εἶναι τρομερὰ ἀκριβέα. Ὁ Κιόρογλου λέγει καθ' ἑαυτόν. — Καλὰς εἰδήσεις ἔχω διὰ τὸν ποιμένα μου. Περιμένε μόνον ὀλίγον, κατηραμένε! σήμερον θὰ πωλήσω τὰ πρόβατα. Ἐκείθεν λοιπὸν διευδύνθη πρὸς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Αἰθαζ, ἔμπροσθεν τοῦ ὁποῖου εἶδε πλήθος ἀνθρώπων ἀναμιγμένων ὡς αἱ πτυχὰὶ ζαρωμένου μαρσίου, καὶ οἱ μὲν ἄνδρες ἤρχοντο πρὸς ἀγορὰν κρέατος, αἱ δὲ γυναῖκες διὰ νὰ θυμιάσωσι τὸ κάλλος τοῦ Αἰθαζ. Ὁ Κιόρογλου ἐπιθυμήσας νὰ τὸν ἰδῇ ὡσαύτως ἐκύτταξεν ἄνωθεν τῶν ὤμων τῶν πρὸ αὐτοῦ ἰσταμένων. Οἱ Τούρκοι, κρινόντες ἐκ τοῦ ἐνδύματός του, ἐξέλαβον αὐτὸν ποιμένα καὶ ἤρχισαν νὰ τὸν κτυποῦν εἰς τὴν κεφαλὴν. Τότε ὁ Κιόρογλου ἔκυψε διὰ νὰ ἰδῇ διὰ τῶν ποδῶν τῶν, ἀλλ' ἐξετέθη εἰς βχυτέρους ὕβρεις. — Ἀρῶ δὲν ἤμπορῶ νὰ δαμάσω αὐτοὺς τοὺς χονδρούς Τούρκους;

(1) Φράσις παροιμιώδης συνεθεσμένη παρὰ τοῖς Πέρσαις σημαίνουσα. «Φροντίσε περὶ τοῦ ἵππου μου, ὅπως ἤθελες φροντίσει περὶ σεαυτοῦ.»

λέγει καθ' ἑαυτόν, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀρπάσω τὸν κάμηλον νὰ καθήσῃς ἐδῶ καὶ νὰ περιμένῃς ἕως οὗ ὁ Αἰθῶλ; — Τότε ἤρχισε νὰ σπρώχνῃ δεξιά καὶ ἀριστερά, καὶ πύπτας εἰς πλάκην ὑψώσε τὸ βέβηλον διὰ νὰ ἀνοίξῃ δίοδον ὧδων καὶ κτυπῶν ἐπανειλημμένως· καὶ τοῦτου μὲν συνετρίβη τὸ κρῆνιν, ἐκείνου δὲ ὁ ποῦς καὶ ὁ κτυπηθεὶς κατὰ τοὺς ὤμους ἐπασσε νεκρό·.

Ἀπὸ δὲ οὕτω ἐδίωξεν ὅλους ἀπὸ τὸ ἐργαστήριον τοῦ Αἰθῶλ, εἶδεν αὐτὸν καθήμενον, καὶ κρατοῦντα μελαγχολικῶς τὴν κεφαλὴν του μὲ τὰς χεῖρας. Ὁ Κιόρογλου εἶπε καθ' ἑαυτόν· — Εἶναι πάλιν κάρι, καὶ μὲ φαίνεται ὅτι δὲν θὰ ἡμπορέσω νὰ τὸν φοβίσω. — Προσελθὼν τότε πρὸς τὸν Αἰθῶλ, καὶ λαβὼν ἀπὸ τὸ θυλάκιον του ἕν γρόσιον τὸ ἐρύψε ἐμπρὸς τοῦ νέου καὶ εἶπεν· — Ἀδελφέ, ζῦγισέ με μίαν ὀκλὴν κρέατος καὶ δός με τὰ λοιπὰ εἰς ψιλὰ· μόνον κάμε γρήγορα, διότι οἱ σύντροφοί μου ἀνεχώρησαν καὶ πρέπει νὰ τρέξω νὰ τοὺς φθάσω. — Ὁ Αἰθῶλ εἶπε καθ' ἑαυτόν· — Ἀξιόλογος ἀγοραστής! ἐγὼ πωλῶ μίαν ὀκλὴν κρέατος δύο γρόσια, καὶ αὐτὸς μὲ διδίδει, καὶ μὲ ζητεῖ τὰ ἐπιλοιπα εἰς ψιλὰ, καὶ τοῦτο ἀκόμη γρήγορα, διότι, λέγει, οἱ φίλοι του ἀνεχώρησαν. — Ὁ Αἰθῶλ ὁ ὁποῖος ἦτο ὑπερήφανος διὰ τὸ κάλλος του, ἀπεκρίθη μὲ τρυφήν· — Ἐλα δὲ, πλησίον σε περισσότερον, ἀνόντε. Τί θέλεις; Ὁ Κιόρογλου ἐπλησίασεν· ἐκεῖνος δὲ λυγίσας τὸν ἀντίχειρα τὸν ἐρράπισε σφοδρῶς μὲ τοὺς λοιποὺς τέσσαρας. Ὁ Κιόρογλου λέγει· — Νέε πονηρέ, διατί μὲ δέρεις; — Ἐχαιρεν ὅμως ἐνδομύχως καὶ δὲν ὠργίσθη διόλου. Ὁ δὲ Αἰθῶλ ἀπεκρίθη· — Ἀνόντε, καταφρονεῖς τὸ πρᾶγμα μου; Ἐπὶ παρουσίᾳ τούτων ἀγοραστῶν θέλεις νὰ ἀγοράσῃς μίαν ὀκλὴν κρέατος δι' ἕνα γρόσιον, καὶ ζητεῖς μάλιστα καὶ λοιπὰ ἐνὶ πωλῶ τὴν μία ὀκλὴν πρὸς δύο γρόσια; — Ὁ Κιόρογλου λέγει· — Εἶσαι παιδίον ἀκόμη· δὲν ἦλθα διὰ νὰ ἀγοράσω κρέας, ἀλλὰ διὰ νὰ πωλήσω. — Τί λέγεις; ἠρώτησεν ὁ Αἰθῶλ. — Πόσον ἀνόντος εἶσαι, ἐπανελάθεν ὁ Κιόρογλου, ἔχω ἐννεακόσια πρόβατα διὰ πώλησιν, καὶ ἠρχώμην ἐδῶ διὰ νὰ μάθω τὴν ἀξίαν τοῦ κρέατος, δηλ. ἐάν εἶναι ἀκριβὲς ἢ εὐθηνόν. — Λέγεται ὅτι ὁ κρεωπώλης χάνει τὰ μυαλά του ὅταν ἀκούσῃ τὸν βελασμὸν ποιμνίου. Ὁ Αἰθῶλ μάλιστα τὸν ἤκουσεν ὁμιλοῦντα περὶ ἐννεακοσίων προβάτων, καὶ λέγει· — Μπάρμπα· δὲν ἤξευρα ὅτι εἶσαι βοσκός· σὲ ὠμίλησα βαναύσως, ἔχεις δίκαιον νὰ μοῦ κόψῃς τὸν γλῶσσον. Σὲ ἐκτύπησα, κόψε μου τὴν χεῖρα, μόνον συγχώρησε τὸ σφάλμα μου.

Ὁ Κιόρογλου αὐτοσχεδίασε τὰ ἐξῆς· — Ὅ, κτυπήσῃς τὸν ἐχθρὸν ἐνοπλόν, καὶ ἂν περιτυλιγμένος μὲ φύλλον τοῦ Κορανίου! ὦ μέλλων υἱέ μου! φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου! δὲν μὲ κακοφαίνεται διὰ τοιαῦτα μικρὰ πράγματα. — Ὁ Αἰθῶλ λέγει τότε· — Δι' ἀγάπην Θεοῦ! ἀγαπητέ μου κύριε, κανεῖς νὰ μὴ μάθῃ ὅτι ἔφραες ἐννεακόσια πρόβατα. Ἡ πόλις ἡμῶν ἔχει πεντήκοντα κρεωπώλας· ὅλοι θὲ νὰ σὲ κατατρέφουν, καὶ θὰ ἀναγκασθῇς νὰ διαμοιράσῃς τὸ ποίμνιόν σου μεταξὺ αὐτῶν ὅλων, ὥστε μάλιστα εἰκοσι θὰ μένουν δι' ἐμέ. Πολὺ καλὰ θὰ

κάμῃς νὰ καθήσῃς ἐδῶ καὶ νὰ περιμένῃς ἕως οὗ ὁ Αἰθῶλ; — Τότε ἤρχισε νὰ σπρώχνῃ δεξιά καὶ ἀριστερά, καὶ πύπτας εἰς πλάκην ὑψώσε τὸ βέβηλον διὰ νὰ ἀνοίξῃ δίοδον ὧδων καὶ κτυπῶν ἐπανειλημμένως· καὶ τοῦτου μὲν συνετρίβη τὸ κρῆνιν, ἐκείνου δὲ ὁ ποῦς καὶ ὁ κτυπηθεὶς κατὰ τοὺς ὤμους ἐπασσε νεκρό·.

Ἀπὸ δὲ οὕτω ἐδίωξεν ὅλους ἀπὸ τὸ ἐργαστήριον τοῦ Αἰθῶλ, εἶδεν αὐτὸν καθήμενον, καὶ κρατοῦντα μελαγχολικῶς τὴν κεφαλὴν του μὲ τὰς χεῖρας. Ὁ Κιόρογλου εἶπε καθ' ἑαυτόν· — Εἶναι πάλιν κάρι, καὶ μὲ φαίνεται ὅτι δὲν θὰ ἡμπορέσω νὰ τὸν φοβίσω. — Προσελθὼν τότε πρὸς τὸν Αἰθῶλ, καὶ λαβὼν ἀπὸ τὸ θυλάκιον του ἕν γρόσιον τὸ ἐρύψε ἐμπρὸς τοῦ νέου καὶ εἶπεν· — Ἀδελφέ, ζῦγισέ με μίαν ὀκλὴν κρέατος καὶ δός με τὰ λοιπὰ εἰς ψιλὰ· μόνον κάμε γρήγορα, διότι οἱ σύντροφοί μου ἀνεχώρησαν καὶ πρέπει νὰ τρέξω νὰ τοὺς φθάσω. — Ὁ Αἰθῶλ εἶπε καθ' ἑαυτόν· — Ἀξιόλογος ἀγοραστής! ἐγὼ πωλῶ μίαν ὀκλὴν κρέατος δύο γρόσια, καὶ αὐτὸς μὲ διδίδει, καὶ μὲ ζητεῖ τὰ ἐπιλοιπα εἰς ψιλὰ, καὶ τοῦτο ἀκόμη γρήγορα, διότι, λέγει, οἱ φίλοι του ἀνεχώρησαν. — Ὁ Αἰθῶλ ὁ ὁποῖος ἦτο ὑπερήφανος διὰ τὸ κάλλος του, ἀπεκρίθη μὲ τρυφήν· — Ἐλα δὲ, πλησίον σε περισσότερον, ἀνόντε. Τί θέλεις; Ὁ Κιόρογλου ἐπλησίασεν· ἐκεῖνος δὲ λυγίσας τὸν ἀντίχειρα τὸν ἐρράπισε σφοδρῶς μὲ τοὺς λοιποὺς τέσσαρας. Ὁ Κιόρογλου λέγει· — Νέε πονηρέ, διατί μὲ δέρεις; — Ἐχαιρεν ὅμως ἐνδομύχως καὶ δὲν ὠργίσθη διόλου. Ὁ δὲ Αἰθῶλ ἀπεκρίθη· — Ἀνόντε, καταφρονεῖς τὸ πρᾶγμα μου; Ἐπὶ παρουσίᾳ τούτων ἀγοραστῶν θέλεις νὰ ἀγοράσῃς μίαν ὀκλὴν κρέατος δι' ἕνα γρόσιον, καὶ ζητεῖς μάλιστα καὶ λοιπὰ ἐνὶ πωλῶ τὴν μία ὀκλὴν πρὸς δύο γρόσια; — Ὁ Κιόρογλου λέγει· — Εἶσαι παιδίον ἀκόμη· δὲν ἦλθα διὰ νὰ ἀγοράσω κρέας, ἀλλὰ διὰ νὰ πωλήσω. — Τί λέγεις; ἠρώτησεν ὁ Αἰθῶλ. — Πόσον ἀνόντος εἶσαι, ἐπανελάθεν ὁ Κιόρογλου, ἔχω ἐννεακόσια πρόβατα διὰ πώλησιν, καὶ ἠρχώμην ἐδῶ διὰ νὰ μάθω τὴν ἀξίαν τοῦ κρέατος, δηλ. ἐάν εἶναι ἀκριβὲς ἢ εὐθηνόν. — Λέγεται ὅτι ὁ κρεωπώλης χάνει τὰ μυαλά του ὅταν ἀκούσῃ τὸν βελασμὸν ποιμνίου. Ὁ Αἰθῶλ μάλιστα τὸν ἤκουσεν ὁμιλοῦντα περὶ ἐννεακοσίων προβάτων, καὶ λέγει· — Μπάρμπα· δὲν ἤξευρα ὅτι εἶσαι βοσκός· σὲ ὠμίλησα βαναύσως, ἔχεις δίκαιον νὰ μοῦ κόψῃς τὸν γλῶσσον. Σὲ ἐκτύπησα, κόψε μου τὴν χεῖρα, μόνον συγχώρησε τὸ σφάλμα μου.

Ὁ Κιόρογλου αὐτοσχεδίασε τὰ ἐξῆς· — Ὅ, κτυπήσῃς τὸν ἐχθρὸν ἐνοπλόν, καὶ ἂν περιτυλιγμένος μὲ φύλλον τοῦ Κορανίου! ὦ μέλλων υἱέ μου! φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου! δὲν μὲ κακοφαίνεται διὰ τοιαῦτα μικρὰ πράγματα. — Ὁ Αἰθῶλ λέγει τότε· — Δι' ἀγάπην Θεοῦ! ἀγαπητέ μου κύριε, κανεῖς νὰ μὴ μάθῃ ὅτι ἔφραες ἐννεακόσια πρόβατα. Ἡ πόλις ἡμῶν ἔχει πεντήκοντα κρεωπώλας· ὅλοι θὲ νὰ σὲ κατατρέφουν, καὶ θὰ ἀναγκασθῇς νὰ διαμοιράσῃς τὸ ποίμνιόν σου μεταξὺ αὐτῶν ὅλων, ὥστε μάλιστα εἰκοσι θὰ μένουν δι' ἐμέ. Πολὺ καλὰ θὰ

καὶ τὸν ὑπεδέχθῃ μετὰ μεγάλῃ; δεξιόσσεως, ὀνομάζων αὐτὸν βέην, καὶ φίλον καὶ ἀδελφὸν ἐνταύτῃ. Ὁ Κιόρογλου ἐσκέρθη καθ' ἑαυτόν· — Σ' ἐννοῶ, πανοῦργε, θέλεις νὰ μὲ ἀπατήσῃς. — Ὁ Μῖρ Ἰβραχὴμ λέγει· — Βέην, ἐλθσμένῃ σου τὸ ὄνομά σου· τοῦτο μόνον γινώσκω ὅτι ὁσάντις τύχη νὰ φέρῃς πρόβατα συναθίζεις νὰ μὲ τιμᾷ; διὰ τῆς παρουσίᾳς σου. Εἶναι πολλὴς κайρὸς ἀπὸ τοῦ δὲν εἶδαμεν ἀλλήλους; σ' ἐξηποῦσαν τὰ ὀμμάτιά μου καὶ σ' ἐπεθύμουν. — Ὁ δὲ Κιόρογλου διελογίζετο· — Δόλιε, ἀγοράζεις τὸ ψωμὶον ἀπὸ τὸν ἀρτοποιόν, καὶ τὸ πωλεῖς πάλιν εἰς τὸν ἴδιον (1). Καὶ τότε λέγει· — Τὸ ὄνομά μου εἶναι 'Ρουσάν· — Δὲν ἐψεύδετο δὲ διότι τοῦτο ἦτο τὸ καθ' αὐτὸ ὄνομά του. Ὁ κρεωπώλης μετὰ τοῦτο ἤρχισε νὰ παρπονῆται. — Καὶ πῶς! μᾶ; ἐλθσμένῃ σου; καὶ διατί ἔμεινες τόσον πολὺν καιρὸν χωρὶς νὰ ἴδῃς τὸν φίλον καὶ ἀδελφόν σου; — Ὁ Κιόρογλου ἀπεκρίθη· — Τὰ πρόβατα τὰ ὅποια ἐσυνείθισα νὰ φέρω ἐδῶ ὅλα ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Περσίαν. Τώρα ὁ Κιόρογλου διατρίβει εἰς τὰ μεθόρια, κατὰ τὸ Τζαμλί Πέλ· ὁ φρόνς τοῦ ληστοῦ τούτου μὲ ἐμπόδισεν· ἀλλὰ, δόξα τῷ θεῷ! ἀπὸ ἀπέθανεν ὁ Κιόρογλου, θὰ σὲ φέρω τοῦ λοιποῦ ὅσα πρόβατα θέλεις. — Ὁ Μῖρ Ἰβραχὴμ ὁ κρεωπώλης ἠρώτησεν· — Ἀληθεύει λοιπὸν ὅτι ἀπέθανεν ὁ Κιόρογλου; — Καὶ ἀπέθανε καὶ ἐνταφιάσθη! Ἐγὼ ἤμην παρὼν εἰς τὴν κηδείαν του. — Ὁ κρεωπώλης λέγει· — Δόξα σοι ὁ Θεός! ἤξεύρεις ὅτι ὁ Πασᾶς, ἀκούσας περὶ τοῦ ληστοῦ τούτου, ἀπηγόρευσε τὸν Αἰθῶλ τοῦ νὰ ἐξέρχεται ἐκ τῆς πόλεως, μήπως τὸν ἀρπάσῃ ὁ Κιόρογλου. Ἀπὸ ἐπτά ἡμέρας ὁ Αἰθῶλ ἀκόμη δὲν ἐξῆλθε ποτε ἐξ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. — Ὁ δὲ Κιόρογλου ἔλεγε καθ' ἑαυτόν· — Τί ρυπαρὸν κτήνος! μὲ ἔχωσε ζωντανὸν εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ἐγὼ θὰ βάλω μετ' ὀλίγον τὸν ἴδιον εἰς τὸν τάφον, ὥστε νὰ τὸν περιγελᾷ ἕκαστος ἕως τοῦ τέλους τοῦ κόσμου.

Ὁ Αἰθῶλ ἰδὼν ὅτι δὲν ἔμεινε κρέας εἰς τὸ ἐργαστήριον, ἐνόμισε κατ' ἀρχὰς ὅτι εἶχε πωληθῇ· ἀλλὰ παρτηρήσας τὸ βαλάντιον καὶ ἰδὼν μόνον δώδεκα γρόσια, εἶπε· — Βοσκέ, εἶθε νὰ κατὰπέρῃ ἡ οἰκία σου! καὶ ἤρχισε νὰ κλαίῃ. Ὁ Μῖρ Ἰβραχὴμ τὸν ἠρώτησε διατί κλαίεις; αὐτὸς δὲ ἀπεκρίθη· — Ἀφῆκα εἰς τὸν 'Ρουσάν δώδεκα τετάρτια κρέατος, καὶ τὰ ἐπώλητε πρὸς ἕν γρόσιον ἕκαστον. Ὁ Κιόρογλου ἀπεκρίθη· — Εἶχα ἀκούσει ὅτι οἱ κρεωπώλαι εἶναι διαδόητοι διὰ τὴν ρυπαρὰν φιλαργυρίαν των, καὶ σήμερον γινώσκω ὅτι εἶναι ἀληθές! Εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν δώδεκα φίλων τοῦ ὁποῖου ἔχω εἰς τὴν πόλιν ἔστειλα ἀνὰ ἕν κομμάτιον κρέατος. Ὅπως δὴ ποτε, δὲν θὰ χάσετε τίποτε. Τὰ δώδεκα τετάρτημῃρια κάμουν ἐξ πρᾶβατα. Ὅταν ἔλθῃς νὰ ἀγοράσῃς τὸ μικρόν μου ποίμνιον, δύνασαι νὰ λάβῃς δώδεκα πρόβατα δωρεάν. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Μῖρ Ἰβραχὴμ, ἐρράπισε τὸν Αἰθῶλ· — Ἐχε κοντὴν τὴν γλῶσσάν σου μωρέ, εἶπεν. Ὁ μπάρμπα 'Ρουσάν εἶναι ἄνθρωπος, καὶ ἤξεύρει τί

κάμνει. Ὅ, μᾶ; δώσῃ δέκα τέσσαρα πρόβατα. Ὁ Κιόρογλου βλέπων ὅτι ἔχασε δύο πρόβατα περισσότερον εἶπε καθ' ἑαυτόν· — Τὸ στόμα σου εἶναι ἐτοιμον, ὁ λάρυγξ σου ἀνοικτός, λαίπαι μόνον τὸ ἀπίδιον διὰ νὰ τὸ ρίψῃς μέσα· ἀλλὰ τὸ ἀπίδιον; — Ὁ Μῖρ Ἰβραχὴμ εἶπεν· — Ἀς ὑπάγωμεν 'Ρουσάν βέην, εἰς τὴν οἰκίαν νὰ ἐτοιμάσωμεν τὰ χρήματα καὶ νὰ τακτοποιήσωμεν τὸν λογαριασμόν. — Ὁ Αἰθῶλ ἔκλεισε τὸ ἐργαστήριον καὶ ἐπερεύθησαν καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὴν οἰκίαν.

Ὁ Μῖρ Ἰβραχὴμ πρὸς αὐτὸν Κιόρογλου νὰ μὲν μὲ τὸν Αἰθῶλ ἐώσθῃ φέρῃ τὰ χρήματα. Ὅτε δὲ ἔμειναν μόνον, ὁ Αἰθῶλ ἐκάθησεν ἐπὶ ἐδρας ὑψηλοτέρης τῆς τοῦ Κιόρογλου· σηκωθείς δὲ καὶ λαβὼν φιάλην καὶ ποτήριον, τὰ ἐβάλεν ἐμπροσθέν του, καὶ σηκώσας τὰς χεῖρίδας του ἕως τοῦ ἀγκῶνος, ἐγέμισε τὸ ποτήριον τοῦ καὶ τὸ ἐρρόφησεν· ὁ Κιόρογλου δὲν εἶχε πίνει οἶνον ἀπὸ πολλοῦ· ἡ καρδιά του παρετῆρει περιπαθῶς τὸν εὐτυχὴ οἰνοπότην, καὶ περιέλειχε τὰ χεῖλη του. Ὁ Αἰθῶλ λέγει· — Μπάρμπα 'Ρουσάν, διατί οὕτω λαίχρεις τὰ χεῖλη σου; Ἐκεῖνος δὲ ἀπεκρίθη· — Νὰ γείνω δοῦλός σου! ὦ φοῖνιξ τοῦ παρδαῖσου! τί εἶναι τὸ κόκκινον τοῦτο ποτόν; — Ὁ Αἰθῶλ λέγει τότε· — Δὲν τοῖς εἶδες ποτέ σου, μπάρμπα; ὀνομάζεται κρασίον. — Ὁ Κιόρογλου ἀπεκρίθη· — Γιέ μου, ἐγγονέ μου, γέμιπε καὶ δι' ἐμὲ ἐν ποτήριον, καὶ δός με νὰ τὸ πῶ. Ὁ Αἰθῶλ εἶπε τότε· — Τὸ ποτόν τοῦτο ἔχει τὴν κακὴν ταύτην ιδιότητα νὰ τρελλαίνῃ τοὺς πίνοντας. — Πῶς τοῦτο; — Ὁ δὲ Αἰθῶλ ἐπανελάθε· — Δόσε τούτου μόνον μίαν ὀκλὴν εἰς τράγον, καὶ πρὸς τοῦ θὰ ἐτοιμάσῃ τὰ κέρατά του καὶ θὰ πολεμήσῃ μὲ λύκον. Ἐάν τὸ πῆς θὰ τρελλαθῇ; καὶ θὰ τρέχῃς εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ θὰ φωνάζῃς ὅτι ἔφραες ἐννεακόσια πρόβατα. Οἱ κρεωπώλαι θὰ ἐπιπέσουν τότε ἐπάνω σου, καὶ θὰ σὲ τὰ ἀφαιρέσουν διὰ τῆς βίας. — Ὁ Κιόρογλου εἶπεν· — Αἰθῶλ, εἶθε νὰ γίνω θύμα τῶν ὀφθαλμῶν σου! Βουνεῖθίκα νὰ πίνω πολὺ ἔχομεν εἰς τὸν τόπον μας μεγάλην ἀφθονίαν. Ὁ Αἰθῶλ ἐρωτᾷ· — Πῶς τὸ κατασκευάζουν εἰς τὴν πατρίδα σας; — Τρυγοῦμεν τὰ γαφύλια καὶ τὰ πιέζομεν ἐώσθῃ ὁ χυλὸς ἐκθλίβῃ καλῶς· τότε γερμίζομεν ἐν ἀγγεῖον καὶ τὸ ἐβάλλομεν εἰς τὴν φωτίαν, τὸ ἀφίνομεν νὰ βράσῃ ἐώσθῃ μείνῃ τὸ τεταρτημόριον· τότε ἐμβάλλομεν τεμάχια ψωμοῦ καὶ τὸ τρώγομεν μετὰ δάκτυλα. — Ὁ Αἰθῶλ λέγει· — Εἶθε νὰ ἀπειθῇς μπάρμπα, μὲ ἐννόησες θυμιάσια! Αὐτὸ τὸ ὅποσον λέγεις ὀνομάζεται Δουσάβ (1). — Πῶς; τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ τὸ ὅποσον σὺ πίνεις, υἱέ μου; — Κρασίον. — Ναι, ναι, τὸ βλέπω τώρα, ἔχομεν ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὸν τόπον μας. — Καὶ πῶς τὸ κατασκευάζετε εἰς τὸν τόπον σας; — Λαμβάνομεν ἀνθρώπων, τὸ ἐμβάλλομεν εἰς σάκκον δερμάτινον καὶ ἀπειτα παράττομεν ἕως οὗ τὸ βούτυρον ἀναβῇ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ἐμβάλλομεν τοῦτο εἰς τὸ ἴδιον καὶ πῖ-

(1) Ἡ γλυκεῖα πῖστα τὴν ὁποῖαν μεταχειρίζονται οἱ Ἀσσυριοὶ ἀντὶ γλυκυτάτων ἢ σακχαρῶν.

(1) Φράσις προημιώδης σημαίνουσα, ψεύδεται, μὴ ἠπάτησας.

νομεν τὸ ὑπόλοιπον. — Εἴθε νὰ ἀποθάνῃ, μπάμπι αὐτὸ εἶναι τὸ ἀπτοῦγ (νωπὸν βούτυρον). — Ἐάν ἔχῃ οὕτω, δι' ἀγάπην Θεοῦ, ἀρῇτέ με νὰ τὸ γευθῶ. — Φοβοῦμαι, μπάμπι, νὰ μὴ πῆς καὶ τρελλαθῇς.

Ὁ Κιόρογλου ἐπανέλαβε τὴν αἰτησίαν του, ἐώσπου ὁ Αἰδῆζ, κινήθεις εἰς συμπάθειαν, συγκατένευσεν εἰς τὸ νὰ δώτῃ ἕν ποτήριον. — Ὡ θεέ μου! ἀνέκραξε, τώρα θὰ ἀποθάνω εὐτυχής, διότι ὁ Αἰδῆζ μὲ ἔδωσε νὰ πῶ ἰδίαις χερσί. — Ἐκένωσε τὸ ποτήριον, ἐπειδὴ δὲ μόλις εἶχε βρέξει τὸν ἕνα μύστακά του λέγει. — Δός με καὶ ἄλλο ποτήριον διὰ τὸ ἄλλο μου μυστάκιον. — Ἐξηκολούθησεν οὕτω πίνων, καὶ μετὰ μικρὸν ἐκένωσε τὴν φιάλην μέχρι τελευταίας σταγόνος. Ὁ Αἰδῆζ λέγει τότε με θυμόν. — Νὰ μὴ λησμονήσῃς ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι νωπὸν βούτυρον· θὰ κίσθηνθῃς μετ' ὀλίγον τὴν κεφαλὴν σου βαρυνομένην.

Ὁ Κιόρογλου λέγει. — Ὡ μικρόν μου πτηνὸν παραδείσιον! φροντίζεις μόνον διὰ τὸν ἐαυτόν σου! κύτταξε ὅμως καὶ ἐμέ. — Τοῦτο εἰπὼν ἐσηκώθη καὶ παρατηρήσας ὅτι ὑπῆρχον ἀκόμη εἰς τὴν θέσιν ἐξ φιάλαι οἰνοπνεύματος, τὰς ἔλαβε μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης, καὶ τὰς ἐκένωσε μέχρι τελευταίας σταγόνος. Ὁ Αἰδῆζ ἐβόησεν. — Αὐτὸ δὲν εἶναι κρασίον, ἀλλὰ οἰνόπνευμα, χωριάτη· διατί ἔπιες ὑπὲρ τὴν μίαν; — Ὁ Κιόρογλου λέγει. — Ὡ ψιττακὲ τοῦ παραδείσου! αὐτὰ θὰ ἀνακατωθῶν εἰς τὴν κυλίαν μου. — Ὁ Αἰδῆζ ὀργισθεὶς ἔλεγε καθ' ἑαυτόν. — Αὐτὸς ἐμέθυσε, καὶ μετ' ὀλίγον θὰ πέσῃ νὰ κοιμηθῇ· τότε, πῶς θὰ ἀγοράσωμεν τὰ πρόβατά του; — Ὁ Κιόρογλου καθήσας, καὶ βλέπων ὅτι ὁ Αἰδῆζ ἠνοχλεῖτο ὀλίγον ἀπὸ τὸ κρασίον, λαμβάνει ταμπουράν καὶ ἀρχίζων νὰ τὸν κρούῃ λέγει. — Αἰδῆζ, νὰ εἴμαι δοῦλός σου, ἄρῃς με νὰ παίζω ταμπουράν! — Πῶς! ἡ ξεύρεις νὰ παίζῃς; Ὁ Κιόρογλου ἀποκρίνεται. — Ὅτε ἦμην παιδίον, μικρὸς βοσκὸς ἀκόμη, ὁ πατήρ μου κατεσκεύασε δι' ἐμέ ταμπουράν ἀπὸ τεμάχιον κέδρου. Ἐβλεπε τρίχας ἀλόγου ἀντιχορδῶν, καὶ ἔμαθα νὰ παίζω ὀλίγον. — Ὁ Αἰδῆζ τῷ δίδει τὸν ταμπουράν, καὶ ὁ Κιόρογλου τὸν ἐχόρδισε καὶ ἤρχισε νὰ παίζῃ ὡς ἀηδὼν. Ὁ νέος ἤκουεν ἑκθαμβὸς καὶ ἐνθουσιῶν. Τέλος πάντων ἐπαναλαβὴν τὴν ἀταραξίαν του ἠρώτησε. — Μπάμπι, ἡξεύρεις καὶ νὰ τραγουδήσῃς τόσον καλῶς ὅσον καὶ παίζεις; — Ἀς δοκιμάσω. Τί ἄλλο καλλιτέριον ἔχουμεν νὰ κάμωμεν; . . . Εἰμεθα καὶ οἱ δύο μισομεθυσμένοι· ἂν δὲν τραγουδήσῃς ἤρχισε τὸ ἐξῆς αὐτοσχέδιον. « Ἀς γεμίσωμεν τὰ ποτήριά μας, καὶ ἃς πῶμεν, ἃς πῶμεν, υἱὲ τοῦ κρεωπώλου! ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἐπαναλάβῃς τοὺς λόγους μου.

Ἡ δρόσος κατέβη ἐπὶ τὰς παρειὰς τοῦ ῥόδου (1). Ἐκένωσε τὸ ποτήριον, εἶναι μισομεθυσμένος, μάλιστ' ἀνκίσθητος ἀπὸ τὴν μέθην· σὺ, σήμερον υἱὸς τοῦ κρεωπώλου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον θὰ εἶσαι υἱὸς ἰδικός μου. »

(1) Ἰδρὸς ἐκάλυψε τὸ πρόσπόν σου.

Ὁ Αἰδῆζ ἀκούσας τούτους τοὺς λόγους, ἠρώτησε. Μπάμπι, εἶδες τὸν Κιόρογλου;

Ὁ Κιόρογλου τότε αὐτοσχέδι' αὐτὸν ἐξῆς.

— Τὰ ῥόδα τοῦ κήπου ἀνθοφοροῦν· αἱ ἐρωτόληπτοι ἀηδόνες ἄδουν, αἱ κοιλάδες τοῦ Τζαμλὶ Πέλ ἐμψύριζαν ὑπὸ πολυαριθμῶν σκηνῶν. Ἐκεῖ κοιτῶ ἐγὼ, ὦ υἱὲ τοῦ κρεωπώλου! . . .

Ἐνταῦθα ὁ Κιόρογλου ἔπαυσε καὶ εἶπε καθ' ἑαυτόν. — Ἐάν τὸ ἄστρο τοῦτο τελειώσω με τὸ ὄνομα τοῦ Κιόρογλου, τὸ ταλαίπωρον παιδίον θὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ φρόν· ἃς μένω εἰσέτι βοσκὸς ἐπ' ὀλίγον. — Ἐψαλε δὲ τὰ ἀκόλουθα.

Νὰ τὸ ὁμολογήσω; Ὁχι εἴμαι ποιμὴν. Ἡ ζωὴ τῶν ὄντων ἔχει καὶ τέλος. Ὅταν τοξεύσω, τὸ βέλος μου διέρχεται τὸν βράχον, υἱὲ τοῦ κρεωπώλου!

Ἐν ᾧ ἔλεγε ταῦτα, ὁ πατήρ τοῦ Αἰδῆζ, ὁ Μιρ Ἰπρχίμ, εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὰ χρήματα τὰ πρὸς ἀγορὰν τῶν προβάτων καὶ λέγει. — Σήκω, ῤουσάν βέη, νὰ ὑπάγωμεν ὅπου εἶναι τὸ ποίμνιον καὶ νὰ τελειώσωμεν τὴν συμφωνίαν μας.

Ὁ Κιόρογλου, βλέπων ὅτι ὁ Αἰδῆζ δὲν ἐκινεῖτο λέγει. — Ἰπρχίμ, τὸ παιδίον δὲν θὰ μᾶς συνοδεύσῃ; — Πρέπει νὰ μένῃ εἰς τὴν οἰκίαν· διότι, καθὼς προεῖπα, ὁ πατὴρ ἀπηγόρευσε τὸ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν πόλιν. — Δὲν ἐντρέπεσαι νὰ φοβῇσαι τὸ πτόμα τὸ Κιόρογλου; Σαῖς πιστεύετε καὶ τὸν ἐσχατον γύφτον ὅταν λέγῃ τὴν τύχην σας, καὶ δὲν πιστεύετε ἐμέ; Ἐπαναλέγω ὅτι ὁ Κιόρογλου ἀπέθανε πρὸ μηνός. Τώρα, ἔσο εὐλικρινής! δὲν φοβεῖσαι τὸν Κιόρογλου; ἀλλὰ φοβεῖσαι μήπως σὲ βιάσῃ νὰ μὲ εὐγνωμονήσῃς ὅταν χαρίσω εἰς τὸν Αἰδῆζ 30 πρόβατα.

Ὅταν ὁ κρεωπώλης ἤκουσεν ὅτι ἐπρόκειτο καὶ περὶ ἄλλου ὀφρήματος· τριᾶκοντα πρόβατων ἔχασε τὰ μυαλά του. Καὶ ῥαπίσας σφοδρῶς τὸν Αἰδῆζ ἀνέκραξε. — Σήκω, ἀνόητε, καὶ προσκύνησε τὸν ῤουσάν βέη! Εἶναι ἄνθρωπος ἐλευθέριος, ἄνθρωπος μέγας, καὶ ὁ λόγος του εἶναι λόγος. — Ὁ Αἰδῆζ, ἠρεθισμένος ἀπὸ τὸ κρασίον ὡς καὶ ἀρ' ὅσα εἶδε καὶ ἤκουσεν, ἠσθάνθη φοικίαισιν δεινὴν εἰς ὄλον τὸ σῶμά του καὶ διελογίσθη. — Αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι ἡ ὁ Κιόρογλου ὁ ἴδιος, ἡ τις ἐκ τῆς συμμορίας του. — Δαδὼν δὲ τὸν ταμπουράν λέγει. — Ἐπίτρεψόν με, πάτερ, νὰ ψάλλω ἕν ἄσμα καὶ θὰ ἀκολουθήσω μετὰ ταῦτα.

« Μὴ μὲ ξυλίζῃς! ἄνθρωπος ὡς αὐτὸς δὲν δύναται νὰ εἶναι ποιμὴν. Ἐχεις μονογενῆ υἱόν, συλλογίσου καλὰ! Μὴ με παραλαμβάνῃς. Οἱ ποιμένες δὲν ἔχουν τοιοῦτον ἥθος· παρέβηκα τοὺς λόγους μὲ τὰς πράξεις του, καὶ εἶναι τρελλὸς παράξενος. Καὶ ἡ φίλις καὶ ἡ ἔχθρα του μεταβάλλονται ἐν ἀκαρεῖ. Αὐτὸς εἶναι ἡ ὁ ἴδιος ὁ Κιόρογλου ἡ ὁ Δελὶ Χασάν. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τῇ ἀληθείᾳ δὲν ὁμοιάζει ποιμένα.

(Ἐπεται συνέχεια.)

Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

περὶ τὰ μέσα τῆς 157' ἑκατοσταετηρίδος.

(Συνέχεια. ἴδε φυλλ. 205.)

— 000 —

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ βίος τοῦ ἐνδόξου τούτου πρέσβους, τοῦ ὁποῦ τὴν μάθησιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν παιδείαν θέλει γνωρίσει ὁ ἀνγκνῶστης ἐκ τῶν ἐφεξῆς. Τὰ σωζόμενα συγγράμματα τοῦ εἶναι τέσσαρες ἐπιστολαὶ περὶ τῶν τότε Ὀθωμανικῶν πραγμάτων, καὶ τριβαὶ περὶ τὸν Ῥοδόφιλον Β', πραγματούμεναι ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Ῥοδόφιλον Β', πραγματούμεναι εὐρωπαϊκῆς ὑποθέσεως (1). Ταῦτα ὅλα ἐτυπώθησαν τὸ 1633 παρὰ τῶν ἀδελφῶν Elzevir. Αἱ περὶ Τουρκικῆς πρεσβείας ἐπιστολαὶ ἐδημοσιεύθησαν πλέον τῶν ἄλλων αὐτοῦ συγγράμμάτων, μετεφράσθησαν δὲ καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν, τὴν Γερμανικὴν καὶ τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν.

Ὅλα τὰ συγγράμματα ταῦτα εἶναι λατινιστὶ γραμμένα, καὶ ἀμφιβάλλω ἂν ἠδύνατο γλαφυρῶτερον νὰ γράψῃ εἰς τὴν μητρικὴν του, τὴν Ὀλλανδικήν. Τὸ ὅρος τοῦ εἶναι ἀπλῶν, ἀφελές· καὶ διαπεποικιλμένον μὲ πᾶσι ῥητὰ τῶν ἀρχαίων Λατίνων συγγραφέων· αἱ δὲ γνώμαι τοῦ περὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς τότε Τουρκίας καὶ Εὐρώπης, ἐκφράζονται μὲ πλεσιτέραν ἐλευθερίαν καὶ τῶν σημερινῶν ὁμοίων ὑπομνημάτων. Ὁ ἀνγκνῶστης τέρεται βλέπων τὴν εὐστοχον χρῆσιν Λατινικῶν λέξεων. Τὰ παράδοξα ἔθιμα τῶν Ὀθωμανῶν, τὰ δυσχερέστατα ἀντικείμενα, περιγράφονται ὅλα μὲ τὴν αὐτὴν γλαφυρότητα καὶ πολυμάθειαν. Εἰς τὰς περὶ τῆς πρεσβείας ἐπιστολάς του, ἀναφέρει πολλάκις λέξεις τουρκικῆς ὀρθότατα γραμμένας (2).

Εἰς ἡμᾶς προπάντων τοὺς Ἑλλήνας αἱ ἐπιστολαὶ αὗται εἶναι θησαυρός, καὶ ἂν ὁ Βυσβὲκ δὲν ἀναφέρει, πλὴν σπανίως, τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατοικοῦντας Γραικοὺς μετὰ τῶν ὁποίων φαίνεται δὲν ἐσχετίζετο, ἐξιστορεῖ ὅμως τὴν βασιλείαν τοῦ Σουλεϊμάνου, τὰς αἰματηρὰς ἀνταρσίας τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ τὰς πολλὰς πανουργίας τῶν τότε Ὀθωμανῶν μεγιστάνων μετὰ τῆς ἀκριβολογίας, ὥστε δύναται νὰ ἐπιχύσῃ πολὺ φῶς εἰς τὴν πολυδάκρυτον ἱστορίαν τῶν τότε ὑποτελῶν Γραικῶν. Οὐδεὶς, οὔτε ξένος, οὔτε Ἑλλήν, δύναται σήμερον νὰ ἐξιστορήσῃ τοῦ Σουλεϊμάνου τὴν κραταίαν βασιλείαν, χωρὶς νὰ μελετήσῃ τὸν φιλαλήθη τοῦτον ἄν-

(1) Legationis Turcicae, Epistolae Quatuor.

— Exelamatio, sive de re militari contra Turcam instituenda, consilium.

— Solimani Turcarum Imp. Legatio ad Ferdinandum Rom. Imp. anno 1542.

— Epistolae ad Rudolphum II. Imperatorem.

(2) Pref. Capi-derrent — portam angustiarum — δηλ. στενὴ δίοδος. Carabouluck — nubem nigram — μέλαν νέφος.

Caradeniz — mare nigrum — Μαύρη θάλασσα.

Dervis — Monachus Turcarum — Μοναχὸς Τούρκος.

δρα. Ὅτι πλεότερον συσταίνει τὴν συγγραφὴν εἶναι ἡ ἀκριβὴς περιγραφή τῶν στρατιωτικῶν ἐθίμων καὶ πολλῶν συνθηκῶν τῶν Ὀθωμανῶν, κατ' ἐξοχὴν δὲ τοῦ συνετοῦ βίου διὰ τοῦ ὁποῦ κατεκράτησαν τόσα ἔθνη, καὶ μετὰ πᾶσαν ἐκδρομὴν παρεσκευάζοντο εἰς νέαν, ὡς νὰ μὴν ἠσθάνοντο τὸν κάψωνα τοῦ θέρους, τὸ ψύχος τοῦ χειμῶνος, τὸν κάματον καὶ τὴν πείναν.

Πολύτιμον εἰς ἡμᾶς ἐθεώρησα τὸν συγγραφέα τοῦτον, πολυτιμότερον ἀσυγκρίτως καὶ αὐτοῦ τοῦ Γυλλίου, τὸν ὁποῖον οἱ τοπογράφοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχουν πάντοτε ἀνά χεῖρας. Εἶχα συλλέξει ἀπὸ τὸν τελευταῖον τοῦτον ὅσα σποράδην περὶ τῶν Γραικῶν ἀναφέρει, ἀλλ' αἱ εἰδήσεις αὗται, μὴ σχετιζόμεναι μετὰ τοῦ συγγράμματος ὅλου, μ' ἐράνησαν ἀκατάληπτοι εἰς τὸν ἀνγκνῶστην. Ὁρθότερον λοιπὸν ἔκρινα ν' ἀκολουθήσωμεν τὸν Βυσβὲκ εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείαν, καὶ εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ περιοδείαν κατὰ τὴν Ἀράσειαν ὅπου τότε ἐστρατοπέδευεν ὁ Σουλεϊμάνης, καὶ νὰ τὸν ἀκούσωμεν διηγούμενον ὅσα ἐνδιέφερον ἡμᾶς τε καὶ τοὺς Ὀθωμανοὺς.

Ὁ Βυσβὲκ ἦλθεν εἰς Κωνσταντινουπόλιν διὰ ἑκτῆς ἀπὸ τὴν Βιέννην· ἀστειὰ δὲ εἶναι τὰ πλεῖστα τῶν συμβάντων αὐτοῦ καὶ αἱ μύρια κακοπάθειαι ἕνεκα τῶν ὁδηγῶν του, τῶν Γενιτσαρῶν, κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰ ξενοδοχεῖα τὰ ὁποῖα, λέγει, ὀνομάζουν Caravasarai. Οἱ ὁδηγοὶ του, πλανώμενοι ἀπὸ τὸ πῆγος τῆς σελήνης, τὸν ἐξύπνιζαν πάρωρα, καὶ πολλάκις ἐτοιμασθέντα ἀπέπεμπον ἐκ νέου εἰς τὴν κλίνην. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ἐγείρεται μόνος του, λέγων ὅτι ἔχει ἀλάνθαστον ὁδηγὸν τῆς ὥρας. Οἱ Ὀθωμανοὶ, βλέποντες μὲ θυμωσμένον ὅτι ἐγνώριζε κάλλιστα πόσον ἐχρειάζετο νὰ ἐξημερώσῃ, ἐθαύμαζαν τὴν ἀξιοπίστον μαρτυρίαν τῶν ὁρολογίων του. Τοιοῦτοτρόπως αὐτὸς καὶ οἱ συνοδοὶ τοῦ ἐκοιμώντο ἀνενοχλήτως (1). Διαβάντων διὰ τῆς Βουλγαρίας, εὗρε πάντα τὰ τρόφιμα εὐθηνότατα, τὸ μὲν πρόβατον ἐπωλεῖτο τριᾶκοντα πέντε ἀσπρά, τὸ δὲ δίστηλον ἡξίσε πεντήκοντα ἀσπρά (2). Βλέπων εἰς τὰς κω-

(1) Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὀλιγώτατα ἦσαν τὰ ὁρολόγια εἰς τὴν Εὐρώπην. Οὐδὲν ἴσως παρὰ τὸν ἂν δὲν τὰ ἐγνώριζαν οἱ Ὀθωμανοί, ἡ τοῦλάχιστον οἱ ἀγροῖκοι ὁδηγοὶ του, οἱ Γενιτσαροὶ. Μετὰ καιρὸν ὅμως, τοσαῦτα εἰσάγοντο εἰς τὴν Τουρκίαν, ὥστε περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, οἱ ὁρολογιοποιοὶ Ἀγγλοὶ ἤφερον τί ἐγίνοντο τόσα ὁρολόγια εἰς τὴν Τουρκίαν. Ὁ Γεώργιος Prior, ἐμπειρὸς ὁρολογιοποιὸς Ἀγγλός, ὁ ἀποστείλας ἀλλοτε τὴν ποσότητα ὁρολογίων, εἶπεν ἀστειζόμενος πρὸς φίλον του τινά, ὅτι οἱ ὁδοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρέπει νὰ στεφάνωνται μὲ Ἀγγλικά ὁρολόγια. Τὴν τούτην χρῆσιν τῶν ὁρολογίων εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀποδοῖκε ὁ Felix Beaujour ἐν τῇ περὶ Ἑλλάδος συγγράμματι αὐτοῦ, εἰς τὴν ἑλληνικὴν δημοσίωσιν ὁρολογίων καὶ τὰς συνεχεῖς προσευχὰς τῶν Ὀθωμανῶν. (Tableau du commerce de la Grèce. Tom. II. p. 19.)

(2) Asperi L. coronatum constitunt. σελ. 41. Περί τῆς ἀρχῆς τῆς 111' ἑκατονταετηρίδος, τὸ Τουρκικὸν γρόσιον ἐξῆλθεν ἐξ ἀρχῆς καθαρὸν ἀργυρίου. Μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Μαχμούδ, περὶ τὰ μέσα τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος, τὸ γρόσιον εἶχε ἀπὸ καὶ ἕνδεκατον ὀλιγοτέραν τῆς προτέρας.

μπούλεις τὸν ποικίλον καὶ πολυχρόματον ἱματισμόν τῶν γυναικῶν λέγει· «Ἐδὼ μοῦ ἤλθε κατὰ νοῦν πόσον ματαία καὶ μηδαμινή εἶναι ἡ κοινὴ λεγομένη εὐγένεια· διότι ὅταν ἡρώτητα ποῖον τὸ γένος τινῶν νεκνίδων εὐσχημοτέρως μορφῆς μὲ ἀπεκρίθησαν ὅτι ἄλλαι μὲν κατήγοντο ἀπὸ περιφανεστάτους σατράπας, ἄλλαι δὲ ἀπὸ βυσιλείας· καὶ ὁμοῦ σήμερον γίνονται σύζυγοι βουκόλων καὶ ποιμένων. Τοιαύτη εἶναι ἡ εὐγένεια εἰς τὸ βασίλειον τῶν Τούρκων. Ἰδὲ μετέπειτα ἀλλαχοῦ ἀπογόνους τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γένους τῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Παλαιολόγων, ζώντας μετὰ τὸν Τούρκον, πενεστέρους καὶ αὐτοῦ τοῦ Διονυσίου εἰς Κόρινθον (1)· διότι οἱ Τούρκοι, πλὴν τῶν ἐχόντων προσωπικὴν ἀρετὴν, οὐδὲν ὑπολήπτονται, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐστὶ τῶν ὁμοηρώσεων τῶν.— Πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως διήλθα μὲν διὰ γερύρας δύο χαριεστάτους κόλπους τῆς θαλάσσης, τὰ περίχωρα τῶν ὁποίων, ἂν ὁπωσοῦν ἐκκαλισθῶντο, οὐδὲν χαριέστερον ἤθελεν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον· οἱ τόποι οὗτοι φαίνονται ὁρηνοῦντες τὴν τύχην ἐκτῶν παρκαμελουμένων ἀπὸ βάρβαρον κύριον».

Ὅτε ἐβόησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Βυσβέκ τὴν 20 Ἰανουαρίου 1555, ὁ Σουλταῖνος ἔλειπεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀφ' οὗ τοποτηρητὴν Ἰβραήμ πασᾶν τὸν Εὐνοῦχον. Ὁ δὲ Ρουστάν, σύζυγος τῆς θυγατρὸς τοῦ Σουλτάνου, τοῦ ὁποῦ πολλὰκις ἀναμιμνήσκειται ἡ ἱστορία, εἶχε πέσει εἰς μεγίστην δυσμένειαν. Τυχυδρόμοι πάραυτα ἐπέμφθησαν εἰς τὸν Σουλτάνον, ἀναγγέλλοντες τὴν ἔλευσιν τοῦ πρέσβως. Ἐνταυτοῦ μὲχρι τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀπαντήσεως, ἀπεφάσις νὰ περιεργασθῇ τὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἄγνωστα τότε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους. Δίδει δὲ τῶν πλειοτέρων ἀρχαιοτήτων σύντομον ἱστορικὴν περιγραφὴν, λέγων ὅτι ταῦτα ὅλα μέλλει νὰ καταστήσῃ γνωστότερα ὁ ἱστορικὸς Πέτρος Γύλλιος. Δικαίως ὁρηνοῦμεν τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ πολυμαθοῦς πρέσβως, παραβλέψαντος τὰ πλεῖστα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρχαῖα ἱδρύματα, ἐνῶ πολλάκις περιγράφει λεπτομερέστατα τὴν φυσικὴν ἱστορίαν τῶν καὶ φουτῶν ἐξ ὧν πολλὰ τότε ἦσαν ἄγνωστα εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ μελετῶν τὸ σύγγραμμα τοῦ Βυσβέκ πρέπει νὰ ἐνθυμῆται ὅτι οὗτος συνέγραψεν ὄχι ἀρχαιολογικὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ τὸν πολιτικόν, κοινωνικόν καὶ ὁρησκευτικόν βίον τῶν Ὁθωμανῶν, ἀφ' οὗ εἰς ἄλλους τὰ περὶ τῆς ἀρχαιότητος, ἂν καὶ δεικνύεται δεινότητος καὶ εἰς τούτων τὴν γνῶσιν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ὀλίγων ἀρχαιολογικῶν αὐτοῦ παρατηρήσεων. Λαβὼν παρὰ τῆς ἀρχῆς ἀδειαν, περιῆλθεν ἀκωλύτως τὴν Κωνσταντινούπολιν, φροντίσας νὰ ἐπισκεφθῇ πρῶτον τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, περὶ τῆς ὁποίας οὐδὲν νέον ἢ ἀξιοσημείωτον λέγει. Τὸ φιλόκαλον τοῦ Βυσβέκ, φαίνεται κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς θέσεως τῆς Κων-

σταντινουπόλεως· ἐκθαίρει τὴν καλλονὴν τῶν ὁρίων, τοὺς λειμῶνας, τοὺς εὐαρίθμους καὶ ἀσφαλεῖς κόλπους τοῦ Βυσβόρου καὶ τῆς Προποντίδος. Τὰ πλῆθος τῶν ἀναπλεόντων καὶ καταπλεόντων πλοίων τὸν ἐκπλήττει, καθὼς καὶ ἡ πολυφθορία· ἀλλ' εἰς τὴν ὁποίαν κατεγίνοντο οἱ Γραικοὶ πλέον τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ζώων λέγει ὅτι τούτων πολλὰ δὲν ἐγγίζουσιν οἱ Τούρκοι, καὶ κατὰ τοῦτο ἐπίσης δεισιδαίμονες εἶναι καὶ οἱ Γραικοὶ (1), ὅτι βατράχους, κοχλίας καὶ χελώνας δὲν τρώουσι, καὶ πρὸς μαρτυρίαν διηγείται τὰ ἀκόλουθα· «Παρέλθοντες εἰς τὴν οἰκίαν μου νέον τῆς Γραικικῆς ἐκκλησίας ὡς οἰκονόμον· ποτὲ δὲν κατάρθωσαν οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ νὰ τὸν πείσωσι νὰ φάγῃ κοχλίας (2)· τέλος ἐψήσαντες αὐτοὺς τοὺς ἥρτους ἐτύωσαν ὥστε ἔφαγε κατὰ κόρον, ἐλκεῖν αὐτοὺς ὡς θαλάσσια προῖοντα ἄλλου τινος εἶδους. Ὅταν ὁμοῦ ἀπὸ τὸν γέλωτα καὶ τοὺς κοχλίας τῶν ἄλλων καὶ ἀπὸ τὰς ῥιπτομένης κογχύλας ἐνόησε τὴν ἀπάτην του, ἔπεσεν εἰς ἀπερίγραπτον ταραχὴν, κατεκλίθη, καὶ δὲν ἔπαυεν ἐμῶν, κλαίων καὶ ταλαιπωρούμενος. Μόλις δύο μηνιαῖα ἤρκεσαν νὰ σβέσωσι τὸ ἄμάρτημα τοῦτο, διότι ταύτην τὴν συνήθειαν ἔχουν οἱ Γραικοὶ ἱερεῖς, νὰ ἐπιβάλλωσιν εἰς τοὺς ἐξομολογούμενους τὰ ἀμαρτήματά των ποινὰς χρηματικὰς. Δὲν συγχωροῦνται δὲ οἱ ἀμαρτήσαντες ἂν πρότερον δὲν πληρώσωσι τὰ ἐπιβαλλόμενα πρόστιμα.» Ἡ ἱστορία αὕτη τοῦ νεκνίσκου, ἂν ἀληθὴς, ἀποδεικνύει ἐν τῶν δύο, ἡ ὅτι οἱ τότε ἐν Κωνσταντινὸς πόλει Γραικοὶ δὲν ἔτρωγον τοιαῦτα εἶδη νηστεύοντες καὶ ὅτι τὰ παρεδέχθησαν κατόπιν, ἡ ὅτι αἱ κογχύλαι ἦσαν ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα οὐδὲ σήμερον γεύμεθα, οἷον χελώνη, βάρβακος καὶ τὰ τοιαῦτα. Τοῦτο μὲ φαίνεται πιθανώτερον, διότι ὁ Βυσβέκ, ὁμιλῶν ἀλλαχοῦ περὶ τῶν πολυπληθῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ Ὁράκῃ χερσαίων χελωνῶν, λέγει ὅτι καὶ Ὁθωμανοὶ καὶ Χριστιανοὶ τὰς ἀφίνουν ἀνενοχλήτους.

Εἰς τὸ τέλος τῆς συντόμου ταύτης περιγραφῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περιγράφει ἀξίως ἀναγνώσεως, καὶ τῆς ὁποίας ὁρηπότερον καὶ ἀληθεστέρον οὐδεὶς μεταγενέστερος συνέγραψε, πολλοὶ δὲ ἀντέγραψαν αὐτήν, συγκινούμενος ἀπὸ τὴν ἐρήμωσιν καὶ γύμνωσιν τῆς πρὸ μικροῦ εὐκλείας τῆς, ἔγραψεν ὁ Βυσβέκ τὸν ἀκόλουθον παράγραφον, ἔξιν νὰ χαρακτηρῇ εἰς στήλην μαρμαρίνου, καὶ παρὰ πάντων νὰ ἀναγινώσκειται, καὶ ταῦτα μεσοῦντος τοῦ 11^{ου} αἰῶνος· «Αἱ χῶραι αὗται, τῇ Ἀλῇ, φαίνονται ἐπιποθεῖσαι καὶ ὁρηνοῦσαι τὸ γίγερρον καὶ τὴν λατρείαν τῶν Χριστιανῶν, πλέον δὲ ἡ Κωνσταντινουπόλις, ἡ μάλιστα σύμπασα ἡ Ἐλλάς, ἡ ἄλλοτε εὐκλεεστάτη, νῦν δὲ ἀναξίως πιεζομένη ὑπὸ δουλείαν. Ἡ πάλαι διδάσκαλος τῶν ὁρίων τεχνῶν καὶ ἐλευθερίου μαθήσεως, φαίνεται ἀναζητοῦσα τὴν παιδείαν τὴν ὁποίαν εἰς ἡ-

(1) Pari superstitione laborant Graeci. σελ. 66.

(2) Hunc, reliqui famuli nunquam inducere potuerant, ut cochleis vesceretur. σελ. 66.

μῆς παρέδωκε, καὶ χάριν τῆς κοινῆς πίστεως ἐκείνουσα ἀρωγὴν κατὰ τῆς Σκυθικῆς βαρβαρότητος. Ἀλλ' εἰς μάτην, διότι ὁ νοῦς τῶν Χριστιανῶν ἡγεμόνων ἀλλ' ἀλλοῦ πλανᾶται. Οὐτε πιέζουν οἱ Τούρκοι τοὺς Γραικοὺς μὲ δουραστείαν, βαρύτεραν ἐκείνης δι' ἧς πιέζουν ἡμᾶς αἱ μοχθηραὶ, αἱ κραιπάλαι, ἡ ὁκηρία, αἱ ἡδοραί, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ φιλοδοξία, ἡ φιλαργυρία, τὰ μίσση, ὁ φθόρος καὶ αἱ ζηλοτυπία.»

Μέχρι τοῦ προσεχούς Μαρτίου ἐπερίμενεν ὁ Βυσβέκ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Σουλτάνου, ἥτις τέλος ἐφθάσε, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἀμάσειαν τὴν ἐνῆα τὴν τοῦ αὐτοῦ μηνός.

Περὶ τὸν εἶναι ν' ἀκολουθήσωμεν τὸν πρέσβυν εἰς τὴν πορείαν του ταύτην, διότι ὀλίγα ἀξιοπερίεργα διηγείται. Τὰ πλεῖστερα δὲ, γραφέντα διὰ τοὺς τότε Εὐρωπαίους, εἶναι τὴν σήμερον γνωστά, καὶ ἀποθλίβονται μᾶλλον τὴν ζωολογίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, καὶ πολλὰ ἄλλα φαινόμενα φυσικά, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Βυσβέκ ἐδείχθη τὸν αἰῶνα ἐκείνον παντὸς ἄλλου πολυμαθέστερος. Εἰς τὴν Νίκαιαν, ἀνασκάπτοντες οἱ Τούρκοι ἀρχαίας τινὰς θέρμας, ἀνεκάλυψαν περικαλλέστατον ἀνδριάντα ἐνόησαν στρατιώτου Ῥωμαίου, τὸν ὁποῖον πάραυτα κατεκερμάτισαν, διὰ νὰ μὴ γείνη ἀντικείμενον λατρείας τῶν Χριστιανῶν. Περιγράφει τὴν Ἀγκυραν, τὰ ἐγγύρια πρόδρατα, τὸ πολῦτιμον μαλλίον, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἐξυφαίνοντο λεπτότατα ὑφάσματα, φοροῦμενα παρὰ μόνου τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν πασάδων. Εἰς ὅλας τὰς πλησίον κόμας οὐδὲν ἀξιοθέατον μνημονεύει. Ἐν τῇ μέσῃ τῶν Τουρκικῶν μνημάτων ἐβλέπαμεν, λέγει, κίονας καὶ ἀρχαίους λίθους λευκοῦ ἐξαισίου μαρμαρίου, φέροντας ἐπιγραφὰς Ἑλληνικὰς καὶ Ῥωμαϊκὰς δυσαναγνώστους. Οἱ μεγάλοι οὗτοι λίθοι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ὁδηγῶν του, ἐπροφύλαττον τὰ πτώματα ἀπὸ σαρκοβόρα θηρία, κατ' ἐξοχὴν τὴν ὕψιν, κοινοτάτην τότε εἰς τὰς χώρας ἐκείνας.

Αἱ πολιτικαὶ ὑποθέσεις δὲν ἀπέτρεπον τὴν προσοχὴν τοῦ Βυσβέκ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐρευνῶν. Αἱ ἐπιγραφαί, τὰ νομίσματα καὶ τὰ χειρόγραφα, τὰ διασωθέντα παρὰ τοῦ πρέσβως τούτου εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, προσμαρτυροῦν τὴν παρὰ τῶν συγχρόνων του θρυλλουμένην φιλοπορίαν καὶ φιλομάθειάν του. Συνέλεξεν εἰς τὰ μέρη ταῦτα πλῆθος νομισμάτων Βυζαντινῶν, καθὼς καὶ τῶν παρκασιμένων πόλεων καὶ κωμοπόλεων τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Τούτων τὰ πλεῖστερα μετεχειρίζοντο οἱ Ὁθωμανοὶ ἀντὶ ζυγίου, κατ' ἐξοχὴν τὴν δραχμὴν καὶ τὸ ἡμίδραχμον. Εἰς αὐτὴν τὴν Ἀγκυραν σιδηρουργὸς τις ἐτάραξε τὸν στόμαχόν του, εἰπὼν, ὅτι πρὸ τινῶν ἡμερῶν εἶχε μέγαν σωρὸν ἐξ αὐτῶν, μὲ τὰ ὁποῖα, ἀγνοῶν τὴν ἀξίαν καὶ τὸν σκοπὸν των, κατεσκεύασε χαλκίους λέβητας (1).

(1) Αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ συλλεγόμενα νομίσματα ἐπέμποντο εἰς ἀρχαιολόγους, παρὰ τῶν ὁποίων ἐξεδόθησαν, διότι ὁ Βυσβέκ κατὰ δυστυχίαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, δὲν ἤθελε ποτὲ νὰ γράψῃ περὶ τούτων. Ὁ περιβόητος φιλόλογος Lipsius, πλέον

Μεγάλως ἐλυπήθη ὁ Βυσβέκ διὰ τὴν ἀπώλειαν τούτων ἀρχαιοτήτων (1).

Μετὰ δεκαεννέα ἡμερῶν ὁδοιπορίαν ἐφθασεν εἰς τὴν Ἀγκυραν. Ἐδὼ, πρῶτος ἀντέγραψε τὴν πολῦτιμον ἐπιγραφὴν τὴν καλουμένην παρὰ τῶν Εὐρωπαίων monumentum Ancyrae, ἥτις ἀναφέρει τὰ πλεῖστερα ἔργα τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος, καὶ θεωρεῖται μέχρι σήμερον ὡς τιμαλφέστατον ἱστορικὸν ὑπόμνημα τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Οὐδὲν ἄλλο ἀξιοπερίεργον ἀναφέρει περὶ τῆς πόλεως ταύτης ὅπου διέτριψε τινὰς ἡμέρας, διότι, λέγει, ἐφθασεν εἰς τὴν Ἀμάσειαν τὴν 7 Ἀπριλίου, ἥτοι τριάκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀναχώρησίν του.

Τὸν Βυσβέκ μετὰ τῆς συνοδείας αὐτοῦ ὑπεδέχθη πρῶτον ὁ Ἀχμέτ πασᾶς, καὶ μετὰ τοῦτον ἄλλοι τινὲς ὑπουργοὶ τοῦ Σουλτάνου. Τὴν δὲ συνέντευξιν μετὰ τοῦ Σουλταῖνου, περιεργον καὶ μοναδικήν, λεπτομερέστατα διηγείται· μεταφράζω δὲ ταύτην ὡς εἰκόνα καθαρὴν τοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ μεγαλουργοῦ τούτου αὐτοκράτορος. «Οἱ πασάδες ἀναγγέλλαντες τὰ πάντα πρὸς τὸν Σουλταῖνον μᾶς ὡδήγησαν πρὸς αὐτόν. Οὗτος δὲ, οὔτε τὴν ὁμιλίαν, οὔτε τὰς ἐπιστολάς μας ἐδέχθη μὲ ἱλαρὰν ψυχὴν καὶ πρόσωπον (2). Ἐκάθητο ἐπὶ θρανίον μᾶλλον χαμηλοῦ, ἔως ἕνα πόδα ὑψομένου ἀπὸ τὴν γῆν. Πλησίον του ἦσαν πολυτιμώτατα στρώματα, καὶ πολυσιώτατα κεντημένα προσκέφαλα. Εἶχε δὲ παρ' ἐκτῶ καὶ τόξον καὶ βέλη. Τὸ πρόσωπόν του, ὡς εἶπα, δὲν ἦτο πολὺ χάριεν, τὸ ἥθος του ἦτο σκυθρωπόν, ἀλλ' ἡ σοβαρότης του πλήρης μεγαλειότητος. Ἐκαστον ἡμῶν ἐμβαίνοντα ὡδήγουν πρὸς αὐτόν οἱ Αὐλάρχαι, κρατοῦντες τοὺς βραχίονάς μας (3). Τοιαύτη εἶναι ἡ συνήθεια, ἀφ' οὗ Κροάτης τις, πνέων ἐκδίκησιν διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος του Μάρκου, δεσπότης Σερβίας, κατὰ τινὰ συνέντευξιν ἐφόνευσεν τὸν Ἀμουράτ (4). Μετὰ τὸν προσποιητὸν ἀσπασμὸν τῆς χειρὸς, ὡδήγηθημεν κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν πρὸς τὸ ἀπέναντι πείλος, χωρὶς νὰ στρέψωμεν πρὸς αὐτόν τὰ ὀπίσθια. Τότε μὲ ἤκουσεν ἐκθέσαντα τὰ ζητήματά μου, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐσύμφεραν εἰς αὐτόν, (σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ ζητήματα τῆς Αὐτοῦ Καίσαρικῆς Μεγαλειότη-

παντὸς ἄλλου ἐγκομιάζει τὸν Βυσβέκ, εἰς τὴν ἐκδοσὴν καὶ ἐξηγήσιν τῶν πολλῶν Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν τούτων ἐπιγραφῶν. Ἠβ. τῆς Justi Lipsii Epistol Selectae Ceterariae Primae. 18 καὶ 63 ἐπιστολήν.

(1) Sane magno mihi erat dolori, tantum periisse antiquitatis. σελ. 86.

(2) Sed ille nec orationem, nec rationes nostras, nec mandata animo aut fronte satis benignae suscepit. σελ. 98.

(3) Ἡ συνήθεια αὕτη κατηργήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, διὰ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Γάλλου πρέσβως.

(4) Τοῦτο συνέβη τὴν 15 Ἰουνίου 1383 εἰς τὸ Κόσσοβον τῆς Σερβίας, ὅταν ὁ Σουλταῖνος Ἀμουράτ, διαβαίνων τὸ πεδῖον τῆς μάχης, μετὰ τὴν ἥτταν καὶ τὸν θάνατον τοῦ δεσπότη τῆς Σερβίας, ἐφονεύθη διὰ πληγῆς εἰς τὴν γαστέρα παρὰ τραυματίου τινος Σέρβου.

τος ἦσαν καὶ ἀξιοπρεπῆ καὶ ἐλευθέρια, ἕνεκα τούτου δὲν τὰ ἐδέχθη τόσον εὐμενῶς ὁ Σουλτάνος, νομίζων ὅτι τίποτε δὲν ἠδύνατό τις νὰ τῷ ἀρνηθῇ. ἄλλο δὲν ἀπεκρίθη, παρὰ μὲ βλεύμα καταφρονητικὸν εἶπε: Γκιουλέ-Γκιουλέ, δηλ. καλὰ, καλὰ. Οὕτως ἐπεστρέψαμεν εἰς τὰ ἴδια. »

Τοιαύτη εἶναι ἡ σύντομος περιγραφή τῆς συνεντεύξεως ταύτης, τὴν ὁποίαν οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς πολλὰκις ἀντέγραψαν. Διὰ τῶν ὀλίγων δὲ τούτων ζωγραφεῖ ὁ Βυθῆς τὸν χιρακ-ῆρα τοῦ ἀγερώχου τούτου μονάρχου, τοῦ ὁποῦν τὰ νικητήρια ὅπλα καὶ ἡ ἀκάθεκτος ταχύτης ἐνέπνευσαν τόσον φόβον εἰς τοὺς ἀσυγκρίτως ἀπολεμοτέρους τότε λαοὺς τοῦς Εὐρώπης. Μόλις δὲ κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ ἐξαμνηνὸν ἀνακωχήν, καιρὸν ἱκανόν, κατὰ τὴν ἰδέαν του, εἰς τὸ νὰ ἐξισοθῶσιν αἱ μεταξὺ τῶν δύο ἡγεμόνων ἐκκρεμαῖς ὑποθέσεις.

Μέλλων νὰ μεταφέρῃ εἰς Γερμανίαν τὰ γράμματα τοῦ Σουλταίνου καὶ τοὺς ἄλλους τῆς ἀντικυβερνητικῆς ἐξήγησεν ἄδειαν ν' ἀποχαιρετίσῃ αὐτόν. « Μ' ἐνδυσαν, λέγει ὁμιλῶν περὶ τῆς νέας συνεντεύξεως, μὲ δύο πλουσίους καὶ πλατεῖς ἐπενδύτας, τοὺς ὁποίους μόλις ἐσέκωνα. Ἐδῶκαν δὲ καὶ εἰς ὅλους τοὺς περὶ ἐμὲ μεταξωτοὺς ποικιλόχρους, τοὺς ὁποίους καὶ οὗτοι φορέσαντες μὲ ἠκολούθουν. Οὕτω στολισμένους ὁδούω ὡς νὰ ἐμελλὰ νὰ παραστήσω τὸν Ἀρχιμέδωνα, ἢ ἄλλο τοιοῦτον πρόσωπον εἰς τραγωδίαν. Ἀπεχαιρέτισα τὸν ἡγεμόνα λαβὼν τὰς ἐπιστολάς αὐτοῦ τυλιγμένας ἐντὸς πανίου χρυσοῦ φάντου, καὶ ἐσπραγισμένας. Ἐπιθυμοῦν νὰ μάθῃς ὁποῖος μὲ ἐφάνη ὁ Σουλταίνος. Εἶναι ἡλικίης προβελήνης, ἀπὸ δὲ τὴν ὄψιν καὶ τοῦ σώματος τὸ ἀνάστημα φαίνεται ἄξιός τοι καὶ εὐρυχώρου αὐτοκρατορίας. Εἶναι σώρρων καὶ ἐγκρατής· εἰς οἰκονομίαν ποτὲ δὲν ὑπέπεσε, καὶ ἐφυλάχθη ἀπὸ πολλὰς παρακτροπῆς συνήθειας εἰς τοὺς Τούρκους. Τὴν θρησκείαν αὐτοῦ καὶ τὰς τελετάς τῆς πιστῆς κατα ἐφύλαττε, καὶ ἀπὸ τὴν λατρείαν αὐτῆς δὲν τὸν παρέσυρεν ἡ ὁρεξίς παγκοσμίου κυριαρχίας. Κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ, (διότι εἶναι σχεδὸν ἐξήκοντος) χαίρει καλλιῆστον ὑγείαν, ἐκτὸς ἂν ἡ ὁρότης τοῦ προσώπου του εἶναι τεκμήριον ἀφρονείας τινος πάθους. Ὁ λαὸς κοινῶς πιστεύει ὅτι ἔχει εἰς τὸν μηρὸν ἑλκος ἀθεράπευτον ἢ γάγγραιναν. Ταύτην τοῦ προσώπου τὴν ὁρότητα, ἐπισκιάζει μὲ ἐρυθρὸν ἢ πορφύρεον χρώμα, ὁσάκις μάλιστα ἐπιθυμῇ ν' ἀποπέμψῃ τοὺς πρέσβεις ἔχοντες καλὴν ἰδέαν περὶ τῆς ὑγείας του, ὥστε οἱ ἐξῶς ἢ γεμῶνες νὰ τὸν φοβῶνται ὡς καλῶς ἔχοντα καὶ ἰσχυρόν. Τούτου προφανῆ σημεῖα ἔλαβον καὶ ἐγώ, διότι μὲ πάντῃ διάφορον τρόπον μ' ἀπέπεμψεν ἀναχωροῦντα, ἢ ὅτε μ' ἐδέχθη ἐλθόντα. »

Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ.
(Ἐπεται συνέχεια.)

ΠΑΛΑΤΩΝ.

—οοο—

Γνωστὸν ἐκ τῶν ἐτησίων ἐκθέσεων τοῦ διευθύνοντος τὸ ἡμέτερον Πολυτεχνεῖον Κ. Καρατζόγλου, ὅτι ὁ φιλόμουσος τῶν δύο Σικελιῶν βασιλεῖς ἐπιτρέπει τὴν εἰς Ελλάδα ἀποστολὴν τῶν ἐκμαγειῶν τῶν ὀριστουργημάτων τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, ὅσα διατηροῦνται ἐν τῷ ἐν Νεαπόλει Μουσείῳ.

Πλάτων.

Ἐσχάτως ἐφθασαν καὶ νέα τοιχῦτα ἐκμαγεῖα, τινὰ ἐκ τῶν ὁποίων, φιλοτεχνηθέντα ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Κ. Α. Ῥόμπερ, ἐπιτηδευστάτου ζωλογράφου ἐκ τῶν τροφίμων τοῦ ἀνωτέρου Πολυτεχνείου, θέλομεν δημοσιεύσει.

Ἐξ αὐτῶν παρθετόμεν σήμερα τὴν εἰκόνα τοῦ Πλάτωνος.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ.

(Συνέχεια. Ἰδ. φ. 193, 195, 196, 201.)

—οοο—

Σταρλίω. Κυρίως εἶν' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κάμνει ἡ ὄρνιθα ὅταν μὲ τὸν πῶδα τῆς ξύρῃ τὸ χῶμα ὑπὸ

τοῦσα σπόρον ἢ ἄλλο, μεταφέρεται δὲ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου ὅστις ζητῶν νὰ εὕρῃ τι κάμνει ὡσάν ἡ ὄρνιθα.

Σμπλάγγω. Ἀπαντῶ ἀνελπίστως καὶ αἰφνιδίως τινὰ τὸν ὁποῖον ἤδη ἐζητοῦσα. Τὸν ἐσμπλάξα μὲς τὸ παῖδι. Πολλὰκις καὶ ἀντὶ τοῦ σπλάμβανω ἐπ' αὐτοφῶρ, καὶ τότε: Τὸν ἐσμπλάξα = τὸν ἐπίασα στὰ πρία (κατὰ τὴν δημώδη φράσιν).

Καλαγκλίω. Τὸ ἄλλως Γατόνω. Ἰδ. Α. Βυζ.)

Ἀνασταντζόνομαι. Ἀναβρίσκωμαι.

Πισκοκωλιάω. Στρέφω τὰ ὀπίσθια. Τὸν ἐπισκοκώλιασε, δηλ. τοῦ ἐστράψε τὰ νῶτα.

Τὸ πισκοκωλί. Ἐπιβρ. Ἐπῆγα τὸ πισκοκωλί, δηλ. ἐπῆγα περιπατῶν διὰ τῶν ὀπισθίων, φέρων ὀπίσθεν τὰς πτέρυγας.

Καλοπέσουλος (καλὸς — πίπτω). Ὁ εὐκόλως συγκαταβάνων. Εἶναι Καλοπέσουλος καὶ μὰς τὰ συμπαθαί.

Ἀρρίνα. Τὸ λεπτότερον μέρος τοῦ ἄλματος, ὁ ἄφρος τὸν ὁποῖον πρῶτον συνάξουν καὶ τὸν ὁποῖον μεταχειρίζονται ἐπὶ τραπέζης.

Μύρομαι. Ὡς καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον Κλαίει καὶ μύρεται.

Ἀγανός. Ἐπὶ πανίου. Τὸ ἐναντίον τοῦ κρουστός. (Ἰδ. Α. Βυζ.)

Ἀγκοῦσα. Οὐλίψις. Καὶ ῥῆμα ἀγκουσεύομαι.

Γλίνα. Τὸ ἀλλαχῶς Γλίττα. (Ἰδ. Α. Βυζ.)

Ἀπλερος (α—πλήρη). Ὁ,τι τὸ ἀμεστος ἐπὶ τῶν καρπῶν, τοιοῦτο καὶ τὸ ἀπλερος ἐπὶ τῶν ζώων.

Ποδοβολή. Καὶ ποδοβολητό. Θόρυπος ποδῶν.

Προβολή. Ἡ ἱταλ. balconata. Τὰ μεγάλα ἐκείνα παράθυρα τῶν ἐργαστηρίων ὅπου, ἐν Τουρκίᾳ μάλιστα, κάθονται καὶ οἱ διαβάται.

Ἀρτυμή. Κάθε τί χρησιμεῖον δι' ἄρτυμα. Ἰδίως, ἡ σάλτσα. Ὑπάρχει καὶ δημῶδες ῥητόν· Ἄρτα, ἄρτυμή τοῦ κόσμου· διότι ἡ Ἄρτα προμηθεύει διὰ τὸν ἀφθόνον καὶ παντοῖον αὐτῆς προϊόντων μέγα μέρος τῆς ἡμετέρας καὶ τῆς Στερεᾶς Ελλάδος.

Πρωτοβρόχια. (τὰ) Αἱ πρῶται βροχαὶ τοῦ φθινοπώρου.

Ἀποβρόχια, καὶ Στεροβρόχια. Αἱ τελευταῖαι βροχαὶ τῆς ἀνοιξέως.

Ἀποβροχάρης. Ὁ κατὰ τὸ ρινοπώρον ἢ τὸ θέρος διαδεχόμενος τὴν βροχὴν ὁροσερὸς ἀνεμος.

Λιθιά. Τὸ ἀλλαχῶς. Ξερολίθη. (Ἰδ. Α. Βυζ.)

Διαπλάτνω. Ἀνοίγω θύραν ἢ παράθυρον καθ' ὃν αὐτοῦ τὸ πλάτος. Διαπλάτος, ἡ μετοχή.

Στρατεύω. Διὰ τὰ βρέφη ὅταν πρωταρχίζου καὶ περιπατοῦν. Δύο χρόνων, καὶ ἀκόμη δὲν ἐστράτευσεν. Ὑπάρχουν καὶ κύρια παρ' ἡμῖν ὀνόματα Στράτης, Στρατούλα, τὰ ὁποῖα συνήθως δίδομεν εἰς ἀσθενῆ βρέφη, εὐχόμενοι τρόπον τινὰ εἰς αὐτὰ νὰ ζήσουν καὶ νὰ στρατέψουν.

Πληγοῦρι. Σιτάρη χονδραλεσμένον τὸ ὁποῖον βράζοντες τρώομεν ὡς σούπαν. Παρὰ Κερκυραίοις, Κορτό.

Χασκομπουράου. Γελῶ δυνατὰ τῇ συνοδείᾳ καὶ ἄλλων, ἀνησυγῶν ἢ ἀκηδιάζων τοὺς ἑξῶς.

Μηλιάου. Κυλῶ πρᾶγμα μεταξὺ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ οὐρανίσκου.

Ποδοκυλάου. Κυλῶ πρᾶγμα διὰ τῶν ποδῶν. Τί μου ποδοκυλᾷς τὸ φέσι; Συνήθως διὰ τοὺς ἐν ἀγνοίᾳ πράττοντας τοιοῦτο· ἂν δὲ ἐν γνώσει, Κλοτσάου.

Μπόδιο. Ἐμπόδιον, πρόσκομμα.

Μποδάου. φέρω πρόσκομμα. Τραβίξου καὶ μὲ μποδάς = φέρεις πρόσκομμα εἰς τὴν ἐργασίαν μου.

Ἀνάξερβα. Ἐπιβρ. Λέγομεν μῶρετ' ἀνάξερβα, δηλ. δὲν εἶμαι εἰς θέσιν τοιαύτην ὥστε νὰ δύναμαι ἐπιτηδεύειν νὰ ἐργασθῶ. Ἐν Ζακύνθῳ λέγουσι Δὲ μου βολεῖ.

Δέξα. Ἐπιβρ. Τὸ ἐναντίον τοῦ ἀνωτέρω.

Ἀρεμβροχο. Βροχή μὲ ἄνεμον.

Πλατυχώδια. Εὐρυχωρία.

Πιπερολόγος. Μικρὸν ξύλινον κουτίον διαιρούμενον εἰς δύο κυψέλας· καὶ εἰς μὲν τὴν μίαν ἐμπεριέχεται τὸ ἄλμα, εἰς δὲ τὴν ἄλλην τὸ πιπέρι διὰ τὴν χρῆσιν τῆς τραπέζης παρὰ τοῖς χωρικοῖς.

Σαστικός. Τὸ ἱταλ. fibanzato. Ὁ μελλονόμενος.

Πόχερας. Βάνυσος, χονδροειδέστατος. Ἐπὶ ἀνθρώπων.

Πατόκορφα. Ἐπιβρ. Ἀπ' ἐπάνω ὡς κάτω. Ἐστολισθηκε πατόκορφα = ἀπὸ τὰ ρύχια ὡς τὴν κορυφή.

Χασονός. Ὁ εὐκόλως λησμονῶν.

Πομπιωμένος. Ἐπιθετον περιέχον ἐν ἐκυστῷ πᾶν ὅ,τι κακόν. Πομπιωμένος ἄνθρωπος = μοχθηρός. Γραφτὰ πομπιωμένα = ἐναντία, ὀλέθρια.

Ἀληκοτάου. Ἐμπόδιζω προσώρας τινὰ ἀπὸ τοῦ νὰ πράξῃ τι, τὸν καταπειθῶ ἢ τὸν ὑποχρεῶν νὰ ἀναβάλῃ.

Ὀρέγομαι. Ζητεῖ ἡ ὁρεξίς μου. Τὴν ὀρέχτηκε γὰρ τὰ καλά της = ἐπεθύμησε νὰ τὴν ἀπολαύσῃ.

Τσιμπάου. Τὸ Γαλλ. pincer. ἱταλ. pizzicare. Μεταφορικῶς δὲ ἐπὶ τραπέζης λέγομεν τσιμπάου, ἀντὶ, τρώγω ὀλίγον ἐξ ὅλων. Μεταφορικῶς ἀκόμη λέγομεν τσιμπάου τὸν δαίνα, ἀντὶ, τοῦ πέρνω χρήματα.

Τσιμπολογάου. Τσιμπάου πολλάκις καὶ κατὰ συνέθειαν.

Ριπίω. Τὸ ἀλλαχῶς Σπορίω (Ἰδ. Γλωσσάρ. Δραγούμη. Μεταφορικῶς δὲ τὸ ριπίω, ἀντὶ ὁρητικῶς κατέρχομαι. Σπορίω, ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν μόνον ὅταν λέγομεν Μοῦ σπόρις ἢ μύτη = μού ἐτρεξεν αἷμα ἀπὸ τὴν μύτην.

Στενέω. Κάμνω στενὸν ὅ,τι ἦτο πλατύν. Εἰς ἄλλην δὲ σημασίαν βιάζω, στενωχωρῶ τινὰ (διὰ λόγου πάντοτε) νὰ εἴπῃ ἢ νὰ πράξῃ τι.

Ρεμπλεῖω. Ἀναστατόνομαι. Καὶ ρεμπλεός, ὁ ἀκατάστατος. Ἰσως ἐκ τοῦ ἱταλικοῦ ribelle.

Συγκάνω. Διὰ γὰρ μετ' ἄλλων ἐν ἀρμονίᾳ. Δὲ συγκάνου οἱ δύο τοὺς = δὲν συμφωνοῦν, δὲν τὰ πᾶν καλά.

Συρμός. "Αν δὲν ἀπατώμαι, ἐν χρήσει μόνον εἰς τὸν πληθ. συρμοί. "Οταν γίνεται λόγος περὶ ἀσθενείας τινός, λέγομεν *Eūrai syrmoi*, ὅτι δηλ. ἡ περὶ τῆς ἀσθενείας πλεονάζει εἰς τὸν τόπον.

Γιαδέμα. "Ονομάζουσιν οὕτω οἱ χωρικοὶ τοῦ ὄρους τῆς νήσου Κερκύρας τὸ κεφαλόμενόν των. "Ισως κατὰ παραφθορὰν τοῦ *διαδέμα*.

Λιχούδης. "Ο ἀγαπῶν πολὺ τὰ γλυκύσματα. Ἀπὸ τοῦ ἀρχ. *Λιχάζω*, je suis friand.

Πυγίστρι. Τὸ ὑπογάστριον.

Τοέρμα, συνολκή, crampe. "Η μετατόπισις τῶν νεύρων τοῦ ποδὸς ἡ ὁποία συνήθως μᾶς συμβαίνει τὴν νύκτα εἰς τὴν κλίνην, φέρουσα πόνον δριμύν, ἐξ οὗ ἀπαλλάττεται τις πατῶν δυνατὰ τὰς πτέρνας καταγῆς.

Αἰάλικος. Ἀδύνατος. Καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ πραγμάτων.

Κότσα. "Ο ἰχθύς ὁ ἀλλοχρῶ καλούμενος τοῖ ποῦρα.

Κόθρος. Περιφρονητικὸν ἐπίθετον, παρὰ Κερκυραίους. Μήπως ἐκ τοῦ *Κορίνθιος*, τοῦ ἐχθρικοῦ τοῦ τοῦ στοιχείου ἐπὶ τῶν Πελοποννησιακῶν;

Ἄζια. Παρὰ Κερκυραίους. Τὸ *très-bien* τῶν Γάλλων. Ἐνίοτε καὶ μετ' ἄλλων ἐπιρρήματων. *Καλὰ καὶ ἄζια.* Ἄζια καὶ τίμια.

Πισωκάπουλα. Ἐπιρρ. Λέγομεν *μπαῖνω πισωκάπουλα*, προκειμένου νὰ ἱππεύσωμεν ἐπὶ τῶν ἀπισθίων τοῦ ξένου, ὅσάκις ἄλλος τις κάθηται ἐπὶ τοῦ ἐπιπίλου.

Στιά. "Η φωτιά καὶ ἐπιρρ. παραστίας, παρὰ τὴν φωτίαν. Κακῶς παρ' ἄλλων ἐξηγήθη διὰ τοῦ ἑστίαι, μολονότι ἐκαῖθεν ἐτυμολογεῖται.

Ζοφός. Ζοφώδης. *Μέρα ζοφή.* Λέγομεν καὶ *μέρα σκοτουφλή*, κατὰ ὀλιγώτερον παρὰ *ζοφή*.

Φενσκοδετριάς. Αἱ ζέσται, ἡ καλλίτερον, αἱ κουρόδρασσις τῆς ἀνοίξεως, ὅταν καὶ τὰ δένδρα λαμβάνουν τοὺς χυμούς των.

Μαγιάπριλο. Οἱ μῆνες Ἀπρίλιος καὶ Μάιος.

Καπνοδόχος. "Ο Γάλλ. *cheminée*, Ἰταλ. *cammino*.

Βασκαρτῆρα. Εἶδος θαλασσίου ὁστρακοδέρματος καλούμενον οὕτω διότι συνειθίζουσιν καὶ τὸ κρεμῶν αἱ γυναῖκες εἰς τὸν λαιμὸν τῶν τέκνων των, διὰ νὰ μὴ βρακαίνωνται. Τὸ αὐτὸ τοῦτο καλεῖται ἐν Ζακύνθῳ *γουρουράκι*, διὰ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸ ζῶον.

("Ἔπεται συνέχεια.)

ΠΕΡΙ ΦΟΙΝΙΚΩΝ (Palmae).

—ooo—

Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν φυτῶν, οὐδὲν ὑπάρχει μεγαλοπρεπέστερον καὶ αξιοθαύμαστον τὴν ὄψιν, ἐτι δὲ καὶ χρησιμώτατον, ὥς τὸ τῶν φοινίκων. Τὰ δένδρα τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὑ-

ψηλότερα, ἀλλὰ καὶ λεπτότερα ἀναλόγως τοῦ μεγέθους αὐτῶν. Ἐν εἶδος τούτων ἀναβαίνει εἰς ὕψος 180 ποδῶν. "Ο κορμός τῶν φοινίκων εἶναι ἀδιαίρετος, ἀνευ διακλαδώσεως, ἀνευ ἐντερώνης, καὶ κεκαλυμμένος ὑπὸ λεπτῶν ἄτινα εἰσὶ λείψανα τῶν προϋπαρξάντων φύλλων. Ἐκ τῆς κορυφῆς αὐτῶν ἀναπτύσσεται μεγαλοπρεπὴς δέσμη φύλλων, ἐνίοτε ῥιπιδωτῶν, ἐκτεταμένων, ἐχόντων μήκος 15-24 ποδῶν. Ἐπίσης ἀναφύεται καὶ μέγιστον πλῆθος ἀνθέων ἐγκεκλεισμένων πρὸ τῆς ἐντελούς ἀναπτύξεώς των ἐντὸς θηκῶν. Τὸ ἄρρεν ἄνθος περιέχει πολλὰ, μέγιστον 12,000 ἀνθηδίων, ἐκ δὲ τοῦ κορμοῦ τοῦ φοινίκος τοῦ ὀνομαζομένου *Alfonsia dactylifera*, ἀναφύονται κατὰ τὸν διάσημον Χουμπόλδον, 600, 000 ἄνθη. Τοιοῦτο δὲ τὸ μέγεθος τῶν καρπῶν εἰδῶν τινῶν καὶ μάλιστα τοῦ *Lodoicea sechellarum*, ὥστε ἐν καὶ μόνον κάρυον ζυγίζει 20 λίτρας. Οἱ φοινίκες εὐδοκιμοῦν εἰς τὴν πλέον διάφορον γῆν, τοῦτέστι εἰς τε τὴν ξηρὰν καὶ τὴν ὑγρὰν, εἰς τὰς παραλίνας, ὡς καὶ εἰς ὕψος 8,000 ποδῶν εἰς τὰς Κορδιλιέρας. Σχηματίζουν δὲ πολλὰ καὶ ἐκτεταμένα δάση ὡς τὰ ἐκ τῶν πετρωδῶν καὶ πευκῶν τῶν ἀρκτικῶν κλιμάτων. "Ως πρὸς δὲ τὸν ἐσωτερικὸν τῶν ὁργανισμῶν εὐρίσκονται εἰς δευτερεύοντα βαθμὸν κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν, παρέχουν ὅμως εἰς πολλὰ ἐκτομύρια τῶν κατοίκων τῶν τροπικῶν τροφὴν, ἐνίοτε δὲ καὶ κατοικίαν καὶ ἐνδύματα· μάλιστα οἱ κάτοικοι τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν κατὰ μέγα μέρος παρὰ τῶν φοινίκων πορίζονται ἐφόδια. Διὰ τῶν κορμῶν εἰδους τινός ἐξ αὐτῶν κατασκευάζονται λέμβοι καὶ δοκοί, τὰ δὲ φύλλα των χρησιμεύουν πρὸς στέγασιν οἰκιῶν. Αἱ ἴνες τῶν κορμῶν καὶ τῶν φύλλων χρησιμεύουν πρὸς πλοκήν ἀφθάρτων ὑφασμάτων, ἐν ᾧ οἱ νεαροὶ των κλώνες, οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ οἱ καρποὶ παρέχουν τροφὴν εὐάρεστον καὶ ποιικίλην· ἀλλὰ καὶ ἔλαιον πρὸς τροφὴν καὶ φωτισμὸν ἐξήγουσιν ἐκθλιβόμενοι. Διὰ τῆς ἐντερώνης ἄλλων τινῶν φοινίκων γίνεται τὸ ἄλευρον τὸ καλούμενον *sago*, διὰ τοῦ ὁποίου παρασκευάζεται ῥόφημα εἰς Εὐρώπην, καὶ ἐκ τοῦ ὁποῦ τινῶν ἐξάγεται οἰνώδες ῥευστόν, ὁ λεγόμενος οἶνος τῶν *φοινίκων*.

Οἱ φοινίκες παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦσαν σύμβολα τοῦ κύκλου τοῦ χρόνου, ἐπεὶ δὲ κατὰ μῆνα ἀνανεῶνται τοὺς κλώνας των· κλάδοι δὲ φοινίκων ἐδίδοντο τοῖς νικηταῖς, οἵτινες κρατοῦντες αὐτοὺς ἐπροπορεύοντο· ἀλλὰ καὶ αἱ ὁδοὶ δι' ὧν οἱ νικηταὶ διήρχοντο ἐστρωννύοντο διὰ τοιούτων κλάδων, ὡς συμβόλων αἰωνίας εἰρήνης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ θάνατος λογιζέται νίκη κατὰ τῆς ζωῆς, δέσμη φοινίκων ἐθεωρεῖτο ὡς σημεῖον εἰρήνης καὶ ἀθανασίας. Μετὰ ταῦτα καὶ οἱ ἄγγελοι ἐξεικονίσθησαν φέροντες κλάδους φοινίκας.

Ε. ΑΛΑΝΔΕΡ.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

—ooo—

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ. Τὴ ἀπέγεινε τὸ τεράστιον τοῦτο ἀτμόπλοιο, ὁ Λεβιάθαν τῶν ὠκεανῶν, οὐτινος· καὶ τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὴν εἰκόνα ἐδημοσιεύσαμεν ἄλλοτε; (Φυλλάδ. 151, σελ. 167. καὶ φυλλάδ. 175, σελ. 157.) Πότε ἡ νέα αὕτη τοῦ φιλοπάτορος θαλαμηγός, ἡ ἀντὶ λέμβων καὶ ἐπακτρίδων ἔχουσα ἀτμόπλοια μεγαλύτερα καὶ τῆς *Καρτερίας* καὶ τῆς *Όμοροίας*, ἡ εὐφραίνουσα τοὺς δεκάκις χιλίους ἐπιβάτας αὐτῆς διὰ κήπων καὶ πηγῶν καὶ σιδηροδρόμων καὶ περιπάτων, ἡ φωταγωγομένη τὴν νύκτα δι' ἀερίου, πότε, λέγομεν, θὰ πλήξῃ διὰ τῶν τερατῶδων αὐτῆς πλευρῶν τὰς θαλάσσας; πότε θὰ εἰσέλθῃ ὑπερήφανος καὶ μεγαλοπρεπὴς εἰς τοὺς λιμένας τῆς Αὐστραλίας; Βαθὴ τοῦ ἀκροσπυλίου τῶν ἀνθρωπίνων ἐπινοιών! "Ο βρεταννικὸς Λεβιάθαν ἀδδερμαγώτερος καὶ τοῦ ἐβραϊκοῦ ἐκείνου, τοῦ κρατύνοντος ἄλλον ἰχθὺν 24 σταδίων ἢ τριῶν λευγῶν μήκος ἔχοντα, τοῦ ταριχευθέντος καὶ ἡτοιμασθέντος τῷ Μεσσίᾳ, κατέρχεται δύο ἑταιρείας, ἀνοίγει τὸ χάσμα αὐτοῦ ὅπως καταπῆρ καὶ τρίτην, καί, Κύριος οἶδε, πόσας ἄλλας θὰ καταβροχθίσῃ ἕως οὗ ταριχευθῇ καὶ αὐτός!

"Η ἑταιρεία ἡ κατὰ πρῶτον ἀναλαβοῦσα τὴν ναυπηγίαν, καταναλώσασα ὅλους τοὺς πόρους αὐτῆς, ἐπώλησε τὸ ναυπηγούμενον εἰς ἄλλην ἑταιρείαν· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ παθοῦσα ὅ,τι καὶ ἡ προκάτοχος ἐπώλησε τὸν Λεβιάθαν εἰς τρίτην ἀντὶ ἐπτά περὶ τοῦ ἐκτομυρίου δραχμῶν, ἐνῶ εἶχον δαπανηθῇ ὑπὲρ τὰ ἑπτακόσια.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι κυρίως τὸ τῆς δαπάνης· ἐνδέχεται νὰ εὐρεθῶσι πολλοὶ (καὶ τοῦτο δὲν εἶναι σπάνιον εἰς τὴν πατρίδα τῶν στοιχημάτων) θέλοντες νὰ πετάξωσι τὰ χρήματά των· ζήτημα εἶναι τὸ τῆς ἱκανότητος κατὰ τὸν πλοῦν, καὶ μάλιστα τὸ τῆς προσορμίσεως. "Ο Μέγας Ἀνατολικὸς καταδύεται ἐντὸς τῆς θαλάσσης περὶ τοὺς 32 πόδας· τίς λοιπὸν ὁ λιμὴν ὁ ἔχων βῆθος ἀνάλογον; "Η μὲν Αὐστραλία, δι' ἣν ναυπηγεῖται, οὐδένα ἔχει τοιοῦτον· καθ' ὅλην δὲ τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην μόλις εὐρίσκονται τέσσαρες ἢ πέντε ἀποχρώτως βαθεῖς διὰ τὸν παστὸν ἰχθὺν τοῦ Μεσσίᾳ.

Τὸ καθ' ἡμᾶς ἀέλιποτε ἐθεωρήσαμεν τολμηροτάτην τὴν ἐπιχείρησιν. καὶ μὲν ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τῶν ἀτμόπλοιων κατὰ πολὺ νύξθη τὸ μέγεθος αὐτῶν· τὸ 1824 τὸ πρῶτον κατασκευασθὲν (ἡ *Επιχειρησις*) ἵνα πλέῃ εἰς Ἰνδίας εἶχεν 122 ποδῶν μήκος καὶ 27 πλάτος, ὁ *Τάγος*, 182 καὶ 28, ὁ *Μέγας Ἐσπερος*, ὁ κατὰ πρῶτον τὸ 1838 ἔτος διαπλεύσας δι' ἀτμοῦ τὸν ἀτλαντικόν, 236 καὶ 35, ἡ *Μεγ. Βρεταννία* 322 καὶ 51, τὰ *Ἰμαλῖα* 370 καὶ 43, καὶ ἡ πέρυσιν ἡ προπέρουσι ναυπηγηθεῖσα

Περσία 390 καὶ 45· ἀλλὰ πλοῖον, ἔχον μέγεθος ὡς τὸ τοῦ *Μεγ. Ἀνατολικοῦ*, δηλ. ποδῶν 700 πρὸς 100, φάνεται, μέχρις ἐπιτυχίας τοῦλάχιστον, ἀνεπιτήδειον εἰς πλοῦν.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ. Αἱ ὁμιλοῦμεναι εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην γλώσσαι καὶ διαλέκτοι εἶναι 3203, εἰς μὲν τὴν Εὐρώπην 587, εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν 896, εἰς τὴν Ἀφρικὴν, 276, καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν 1261.

"Η γῆ κατοικεῖται ὑπὸ ἐνός δισεκατομμυρίου ἀνθρώπων πρεσβυόντων χιλίαις διαφόροις θρησκείαις· ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν γυναικῶν εἶναι ἴσος πρὸς τὸν τοῦ ἐτέρου φύλου. Ἐν τέταρτον τῶν ἀρρένων ἀποθνήσκουσι πρὶν ἢ φθάσωσιν εἰς ἡλικίαν 7 ἐτῶν, τὸ ἡμισυ δὲ πρὸ τοῦ 17 ἔτους. Εἰς πᾶσαν χιλιάδα ἀνθρώπων, εἰς μὲν φθάνει εἰς τὸ ἐκατοστόν, ἐξ δὲ εἰς τὸ ὀγδοηκοστόν ἔτος. Καὶ καθ' ἑκάστον μὲν ἔτος ἀποθνήσκουσι 333, 333, 333, ἑκάστον δὲ λεπτόν, 60, καὶ ἑκάστον δευτερόλεπτον εἰς. Οἱ ἔγγαμοι ζῶσι πλέον τῶν ἀγάμων, καὶ αἱ γυναῖκες φθάνουσιν εὐκολώτερον τῶν ἀνδρῶν εἰς τὸ 50· ὑπερβᾶται ὁ μὲν τὸν ὅρον τοῦτον ζῶσιν ὀλιγώτερον τῶν ἀνδρῶν τῶν ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν ταύτην.

ΑΓΓΛΙΚΗ ΙΔΙΟΤΡΟΠΙΑ. Βαθύπλουτος Ἀγγλος μεταβίβει εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ἀτλαντικοῦ τηλεγράφου, ἐζήτησε νὰ μεταβιβάσῃ κοινοποιήσιν εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τῆς ἀνταποκρίσεως δὲν ἐγίνοντο εἰσέτι ἀκριβῶς, ἠναγκάσθη νὰ περιμεῖν ἰκανὴν ὥραν. Ἰδοὺ ἡ κοινοποίησις τοῦ λόρδου Ἀλνδίνον, 5 ὥρα τῆς ἐσπέρας. Πέμψατέ μοι τὸν πρῶτον σπινθῆρα τῶν ηλεκτρικῶν ἐλασμάτων. Εἰδοποιήσατέ με δὲ μόνον ἐν λεπτὸν πρότερον. Ἰδοὺ δὲ καὶ ἡ ἀπάντησις φθάσασα τρεῖς περὶ τοῦ ὥρας μετὰ ταῦτα· « Ἀγίος Ἰωάννης τῆς Ἀμερικῆς, 10 ὥραι καὶ 25 λεπτά μ. μ. Μετὰ ἐν λεπτὸν λαμβάνετε τὸν ζητηθέντα σπινθῆρα. » Τότε ὁ Ἀγγλος πλησιάζει τὸ σιγῶν αὐτοῦ εἰς τὸν ηλεκτρικὸν σύρμα, τὸ ἥναψε διὰ τοῦ σπινθῆρος ἐκ τῆς Νέας Γῆς φωτός, καὶ ἐξῆλθε καπνίζων, ἀφοῦ ἐπλήρωσεν εἰς τὸν τηλεγράφον 7500 δραχμῶν ἀντὶ ἐνός αὐεοκανικοῦ σπινθῆρος. Τὸν προκάδορον τοῦτον λόρδον ἐμυθήσαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὸ γραφεῖον τοῦ τηλεγράφου ἐπολιορκεῖτο ὑπὸ τοιούτων. Ἀλλὰ καὶ καπνοπῶλαι οὐκ ὀλίγοι ἔχουσι φανὸς ἀνημμένους καὶ φέροντας τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην· « Φῶς ἐκ τῆς Νέας Γῆς. »

ΠΕΡΙΕΡΓΑ ΟΝΟΜΑΤΑ. Συνήθη ὀνόματα γυναικῶν ἐν τῇ νήσῳ Σκοπέλω εἶναι τὰ ἐξῆς· « Τοπισινῶ· Μαλινδρῶ· Γαιουλῶ· Νταντῶ· Τσιτσῶ· Γικλινῶ· Ἰγγλεζῶ· Μυρωδῶ· Μοσκαδῶ· Σιραγῶ, » καὶ πλεῖστα ἄλλα τοιαῦτα.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. Δύο ἐκ τῶν ἐμφαντικωτέρων ἐνδείξεων τοῦ πνεύματος τοῦ αἰῶνος ἐν ᾧ ζῶμεν εἰσὶν αἱ ἐξῆς δύο περιτοπαὶ περὶ τῆς οἰκικῆς ζωῆς τῆς ἐγγάμου συζυγίας τῆς βασιλείας Βικτωρίας καὶ τοῦ προέδρου τῶν ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀρκτῆς Ἀμερικῆς Βουκάναν. "Ο ἐν Βερολίνῳ ἀνταποκριτὴς Ἀγγλικῆς τι-
νος ἐφημερίδος γράφει τὰ ἐξῆς· « Εἰς τὰς ἐπισήμους

καὶ δημοσίους τελετὰς ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει τόσον αὐστηρὰ τήρησις τῆς ἐθιμοταξίας, ὅσον εἰς τὴν κα-
θημερινὴν οἰκιακὴν ζωὴν τῆς βασιλικῆς οἰκογενεί-
ας, ὑπερβαίνουσα ἕως καὶ αὐτὴν τὴν τῆς βασι-
λίσσης Βικτωρίας. Εἰς ἡγεμονίδα, φερ' εἰπεῖν, τῆς
Πρωσίας δὲν συγχωρεῖται ἀπὸ τὴν ἀρχιθαλαμη-
φόρον νὰ σηκώσῃ θρανίον καὶ νὰ τὴν φέρῃ ἀπὸ ἐνὸς
εἰς ἄλλο μέρος τοῦ θαλάμου. Τοιοῦτό τι πράτ-
τουσαν κατέλαβεν ἐξ ἀπροόπτου ἡ κόμησσα Περ-
πούχερ τὴν ἡγεμονίδα Βικτωρίαν, θυγατέρα τῆς
βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, ὑπανδρευθεῖσαν πρό τινας
ἐν τῶν ἡγεμονοπαίδων τῆς Πρωσίας. Ἡ ἀξιόσε-
τος αὕτη κυρία εἶπεν ἀμέσως μετὰ ἐπιστημότη-
τος καὶ ἐμβριθείας, ὅτι ἄτοπον ἦτο τὸ γινόμενον.

— Φιλτάτη κόμησσα, ἀπήντησεν ἡ ἡγεμονίς, δὲν
ἀγνοεῖτε ὅτι ἡ μήτηρ μου εἶναι ἡ βασιλίσσα τῆς
Ἀγγλίας.

Ἡ κόμησσα ἔνευσε κατωφθαλμῶς.

— Λοιπὸν, ἐπανελάθεν ἡ τολμηρὰ ἡγεμονίς, ὁ-
φείλω νὰ σᾶς γνωστοποιήσω ὅτι ἡ Αὐτῆς Μεγα-
λειότης ἡ βασιλίσσα τῆς Μεγάλης Βρεταννίας καὶ
Ἰρλανδίας, ὅχι ἄπαξ ἀλλὰ πολλάκις ἐλησμόνησε
τὸ βασιλικὸν τῆς ἀξίωμα, καὶ ἐτήκωσε θρανίον· σᾶς
τὸ λέγω δὲ μετὰ θετικότητος, διότι τὴν εἶδον ἐν
οἰκίᾳ ὀφθαλμοῖς· καὶ ὅχι μόνον ἐν ἀλλὰ καὶ δύο
θρανία τὴν εἶδον νὰ σηκώσῃ διὰ μιᾶς, διὰ νὰ θάλλῃ
νὰ καθίσουν τὰ τέκνα τῆς. Νομίζετε λοιπὸν ὅτι
προσβάλλεται τὸ ἀξίωμά μου ἐν πράττω, ὅτι καὶ
ἡ βασιλίσσα τῆς Μεγάλης Βρεταννίας;

Ἡ κόμησσα κλίνουσα τὴν κεφαλὴν ἀπεχώρησεν
ὅχι ἄνευ ἀπορίας διὰ τὴν παράδοξον βιογραφίαν
ἣν ἤκουσεν. Ἀλλ' ἐν τούτοις, οὐσα ἀκριβεστάτη
περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χρεῶν τῆς, ἀπεφάσισε νὰ
ἐπιμείνῃ εἰς ταύτην μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιμονῆς, μεθ'
ἧς καὶ ἡ ἡγεμονίς παρήκουεν. Μετὰ τινος ἡμέρας ἡ
κόμησσα κατέλαβε πάλιν ἐξ ἀπροόπτου τὴν ἡγε-
μονίδα ἐνασχολουμένην εἰς τακτοποίησιν τῶν ἐν-
δυμάτων τῆς. Ἀλλ' ὅλαι αἱ παρατηρήσεις τῆς δι-
ελύθησαν ὡς ἰσθὺς ἀράχνης ἐνώπιον τῶν ἀκαταμα-
χίτων ἀπαντήσεων τῆς ἡγεμονίδος, τὰς ὁποίας ἐ-
πορίζετο ἐκ τῆς καθημερινῆς οἰκιακῆς ζωῆς τῆς
Κυρίας τοῦ Οὐϊνδσὼρ Κάστελ (τῆς βασιλίσσης τῆς
Ἀγγλίας). Κερδίσασα τὰς δύο ταύτας σπουδαίας
νίκας ἡ ἡγεμονίς, μετέφερε τὸν πόλεμον εἰς τὸ
στρατόπεδον τοῦ ἐχθροῦ. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν
ἐθιμοταξίαν, αἱ καθαρίζουσαι τὰ δωμάτια θεραπαι-
νίδες, ἐκπληροῦσι τὰ χρέη τῶν φέρουσαι μεταξωτὰς
ἐσθῆτας. Ἡ θυγάτηρ τῆς πλουσιωτάτης ἡγεμονί-
δος τοῦ κόσμου ἀπεφάσισε νὰ καταργήσῃ τὴν τοι-
αύτην ἄτοπον δαπάνην, καὶ ποτε προσκλήσασα ὁ-
λας τῆς τὰς θεραπαινίδας εἶπε πρὸς αὐτάς, ὅτι ἐ-
πειδὴ, ὡς ὑπέθετεν, ὁ μὲν μισθὸς τῶν δὲν ἐπῆρκει
καὶ εἰς κατασκευὴν μεταξωτῶν ἐνδυμάτων, ἡ δὲ
αὐξήσις αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατὴ, δίδει τὴν ἄδειαν
εἰς αὐτάς νὰ φορῶσι βαμβυκερὰς ἐσθῆτας. Πρὸς ἀ-
ποφυγὴν δὲ πάσης παρεννοήσεως, ἐπρόσθεσεν, ὅχι
μόνον τὸ θέλω, ἀλλὰ διατάττω νὰ γείνῃ τοιοῦτο-
τρόπως. Γνωρίζετε ὅτι πρέπει πάντοτε νὰ ὑπάρ-

χῇ διχοφασία μεταξὺ κυρίας καὶ ὑπηρέτιδος. Ἀν ἐν-
νοῶ νὰ προσβάλω τὴν φιλοτιμίαν σας· θέλετε ὁ-
μως ἐννοήσῃ καλλίτερα τοὺς σκοποὺς μου ὅταν σᾶς
εἰπῶ τὸ ἐξῆς. — Καὶ ἀνέφερε πάλιν τὸ ἀκαταμά-
χτητον παράδειγμα τῆς Αὐλῆς τοῦ Ἀγ. Ἰακώβου,
προσθέσασα ὅτι αἱ θεραπαινίδες τῆς βασιλίσσης ἐξ-
επλήρων τὰ καθήκοντά των φέρουσαι βαμβυκε-
ρὰς ἐσθῆτας, καὶ ὅτι ἐπεθύμει νὰ γίνεσθαι καὶ εἰς
τὰ ἀνάκτορά της ὅ,τι καὶ εἰς τὰ τῆς μητρὸς της.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ βασιλείων· περὶ δὲ δημο-
κρατῶν ἰδοὺ τί ἀναγινώσκωμεν εἰς τὸν *Ἡλιον*, ἐφη-
μερίδα τοῦ Βαλτιμόρ.

« Τὸ παρελθὸν Σάββατον ὁ πρόεδρος Βουκάναν
ἐφθασεν εἰς τὸ Ρολί Χάους (*), μεταβαίνων εἰς
Ὀυάσιγκτων. Εἰσελθὼν εἰς τὴν αἴθυσαν ἐν ἣ συν-
ήθως περιμένουσιν οἱ ἐπιβάται, ἀπέβηκε τὸν ἐπεν-
δύτην καὶ τὸν λευκὸν λαίμοδέτην του, καὶ ἐβρίψεν
αὐτὰ ἀδιαφόρως ἐπὶ τινος θρανίου, ἐξαικώμωσε τὸν
χιτῶνά του περὶ τὸν λαίμον, καὶ ἀνακομβώθεις τὰς
χεῖρας ἡτοιμάσθη νὰ νιφθῇ εἰς τινὰ τῶν δύο ἐν
τῇ αἴθυσῃ πλυντήρων. Τὴν ὥραν ὅμως ἐκείνην ἐ-
κλύνοντο δύο νεανίσκοι, ἀγνωστοὶντες ὅτι ὁ πρόε-
δρος ἤθελε νὰ νιφθῇ. Οὗτος δὲ ἐπρόττεινεν ἐφ' ἑ-
κὴν ὥραν, ὅτε τις τῶν παρισταμένων τὸν προσε-
μάλεσε ν' ἀναβῇ εἰς ἄλλο δωμάτιον καὶ νὰ νιφθῇ.
Ὁ πρόεδρος ὅμως ἀντέτεινεν εἰπὼν ὅτι θὰ περι-
μείνῃ νὰ ἔλθῃ ἡ σειρὰ του.

« Ὅτε ἐτελείωσαν οἱ νέοι, ἦλθε καὶ ὁ πρόεδρος
εἰς τὸν κοινὸν ἐκείνον νιπτήρα, καὶ ἐνίφθη ὡς καὶ
οἱ ἄλλοι. Ἀφ' οὗ δὲ ἐσφογγίσθη, ἐφάνετο ἀμνησ-
τῶν πῶς νὰ δέσῃ τὸν λαίμοδέτην του μὴ ὑπάρ-
χοντος κατόπτρου, ὅτε τις τῶν παρευρισκομένων
προέτεινε νὰ τὸν δέσῃ, ὅπερ καὶ ἐδέχθη. Κατ'
ἐκείνην τὴν ὥραν εἰσελθὼν τις εἰς τὸ δωμάτιον,
ἐκείνην τὴν ὥραν πλησίον τοῦ προέδρου ἀνακράζων· — Ἀ-
διήλθε πλησίον τοῦ προέδρου ἀνακράζων· — Ἀλλὰ
ληθινὰ ὅτι ὁ Γερμ.-πρόεδρος εἶναι ἐδῶ; — Ἀλλὰ
νεῦμα ἐμφαντικὸν τινὸς ἐκ τῶν παρευρισκομένων,
ἐπέβηκεν αὐτῷ σιωπῇ, καὶ ἐλαφρὸν μειδίσμα
διέστειλε τὰ χεῖλη τοῦ προέδρου. Ἐξήτησε ποτὴ
ρινον ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἐδέχθη σιγᾶσαν τὸ ὅποιον
αὐτῷ ἐπρόσφερε τις. Μόλις δὲ τὸ ἤναψε, καὶ ἤλθ-
σαντος τοῦ κώδωνος, ὁ ἀρχηγὸς ἐνὸς τῶν ἰσχυρο-
τέρων καὶ εὐγενεστέρων ἐθνῶν τῆς ὑψηλῆς, ἐ-
σπευσεν νὰ καταλάβῃ μίαν τῶν 80 θέσεων τῆς δη-
μοσίου ἀμάξης, διευθυνόμενος εἰς Οὐάσιγκτων. »

ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΣ. Ὁ μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀμε-
ρικής τηλεγράφος, περὶ οὗ ὁμιλήσαμεν ἐν τῇ φυλ-
λαδίᾳ τῆς 1 Σεπτεμβρίου, ἔπαυσε μεταδίδων τὰς
κοινοποιήσεις, καὶ φαίνεται ὅτι ἐβλάφη· ἀλλὰ διὰ
τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ἀδύνατον τὴν ὁ-
ριστικὴν αὐτοῦ σύστασιν καὶ ἐνέργειαν, ἀφ' οὗ ἄπαξ
ἐλύθη τὸ πρόβλημα διὰ τῆς ἀποδείξεως ὅτι εἶναι
δυνατὴ ἡ μεταξὺ τῶν δύο κόσμων διὰ τοῦ ἡλεκ-
τρισμοῦ συγκοινωνία. Καὶ μικρὰ τις χαρὰ εἰς
τὸ περικάλυμμα τοσούτω μακροῦ σύμματος εἶναι
ἱκανὴ νὰ φέρῃ τὴν διακοπὴν.

(*) Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου.